

302.939



MÚZEUMI KÖZLEMÉNYEK

1980

1

MÚZEUMI KÖZLEMÉNYEK

1980

1

KULTURÁLIS MINISZTERIUM MÚZEUMI OSZTÁLY

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG:

AGÓCSY PÁL
BERTA ISTVÁN
FÜZES ENDRE
KISS LÁSZLÓ
KODOLÁNYI JÁNOS
MIKLÓS PÁL
NEMES IVÁN
SZIKOSSY FERENC

SZERKESZTŐK:

BÁNDI GÁBOR
KOVÁCS TIBOR

ISSN 0133 – 4921

Felelős kiadó: Nemes Iván igazgató
Megjelent: 8 A/5 ív terjedelemben
7753-80, Népművelési Propaganda Iroda, Budapest
Felelős vezető: Vymeták Ferenc

HAGYAT
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

MÚZEUMPOLITIKA

A MÚZEUMOK SZEREPE ÉS TEVÉKENYSÉGE A KÖZMŰVELŐDÉSSEN

A Kulturális Minisztérium által készített – teljességre nem törekvő – áttekintést az Országos Közművelődési Tanács elnöksége 1978. májusi ülésén tárgyalta, és a záradékként közölt határozatot hozta. A felsoroltak megvalósítása folyamatosan történik, és meghatározó szerepe lesz a következő tervidőszakban a múzeumok tevékenységére.

A közművelődési törvény 27. §-a a múzeumok jelen feladatait az alábbiakban határozta meg:

„A múzeumok gyűjtik, őrzik, tudományosan feldolgozzák és a nyilvánosság elé tárják a nemzeti, az egyetemes kultúra, a történelem és a természet tárgyi emlékeit; közreműködnek a környezet- és látáskultúra, valamint a történelmi, a művészeti, a természettudományi és a műszaki műveltség fejlesztésében; a levéltárakkal együtt támogatják a honismereti mozgalmat, a helytörténetírást.”

A múzeumok közösen oldják meg feladataikat az oktatási és közművelődési intézményekkel, ezért a könyvtárakkal, a levéltárakkal, a művelődési otthonokkal, a társadalmi szervezetekkel, a Képzőművészeti Szövetség helyi szerveivel szoros együttműködésben végzik munkájukat, gyorsan fejlődnek

kapcsolataik az oktatási intézményekkel. Az együttműködés egyaránt nyomon követhető a feladatok tervezésében és a közös akciókban, elméleti alapját a közművelődési párthatározat és a közművelődési törvény képezi, az összehangolás a Kulturális Minisztérium, illetve a megyei tanácsok művelődési osztályainak feladata.

A múzeumok helyét a közművelődési intézményhálózatban a nemzeti értéket képviselő műtárgyak gyűjtése, őrzése, védelme, a tudományos feldolgozás és a közzététel egyenrangú hármas feladata határozza meg. A magyarországi múzeumok – természettudományi, társadalomtudományi, technika-történeti gyűjteményei és az ezekre alapozott tudományos kutatások révén – alkalmasak arra, hogy dokumentálják és ábrázolják:

- a természet alakulásának és a társadalom fejlődésének főbb tendenciáit és csomópontjait;
- a termelőerők, termelési eszközök fejlődését;
- a társadalmi viszonyok alakulásának folyamatát vagy egyes korszakait;
- a történelmi korszak eszmei, művészeti áramlatait és ezek intézményeit;
- a társadalom különböző osztályai és rétegei életmódjának alakulását;
- az ember és természeti környezete viszonyát, a természet átalakítását.

A fentiek alapján a múzeumok tevékeny szerepet vállalnak a marxista világnézet, a korszerű történelemismeret formálásában, a hazafias és internacionalista nevelésben, a technikai kulturáltság növelésében, az ízlés formálásában, a szocialista életmód és a szocialista magatartásformák kialakításában; esztétikai élményt nyújtanak.

A MÚZEUMOK FEJLŐDÉSÉNEK FŐBB JELLEMZŐI

A múzeumok fejlődése 1970-től meggyorsult, az utóbbi esztendőket a számbeli növekedés és a tartalmi gazdagodás jellemzi minden területen.

1. A múzeumi hálózat jelenlegi szervezetét és működését az Elnöki Tanács 1963. évi 9. sz. tvr. és végrehajtási utasítása határozza meg, amely a fenntartás, a felügyelet, a múzeum nagyságrendje, gyűjtőköre és funkciója alapján kategorizálja az intézményeket.

A jelenlegi szervezet lehetővé teszi:

- a) a gyűjteményfejlesztési, tudományos, műtárgyvédelmi és közművelődési feladatok, módszerek országos tervezését és összehangolását; a végrehajtás ellenőrzését;
- b) alkalmazkodást a helyi igényekhez, a múzeumok beépülését a regionális kulturális életbe. A múzeumok munkájának, fejlesztésének tervezési rendszere (a múzeumok éves, illetve öt éves tervei) képezi az ágazati felügyelet, valamint a Kulturális Minisztérium, a megyei tanácsok, más tárcák, illetve országos szervek együttműködésének alapját.

A múzeumi hálózat az elmúlt évtizedben jelentősen bővült. 1963-ban, a múzeumok tanácsai fenn-

tartásba vételének évében 176, 1977 végén 432 múzeumi egység működött. A megyei múzeumok fejlődése a tanácsok közvetlen irányítása eredményeként vált erőteljessé. Egyes múzeumok, múzeumi szervezetek jelentősége — tájegységi centrum lévén ma már — túlnő a megye vagy a város határain. A történetileg vagy természeti adottságainál fogva egységet képező megyék között kibontakozóban van a tájegységeket közösen kutató, feltáró tevékenység (pl. palóc-kutatás, Mátra-kutatás, Bakony-kutatás, bányászélelmód-kutatás stb.).

2. Magyarországon a múzeumok és kiállítóhelyek száma 1970—78 között 247-tel növekedett. Ez időszakban a múzeumok IV. és V. ötéves terve a múzeumi hálózatot a tájegységek természeti, történeti adottságaihoz igyekezett igazítani, szinkronban az intenzívvé váló műemlékvédelemmel. A számszerű növekedésben a népi műemlékek, történelmi emlékhelyek, neves személyiségek emléke megörökítésének jogos igénye tükröződik. Az utóbbi években gyakran tapasztalunk törekvéseket olyan múzeumok alapítására, amelyek létesítése történelmileg és politikailag nem indokolt, vagy múzeumi eszközökkel nem oldható meg, illetve a szakszerű működtetése nem biztosítható. A múzeumi hálózatfejlesztés feladatai a közművelődés érdekében:
 - javítani kell a már meglévő intézmények működésének körülményeit, alkalmassá téve azokat az új közönségigények és a művelődési szükségletek ellátására;
 - a hálózat bővítésében célszerű előtérbe állítani a csak közművelődési funkciót betöltő kiállítóhelyek létesítését;
 - a múzeumi hálózatot a történelmi hagyományok és a társadalmi igények figyelembe vételével, az ország települési szerkezetében végbement változásokhoz kell igazítani, különös figyelemmel a helytörténeti tevékenység gyors ütemű fejlődésére.
3. A gyűjteményekben és a szak személyi ellátottságban a hagyományos múzeumi szakágak (természettudomány, régészet, néprajz, művészettörténet) egyenletes fejlődése mellett az utóbbi évtizedben nagyobb hangsúlyt kapott az új- és legújabbkori történeti muzeológia, a szocialista építés korszakának kutatása. A gyűjtemények további fejlesztése mellett törekedni kell a helyes tematikai arányok kialakítására, így pl. támogatjuk a műszaki muzeológia erőteljesebb fejlesztését, a technika- és termelés-történeti emlékek gyűjtését, megmentését és bemutatását. A Kulturális Minisztérium a gyűjteményfejlesztés, a tudományos munka feladatait a közművelődési munka feladataival összhangban irányelvekben rögzítette. A középtávú tudományos tervek a gyűjtemények korszerű marxista kutatását és feldolgozását szabályozzák, kialakítva az élő múzeum közművelődési munkájához elengedhetetlen forrásanyagot. A fentiek színvonalas megoldása feltételezi a műtárgyvédelem további fejlesztését.

A MÚZEUMOK KÖZMŰVELŐDÉSI TEVÉKENYSÉGÉNEK TENDENCIÁI

A múzeum a tudományosan feltárt gyűjtemények változatos bemutatásával komplex ismereteket közvetít, szolgálva a művelődést és a szabad idő hasznos eltöltését is. Az utóbbi néhány év a múzeumi

közművelődés tartalmát, minőségét, módszereit és körülményeit illetően egyaránt jelentős fejlődést eredményezett. A múzeumi dolgozók — megértve a közművelődés változó feladatait — növekvő aktivitással és kezdeményezéssel irányítják, illetve vesznek részt a múzeumokra háruló sajátos feladatok megvalósításában. Lényegében megszűnt a korábban — egyes vezetőknél és munkatársaknál — tapasztalható arisztokratikus magatartás és tartózkodás.

Megnövekedett a kiállítások iránti szakmai és társadalmi igény, változatosabbá vált a kiállításokra épülő művelődési tevékenység. Kialakultak a múzeum és a közönség kapcsolatának egyéb változatai is, amelyek elsősorban a közönség aktivizálódását segítik, alkotó tevékenységre serkentenek. Létrejött a múzeumhoz kötődő kiegészítő, az ismeretanyag bővítését szolgáló közművelődési rendezvények rendszere.

Javult a múzeumi propaganda tartalmában, formájában is, változatosabbá váltak eszközei. Jelentős segítséget nyújtottak a múzeumi propaganda hatékonnyá válásában a tömegkommunikációs szervek, a tájékoztatáson túl publicitást biztosítva a múzeumokban folyó munka tartalmi elemzésének is. A „Múzsák” Múzeumi Magazin (példányszáma 1970-ben 5000, 1977-ben 30 000) tartalmaz cikkeivel, kiállítási ismertetőivel, reprezentatív kivitelezésével jól szolgálja a múzeumi propaganda hatékonyságát. Az elmúlt időszakban múzeumaink többsége beépült az adott táj közművelődési tevékenységébe, aktív részt vállalva a konkrét feladatok megoldásában (pl. Duna-menti folklorfesztivál, zebegényi művészeti rendezvények, stb.). Több megyében kialakultak a helyi hagyományokhoz igazodó múzeumi rendezvények, amelyek egy része az egész megye közügyévé válik, vagy éppen országos jelentőségű. (Gorsiumi Játékok, Textilbiennálé, Szombathely, stb.) 1963 óta megrendezésre kerül az Országos Múzeumi és Műemléki Hónap rendezvény-sorozata, mely egyrészt a közvélemény figyelmét fokozottabban irányítja a múzeumokra, másrészt a múzeumokat változatosabb, igényesebb munkára ösztönzi.

Lényegesen javultak a közművelődési munka személyi és dologi feltételei. 1977-ben 380-nal több szakember dolgozik a magyar múzeumokban, mint 1970-ben. A költségvetés szakmai munkára fordítható hányada több mint kétszeresére emelkedett. (1970-ben 25,7 millió, 1977-ben 55,8 millió.) Minden országos múzeumban és csaknem minden megyei szervezetben létrejöttek a közművelődés szervezett alapegységei. Jelentősen növekedett a költségvetés közművelődési munkára fordítható hányada, javult a szolgáltatások színvonala. Ennek ellenére a múzeumok, illetve a múzeumi szervezetek jelenleg a kezdeti lépéseknél tartanak a korszerű közművelődési tevékenység strukturális és működési feltételeinek kialakításában.

Az intézmények költségvetésének növekedése és belső arányainak változása mellett jelentős segítséget nyújtott a Közművelődési Alap, a Kulturális Alap és a megyei tanácsok több milliós költségvetésen kívüli céltámogatása. Ezek eredményeként sikerült ellátni múzeumaink egy részét a közművelődési munkához szükséges technikai eszközökkel.

A múzeumok közművelődési tevékenységének kibontakozása nem volt zavartalan. A közművelődési akciók nagy száma olykor a tartalom, a színvonal rovására ment, tapasztalunk formális elemeket,

provinciálist, az egyéb múzeumi feladatok elhanyagolását is. Kevés még a képzett közművelődési szakember, múzeumpedagógus, propagandista, kiállításrendező. A következő évek egyik fontos feladata a múzeumi közművelők szervezett képzésének és továbbképzésének megoldása. Sok gondot okoz a megfelelő „múzeumi környezet” kialakítása, holott a közönséget a múzeumi tartózkodás külső körülményei jelentősen befolyásolják. A megnövekedett számú látogató kulturált fogadására a régi elavult épületek egy része csak jelentős összegeket igénylő korszerűsítés után válik alkalmassá. A pihenőhelyek, az olvasótermek, az étkezés lehetőségei, a kulturált, esztétikus környezet, az egészségügyi, higiéniai feltételek elengedhetetlenek ahhoz, hogy a látogatók jól érezzék magukat a múzeumokban.

A közművelődési párthatározat és törvény előtérbe állította a lakosság különböző rétegei körében végzett, igényeikhez és ismereteikhez igazodó közművelődési munkát. A Kulturális Minisztérium a rétegek közművelés múzeumi feladatait meghatározó és koordináló állásfoglalásokat ad ki. Az iskolák és múzeumok kapcsolatát tartalmazó közös Oktatási Minisztérium—Kulturális Minisztériumi állásfoglalás már megjelent, s ez a hagyományos formákon túl, a korosztályonként és iskolatípusonként változó közművelődési módszerek kialakítására, a pedagógusokkal való jobb együttműködésre, az iskoláskorúak aktív foglalkoztatására ösztönöz. Kiemelt feladat a szakmunkás tanulókkal való foglalkozás, azaz a jövő munkásgenerációjának múzeumba szoktatása.

A termelőközösségek kulturális igényeinek felkeltésére, illetve kielégítésére sokféle közművelődési forma és akció bontakozott ki: kiállítás-sorozat, előadássorozat, vita a munkások környezetében, tanácsadó szolgálat szocialista brigádok kulturális vállalásainak tervezéséhez; szerződés szocialista brigádokkal kölcsönös kulturális jellegű vállalások alapján; rendszeres múzeumi programok szervezése a brigádok és családtagjaik számára, közös kirándulások szervezése; ünnepélyek, évfordulók közös rendezése a múzeum ünnepélyes környezetében, stb. Új vonás, hogy a politikai oktatásban résztvevők informálásában a múzeumok közreműködnek. A Kulturális Minisztérium a SZOT-tal együttműködésben a közeljövőben összegezni kívánja az eddigi eredményeket, tapasztalatokat, és a termelő közösségekben végzett közművelődési munkát a múzeumok számára kiemelt feladattá teszi.

Megoldásra vár a múzeumok és a fegyveres testületek kapcsolatának elemzése, illetve szervezetté tétele. Tapasztalataink további lehetőségek feltárását és jobb hasznosítását ígérjük.

A MÚZEUMI KÖZMŰVELŐDÉS ESZKÖZEI ÉS MÓDSZEREI

1. Kiállítások

A múzeum sajátosságából adódik, hogy közművelődési tevékenységének alapvető bázisát a kiállítások képezik.

Állandó kiállítás: A múzeum törzsgyűjteményéből legalább 8–10 évre felépített kiállítás a folyama-

tos és megalapozott közművelődési munka alapja. Az ország valamennyi jelentős múzeuma rendelkezik megfelelő ideológiai és tudományos szemléletű, esztétikus kivitelezésű állandó kiállítással. Mint-hogy az állandó kiállítások iránti társadalmi, szakmai igény változó, az elmúlt időszakban elemeztük az állandó kiállítások eszmei-tartalmi-technikai fejlesztésének lehetőségeit, és azokat folyamatosan a megváltozott elvárásokhoz kívánjuk igazítani. Megállapítottuk:

a) Nagyobb hangsúlyt kell kapnia a természeti-társadalmi folyamatok, összefüggések ábrázolásának, az életmód megjelenítésének, és ez követeli meg a gyűjtési feladatok átértékelését, az egyes szakágak kutatási területeinek összehangolását.

b) Fokozódik az igény az állandó kiállítások esztétikus, hatásos kivitelezése iránt. Ez a kiállítást tervező művészeti szakemberek aktív közreműködését teszi szükségessé.

c) Az állandó kiállítás funkciójából adódik, hogy lehetőséget kell adnia a különböző felkészültségű látogatók egyéni és csoportos ismeretszerzésére, a differenciált közművelődésre. Ezért az állandó kiállítás szakmai előkészítésébe a közművelődési szakembereket érdemi munkatársként kell bevonnunk. Múzeumaink többsége a nagy állandó kiállítások önálló kivitelezésére még nincs felkészülve. A Központi Múzeumi Igazgatóság kiállításkivitelező osztálya évente 15–20 kiemelt jelentőségű állandó kiállítást rendez meg, így biztosítjuk a kivitelezés színvonalát és gazdaságosságát, s ezzel is befolyásoljuk az önálló kiállítási kezdeményezéseket. Az időszakos kiállítások sajátos szerepet töltenek be a múzeumok közművelődési munkájában. A tudományos és művészeti ismeretek elmélyítését szolgálják az állandó kiállítás egy részletének kibontásával, tematikus sorozatokkal. Ellátják meghatározott lakossági rétegek konkrét közművelődési feladatait (oktatás, szakmatörténet, stb.), alkalmasak konkrét kultúrpolitikai vagy politikai évfordulós feladatok megvalósítására, bemutatnak az adott helyre nem jellemző muzeológiai gyűjteményeket (pl. más tájegység néprajza, természettudománya, technikatörténet, stb.) és — nem utolsósorban — ébren tartják a múzeumok iránti folyamatos érdeklődést. Az időszakos kiállítások száma 1975-ig fokozatosan emelkedett, a múzeumok társadalmi „nyitottsága” ezen a területen hozta a leggyorsabb és leglátványosabb eredményeket. Az időszakos kiállítások számának ez a gyors növekedése azonban jogosan vetette fel a színvonal egyenetlensége kérdését. A Kulturális Minisztérium és a felügyeleti szervek közös erőfeszítése nyomán az V. ötéves terv első két évében az időszakos kiállítások száma a társadalmi igények, illetve a múzeumok teherbíró képessége által meghatározott optimális szintre csökkent. 1974–75-ben az időszakos kiállítások száma meghaladta az ezret is, 1977-ben 758 kiállítást nyitottak meg. Ennek ellenére, az időszakos kiállítások tartalma és főként kivitelezésének színvonala még nem minden esetben kielégítő, gyakran igénytelen. Az időszakos kiállítások mintegy 65 százaléka a kortárs képzőművészet alkotásait mutatja be. E kiállítások tükrözik a képzőművészeti terület országosan érzékelhető problémáit, ellentmondásait. Javítanunk kell az időszakos kiállítások tematikus arányain, színvonalán, arra kell ösztönöznünk a múzeumokat, hogy jelentősebb időszakos kiállításait több helyen mutassák be, és hosszabb ideig tartsák nyitva.

A kiállítás komplex hasznosítását, az ismeretek megőrzését szolgálják a változatos formájú, terjedelmű, tudományos igényrel készült katalógusok, leporellók, szórólapok. Ezek mennyisége messze elmarad a közönség igényeitől. Célunk, hogy minden állandó kiállításhoz és lehetőleg minél több időszakos és vándorkiállításhoz a szükséges példányszámban készüljön információs anyag, amely tartalmában, terjedelmében és kivitelezésében összhangban áll a kiállítás nagyságrendjével, jelentőségével és kvalitásával.

3. A kiállításon kívüli, de a múzeum gyűjteményeihez, a műtárgyakhoz kötődő közművelődési módszerek közül kiemelkedő fontosságúak a látogatók aktív közreműködését igénylő, a szellemi és manuális munkára készítő tevékenységi formák. Az ifjúság különböző rétegeinek tartott műhely-foglalkozások a kreativitás kielégítését és növelését, az esztétikum iránti fogékonyság kifejlesztését szolgálják (pl. rajz-, bábkészítő-, applikációs-, stb. foglalkozások; természettudományi, technikatörténeti, természetfotózási és egyéb témájú szakkörök, műtárgyelemző klubfoglalkozások). Érdekes kísérletezés a családi múzeumi programok kialakítása, amelyek során a múzeumok a nemzedékek igényeihez igazodva szervezik foglalkozásaikat.

4. A múzeumi közművelődés gyűjteményekhez kötődő kereteit túllépve, új rendezvényformák is kialakulnak. A múzeumok előadótermeiben és udvarain irodalmi programokat, jubileumi rendezvényeket, művészeti témájú film- és diavetítéseket, hangversenyeket tartanak.

Külön említést érdemelnek azok a tudományos-politikai rendezvények, amelyek a szakterületek művelői mellett vonzzák a téma iránt érdeklődőket a társadalom különböző rétegeiből.

5. A múzeumon kívüli, a lakosság aktív közreműködésére alapozott közművelődési akciókat múzeumaink más intézményekkel és a társadalmi szervezetekkel közösen végzik. A Hazafias Népfronttal együttműködésben indított és gondozott honismereti mozgalom ma már országos jelentőségű. Az Úttörőszövetség és a KISZ a honismereti táborok szervezésében nyújt hathatós segítséget.

A közművelődési intézmények, az OIT, a SZOT, a HNF, az OMF, a Természetvédelmi Hivatal és a társadalmi szervezetek összefogásával indult a Tájak-Korok-Múzeumok komplex közművelődési mozgalom, amely a hazai múzeumok, műemlékek, természetvédelmi tájak, stb. széles körű megismertetését szolgálja. A mozgalom célkitűzése, lehetőségei érdeklődést váltottak ki az egyéni és csoportos turizmust kedvelők körében. Már eddig is több ezren vettek részt a játékos akcióban. A csoportos résztvevők körében nő az úttörő szervezetek, KISZ-szervezetek, nyugdíjas klubok, szocialista brigádok száma. Az akció szélesebb körű kibontakozását a tavaszi-nyári-őszi időnyire készítjük elő.

Országszerte több jó társadalmi kezdeményezés segíti a múzeumok fejlődését. Szép példája ennek a Vas Megye Tanácsa által indítványozott Képtárépítő Egyesület létrejötte.

A közművelődési munka hatékony formáját képezik a szervezett múzeumi feladatokkal is ellátott, felnőtt és ifjúsági baráti körök, az ásatási és gyűjtőtáborok, a néprajzi, történeti, agrártörténeti, illetve a Tanító Múzeum pályázatok, amelyek intenzív társadalmi támogatást jelentenek.

A múzeumok munkakapcsolata a tömegkommunikációs szervekkel jó, eredményes. A sajtó, a rádió, a

Vándorkiállítások. A vándorkiállítás a múzeumi közművelődés egyik mozgékony eszköze, amellyel a közönség és műtárgyak (kópiák) találkozását a múzeumon kívül is meg lehet valósítani. A közművelődési törvény hangsúlyossá tette az egyes lakossági rétegek körében, illetve kulturális szolgáltatásokkal rosszul ellátott településeken végzett közművelődési munkát. A munkásművelődés, a lakosság múzeumi látogatóvá nevelésének egyik legalkalmasabb eszköze a vándorkiállítás. Ezért ki kell alakítani a vándorkiállítások készítésének és forgalmazásának új rendjét, növelni kell számukat, és bővíteni tematikájukat. Központi módszertani és technikai segítségnyújtással elő kell mozdítani, hogy több helyi vándorkiállítás készüljön, és ezzel is segítsék a múzeumok az oktatási és kulturális ágazat más intézményeit.

Nemzetközi kiállítások. A helsinki dokumentumok aláírása óta élénkebbé vált múzeumaink nemzetközi kiállítási tevékenysége. 1976–77-ben mintegy 80 múzeumi kiállítást mutattunk be külföldön, és több mint 30 külföldi kiállítást láthatott a közönség a magyarországi múzeumokban. Bár a nagyszámú nemzetközi kiállítások küldése és fogadása sok gondot okoz, úgy véljük, hogy a magyar kulturális értékek nemzetközi elismertetésében fontos feladatot látnak el múzeumaink, illetve egy-egy kvalitatív, hiányt pótló külföldi kiállítás múzeumi bemutatása országos eseménnyé válik. Törekednünk kell a nemzetközi kiállítási tevékenység és általános kultúrpolitikai célkitűzéseink fokozottabb összehangolására.

2. A kiállításokhoz kapcsolódó közművelődési tevékenység

A múzeumi közművelődési munka legfontosabb színtere a kiállítás, amelynek változatos, differenciált, komplex hasznosítására múzeumainkban a hagyományos módszerek mellett számtalan kísérlet folyik. A kiállításokban az általános és differenciált, élőszavas és gépi, valamint idegen nyelvű tárlatvezetéssel, egyes tárgyak speciális igényeknek megfelelő bemutatásával, múzeumi órák (képzőművészeti, történeti, természettudományi, irodalmi stb.) és vetélkedők tartásával folyik az aktív, esetenként szórakoztató, játékos ismeretterjesztés. Ezek száma az utóbbi években többszörösére emelkedett. A kiállítások témájához, hangulatához szorosan kapcsolódó, a kortörténeti ismeretek bővítését szolgáló foglalkoztatási formák is kialakulnak, és a társművészetek (irodalom, zene, színháték, kórusmuzsika, film) segítségével is növelik a közművelődési munka hatékonyságát.

TV egyedi és sorozatadásokban ad információt és kritikai elemző műsort kiállításokról, programokról. A múzeumi közművelődési munka fontos része az idegenforgalom igényeinek kielégítése. Múzeumaink az idegenforgalmi hivatalokkal, utazási irodákkal szerződésben rögzítik a csoportos tárlatvezetésekkel kapcsolatos megállapodásokat, részt vesznek az idegenvezetők képzésében. Törekednünk kell arra, hogy idegenforgalmi szempontból frekvenciált múzeumokban kellő példányszámban és választékban álljon rendelkezésre idegen nyelvű kiadvány, ennek azonban jelentős anyagi akadályai vannak.

A múzeumok látogatottsága a művelődés társadalmi üggyé válása, a bel- és külföldi turizmus élénkülése, a több szabad idő és nem utolsósorban a múzeumok színvonalas munkája következtében fokozatosan emelkedik. (A látogatók száma 1970-ben 7,2 millió, 1977-ben 14,3 millió.) A Magyarországon bevezetett és az ifjúság számára ingyenessé tett múzeumlátogatás is jelentős szerepet játszott a kiállításlátogató ifjúság számának gyors emelkedésében. Ez nemzetközi elismerést váltott ki. A látogatók társadalmi rétegződésére vonatkozó mérések viszont azt mutatták, hogy javítani kell az iparban és mezőgazdaságban foglalkoztatott látogatók arányát. A több mint 14 millió látogató kulturált fogadására, a folyamatos és színvonalas szolgáltatásokra múzeumaink még nem kellően felkészültek. Kevés a ruhatár, a múzeumok egy része fűthetetlen, olykor az elemi higiéniai feltételek sem biztosítottak. Nincs elegendő képeslap, dia-sorozat, bővíteni kell a propaganda és ismeretterjesztő anyagok, a műtárgymásolatok, a múzeumi ajándéktárgyak választékát.

AZ ELNÖKSÉG ÁLLÁSFOGLALÁSA

1. Az elnökség a múzeumok szerepéről és közművelődési tevékenységéről, a további feladatokról szóló jelentést — a vitában elhangzott észrevételek figyelembe vételével — elfogadja. Megállapítja, hogy a beszámoló alapos, előretékintő értékelést ad a magyar múzeumok egyenletesen fejlődő tevékenységéről, egyre jobban kibontakozó közművelődési szerepéről.
2. Az elnökség külön is felhívja a figyelmet:
 - a különböző rétegek érdekében végzendő múzeumi közművelődési munkán belül kezeljék kiemelt feladatként a munkások, parasztok, szocialista brigádok, termelőközösségek bevonását, az aktivizáló programok, szolgáltatások, közösségi formák körének bővítését. Fejlesszék tovább az ifjúság körében népszerű múzeumi programokat;
 - törekedni kell a múzeumi propaganda központi és helyi megerősítésére, a közönség eredményesebb tájékoztatását, ismeretgazdagítását szolgáló kiadványok megjelenítésére;
 - a múzeumi kiállítás-rendezés szakember ellátottságának javítására, az esztétikai színvonal emelésére, a vonzó, korszerű formák (pl. vándorkiállítások) általánossá tételére, egész tevékenységük hatékonyságának fejlesztésére.
3. Az elnökség javasolja a múzeumi hálózat külső kapcsolatainak megerősítését, különösen a társadalmi- és tömegszervezetekkel a tervszerű együttműködés fejlesztését, valamint az állandó munkakapcsolat szélesítését az oktatási és közművelődési intézményekkel, a műemlékvédelemmel.
4. Az elnökség fontosnak tartja a „Tájak-korok-múzeumok” akció továbbfejlesztését — a tapasztalatok értékelése alapján — a kezdeti nehézségek, a formális vonások kiküszöbölését. Felkéri a Haza-fias Népfrontot és a többi résztvevő társadalmi szervezetet és intézményt a program eddiginél hatékonyabb támogatására.

5. Az elnökség javasolja a Kulturális és az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztériumnak, hogy közösen vizsgálják meg a technika- és termeléstörténeti emlékek megőrzésének és közművelődési hasznosításának lehetőségét.

DÁVID KATALIN

AZ EGYHÁZI GYŰJTEMÉNYEK HELYZETE

A magyar múzeumi hálózatba mind határozottabban kapcsolódnak be gazdag művelődéstörténeti és művészettörténeti anyagokkal az egyházi tulajdonban lévő gyűjtemények. Bár szakembereink előtt ismertek, mégis rövid tájékoztatásul megemlítjük ezeket:

Keresztény Múzeum, Esztergom

Főszékesegyházi Kincstár, Esztergom

Mátyás templom Múzeuma, Budapest

A Bencés Főapátság Gyűjteménye, Pannonhalma

Egyházmegyei Gyűjtemény, Székesfehérvár

Tizáninenni Református Egyházkerület Múzeuma, Sárospatak

Református Kollégiumi és Egyházművészeti Múzeum, Debrecen

Református Egyházművészeti Múzeum, Pápa

Evangélikus Országos Múzeum, Budapest

Evangélikus Egyházművészeti kiállítás, Nemeskér

Zsidó Vallási és Történeti Múzeum, Budapest

Szerb Egyházművészeti Múzeum, Szentendre

Szervezés alatt:

Egyházmegyei Múzeum, Veszprém

Görögkeleti egyházművészeti Gyűjtemény, Miskolc

Dunamelléki Egyházkerület Múzeuma, Kecskemét

A felsorolás jelzi azt is, hogy a katolikus egyház műkincseinek teljesebb bemutatása még megoldásra vár, a többi egyház már megteremtette azt a keretet, amelyben gyűjteményeit kiállíthatja. De a katolikus egyház is tervezi és fokozatosan megvalósítja, hogy minden egyházi központjában – az érseki és püspöki székhelyeken – kiállítást szervezzen, amely állandó vagy változó anyaggal lehetőséget ad az adott egyházmegye műkincseinek megismerésére.

Ezek a múzeumok biztosítják azt a keretet, amelyen belül a tárgyak őrzése, megóvása, bemutatása és – különböző méretekből és adottságokkal – tudományos feldolgozása megvalósulhat.

Az „egyházi gyűjtemény” fogalma azonban nem azonos a múzeumok gyűjteményeivel, hanem annál sokkal szélesebb területet ölel fel. Még ha elvileg elképzelhető is, hogy ezekbe a múzeumokba az egyház vagy egyházmegye minden műkincse bekerül – amely azonban nem kitűzhető cél – a liturgia mindig újra és újra megteremti maga számára a művészeti anyagot. Ebből következik, hogy az egyházi gyűjtemény fogalma alá, a par excellence múzeumi anyagon kívül, a templomokban őrzött, a liturgiában használt minden művészeti alkotás beletartozik. Amikor tehát az egyházi gyűjtemények problémáit vizsgáljuk, akkor ilyen értelemben kell a fogalmat használnunk.

Tíz évvel ezelőtt alakult meg az egyházi gyűjtemények szakfelügyelete és egyidőben ezzel az egyházak is létrehozták – ügyeik szervezettebb intézésére – gyűjteményi tanácsaikat, illetve központjaikat. Már ekkor, közös munkánk első lépéseként megegyeztünk az egyházi gyűjtemény fogalmának fenti értelmezésében, hiszen az elvégzendő feladatokat ez az értelmezés igencsak meghatározza. Így lett például első és legfontosabb közös munkánk a nyilvántartások elkészítése, vagyis a templomokban őrzött használt vagy használaton kívüli műtárgyak meghatározása és dokumentálása, mint az egyházi gyűjtemények nagyon jelentős, de nem múzeumi őrzésben lévő anyagának feltárása. Nem csak a tennivalókat határozta meg ez az értelmezés, hanem a műtárgyakhoz való felelős hozzáállást is módosítani tudta. Az egyházmegye vagy az egyházkerület irányítói, kisebb egyházaknál az egyházi központ, saját kötelességévé tette a tárgyak óvását, gondozását, kezelésük, állapotuk rendszeres ellenőrzését. Emögött elsősorban az van, hogy igény keletkezett az egyházakon belül, az e feladatokhoz értő személyek megkeresésére. Ezt a törekvést segítendő, kezdeményezte a Kulturális Minisztérium Múzeumi Osztálya az egyetem művészettörténeti tanszékén egy olyan levelező tagozat beindítását, amely kizárólag egyházi személyek képzését végzi. Itt olyan arányban vesznek részt az egyes egyházak, ahogy műtárgyállományuk mennyisége megkívánja. A kezdeményezés perspektívája nagy. A tulajdonos most már nemcsak gazdája, hanem felelős szakértője is lesz a műtárgyaknak.

Megalakulása óta intézem az egyházi gyűjtemények szakfelügyeletének munkáját. Ez alatt a tíz év alatt közös erőfeszítéssel számokban, adatokban kimutatható eredményeket értünk el. Ami nekem mégis a legfontosabb ebből az időből, az a szemléletalakulás volt. Értő, a műtárgyakat szerető és féltő személyek mindig voltak és vannak az egyházakban, akiknek törekvése, a művészetek iránti szeretete, annyi kimagasló érték szakszerű megőrzését eredményezték, és, mint mecénások új művek születését is elősegítették. Az a szemléletváltozás, amit most mégis külön említenem kell, már nem egyes

személyek egyéni megértésétől teszi függővé a művészeti anyag gondozását, hanem a közösség hivatalos feladatai közé iktatta e problémát.

Ez a szellem tette reálissá azokat a szakmai terveket, amelyek e gyűjtemények anyagát a tudományos kutatás és a közművelődés szolgálatába állíthatja. Az első feladat az anyag feltárása és meghatározása. Néhány mondattal e munka megszervezésére érdemes kitérnünk, mert meggyorsítása érdekében az országos múzeumi hálózat segítségére szükség lehet. Készítettünk egy hozzávetőleges számítást, amely szerint pl. csupán a katolikus anyag teljes nyilvántartása több ezer település templomának végiglátogatását kívánja meg. Ezt a munkát az egyházzal közösen vállalva, folyamatosan végezzük. Szakértőről mi gondoskodunk, az egyházmegye pedig — lehetőségeihez mérten — gépkocsit bocsát rendelkezésre. A nyilvántartás dokumentációja az egyház gyűjteményi központjába kerül, szakágakra bontva pedig az illetékes országos múzeum nyilvántartási osztályára és ahhoz az egyházmegyei hatósághoz is, amelyhez tartozik a nyilvántartásba vett anyag. Azonban bármennyire igaz a munka folyamatossága, üteme lassú, befejezésének idejét hozzávetőleg is alig tudjuk meghatározni. Meggyőződésem azonban, hogy gyorsítani lehetne a feladat megvalósítását olyan területeken, ahol a megyei múzeum is be tudna kapcsolódni a munkába, szakembert, és utazási lehetőséget is biztosítva. Hadd tekintsem fórumnak e sorokat ahhoz, hogy kérjem a jelentkezésüket. E tevékenységet — az egyöntetűség, az azonos módszer érdekében és a párhuzamosságok elkerülésére — az egyházi gyűjtemények szakfelügyelete központilag szervezi és irányítja. Ha tehát valamelyik megyei múzeumnak lehetősége van beiktatni munkatervébe a közreműködést — amely ma még csak az országos múzeumok tervében szerepel — kérem jelentkezzenek a szakfelügyeletnél.

Ez elsősorban a katolikus egyház anyagát érinti. Mennyiségileg a legnagyobb, földrajzilag a legszerteágazóbb gyűjtemény, így nyilvánvaló, hogy itt kell elsősorban segítséget adnunk. A többi egyház nagyrészt önerejéből megoldotta, illetve megoldja az összeírást. A nyilvántartási munka állandó forrása a szakmai meglepetéseknek. Mindig előkerül egy kiemelkedő, eddig nem ismert alkotás vagy egy olyan együttes, amely egy hajdan működő műhely létre és munkásságára utal. Máskor hazai vagy külföldi mesterek oeuvre-jét gazdagítja a feltárás. Külön érdemes említenünk a művek ikonográfiai gazdagságát, hiszen a helyi változatok, a sajátosan hazai megoldások olyan ábrázolásbeli specifikumokat hordoznak, amelyeknek feldolgozása vagy akár csak dokumentálása jelentős eredmény a nemzetközi ikonográfiai kutatások szempontjából is. A nyilvántartás meglepetései közé tartozik az is, amikor elveszettek vélt, bár irodalomból ismert remekművek kerülnek elő e munka eredményeként. Nem akarok példákat említeni, de itt mégis utalok a győri székesegyházi kincstár sok évtizede lappangó kincseire, amelyek között a magyar gótika és reneszánsz egyedülálló darabjai találhatóak, s amelyet már a 30–40 évvel ezelőtt indult művészettörténész generáció sem tanulmányozhatott. Az egyházzal végzett közös nyilvántartási munka hozta ezeket felszínre, s hogy milyen mértékben fontos ez az anyag, jelzi az is, hogy nem egész egy év alatt számos publikáció készült az emlékek azonnali feldolgozása érdekében.



TÖVISKORONÁS KRISZTUS XV. SZÁZAD
VESZPRÉM, EGYHÁZMEGYEI MÚZEUM

Ez a nyilvántartási munka része, sőt bizonyos mértékig feltétele, a teljességre törő magyarországi művészettörténet szintézisének. Részben azért, mert egyedülállóan kiemelkedő értékeket őriznek az egyházi gyűjtemények, olyanokat, amelyek nélkül a hazai fejlődést csak nagyon hiányosan tudnánk vázolni. A reprezentatív emlékek mellett azonban sok szétszórt helyi művészeti műhely munkássága is csak az egyházi gyűjteményekből válik megismerhetővé, hiszen ezek sok esetben az egyháztól érkező megrendeléseknek köszönhetőek létüket vagy fellendülésüket. Márpedig ezek a műhelyek fontos részei művészeti múltunknak, hiszen a nagy stílusok egyetemes vonásain belül itt alakultak a sajátosan hazai stílusváltozatok. Bizonyos tehát, hogy a kutatás csak e gyűjtemények anyagának ismeretében vállalkozhat művészettörténetünk kielégítő feldolgozására.

Az elmondottak nemcsak a művészettörténetre vonatkoznak, hanem nagyon lényegesek pl. a néprajzkutatás szempontjából is. Tapasztaltam, hogy sok, egész templomot betöltő néprajzi-népművészeti együttes ismeretlen vagy legalábbis publikálatlan, pedig paraszti kultúránk, népi hagyományaink kiemelkedő emlékei. Emellett külön érdekessége egyes területeknek az a gyűjteményegyüttes — például az evangélikus egyház néhány dunántúli emléke — amely ugyan az ún. nagyművészetek körébe tartozik, de tipológiai, motívumbeli kötődése a népművészethez, egyértelmű.

Ez a néhány mondat utal a nyilvántartás tudományos fontosságára, illetve jelzi az ebben rejlő lehetőségeket. Természetesen ez a feltáró munka a tudományos kutatás mellett ugyanolyan erővel szolgálja a műtárgyvédelmi és közművelődési célokat is. Szükségképpen előtérbe kerülnek a használatban már nem lévő vagy állagukban veszélyeztetett műtárgyak, így gondoskodás történik szükséges konzerválásukról, és ha a tárgy védelme megkívánja, az egyház kivonja a használatból azokat és elhelyezi saját múzeumában. Nem teljesen megoldott problémája ez a szakfelügyeletnek, de a lehetőség és a szándék adott és sok példa utal arra, hogy gyakorlattá válik. (Pl. a tiszáninneni református egyházkerület szinte teljesen megoldotta a műtárgyak ilyen értelmű védelmét.)

A tudományos munka és a műtárgyvédelem feltétele a közművelődési munkának, amelynek legáltalánosabb múzeumi formája a kiállításokban valósul meg. Az elmúlt években állandósultak és mennyiségileg is megnöttek az egyházak keretén belül a műtárgyak bemutatásának lehetőségei. Tulajdonképpen kulturális múltunknak ez az együttese így válik mindinkább ismertté.

Az egyházi gyűjtemények minden művészeti ágat képviselnek, így kiállításai a képző- és iparművészet minden területét reprezentálják. Nagyrészüket létrejöttét a templomok berendezése és a liturgia határozta meg, ami tipológiailag bizonyos meghatározottságot jelent, de ugyanakkor a világi profán művészet is helyet kapott az anyagban. Ez biztosítja a gyűjtemények műfaji gazdagságát. E teljesség mellett a nagy művészettörténeti stílusok mindegyikéről is teljes áttekintést kapunk. A romantika, gótika, reneszánsz és barokk mellett a XIX. század különböző irányzatai, kiemelkedő emlékekkel bizonyítják a gyűjtemények történeti értékét.

Minden egyház anyaga sajátos szerepet tölt be a magyar művészettörténetben. Így tehát ha együttesen akarjuk áttekinteni a különböző egyházak emlékeit, a hazai fejlődés sok speciális vonását fogalmaz-

TRÓNOLÓ MÁRIA XVI. SZÁZAD
VESZPRÉM, EGYHÁZMEGYEI MÚZEUM



hatjuk meg segítségükkel. Ezt dokumentálandó, ebben az évben rendezzük meg második alkalommal azt a kiállítást, amely válogatást ad az egyházi gyűjtemények kincseiből. Nem elkülönítve, hanem egymás mellett, egykorúságukban mutatjuk be az anyagot, s ezzel lehetővé válik, hogy egy stílus-korszakon belül a különböző irányzatok, törekvések és változatok tanulmányozhatók legyenek. A kiállítás megrendezésével az is a célunk, hogy a közös nyilvántartási munka eredményeiről számot adjunk. Így például ezen a kiállításon láthatjuk első ízben – nemcsak a nagyközönség, hanem a szakemberek többsége is – a győri székesegyházi kincstár fent említett, újabban előkerült műtárgyait, és sok olyan alkotást, amelyet az elmúlt évek meghatározásai hoztak felszínre.

E rövid áttekintésben az egyházi gyűjteményekkel kapcsolatos munka szakmai jelentőségére és nem annyira a vele kapcsolatos konkrét problémákra kívántam kitérni. Ezek a problémák az egy évtizedes – az egyházakkal közösen végzett – munka után mindinkább azonosak lesznek az általános múzeumi tennivalókkal. Az anyag restaurálása, a meglévő kiállítások állandó karbantartása és szükség szerinti korszerűsítése, a raktározási kérdések megoldása jelentik azokat a feladatokat, amelyeket együttesen, közös erőfeszítéssel kell mielőbb megoldanunk.



KEHELY
XV. SZÁZAD MÁSODIK FELE
GYŐR, SZÉKESEGYHÁZI KINCSTÁR



ÚRVACSORAI ŐN KANNA 1835.
SOPRON, EVANGÉLIKUS
EGYHÁZKÖZSÉG

MUZEOLÓGIAI MÓDSZEREK

SZ. KOROKNAY ÉVA

AZ IPARMŰVÉSZETI SZAKMAI TOVÁBBKÉPZÉS

Az Iparművészeti Múzeum a Kulturális Minisztérium Múzeumi Osztálya által átszervezett szakfelügyelői hálózatot a korábbi tapasztalatok felhasználásával igyekszik minél jobban hasznosítani. Ezért az igényeket és a lehetőségeket felmérve 1976-ban elkészült a négy évre szóló, évi egy-egy hetes időtartamú szakmai továbbképzési terv, amelynek harmadik kurzusát 1979 május 7–11 között tartottuk meg, sőt ezzel egyidőben ismertetésre került az 1980 májusára tervezett negyedik kurzus részletes programja is.

Mielőtt a négyéves program tapasztalatairól beszélünk, szükséges néhány olyan általános és jellemző szempontot megvilágítanunk, amelyek befolyásolják iparművészeti muzeológiánk alakulását.

Az emberek nagy többsége nem őrzi otthonában jelentős képzőművészeti alkotásokat, régészeti emlékeket, de a legkülönbözőbb minőségű, régi és új iparművészeti tárgyak; bútorok, szőnyegek, csészék, poharak stb. minden lakásban megtalálhatók. Ezek a tárgyak meghatározható forgalmi értékűek és egyben a nemzeti vagyon jelentős részét is képezik. Ilyenek nagy számban vannak az egyes múzeumok gyűjteményeiben is, csakhogy nem mindenkor nevezik azokat iparművészeti emlékeknek, mert pl. a helyi készítésű óra, tányér, pohár esetében helytörténeti, vagy ha az ország speciális helyzetének megfelelően ásatásból kerültek elő, régészeti kategóriába sorolják azokat múzeumainkban. Folytathatnánk a sort a néprajz által számontartott falusi templomok festett mennyezeteivel vagy bútoraival, a képzőművészet és iparművészet határesetjeivel, hogy csak a falkárpitokat, Rippl Rónai poharait és tányérjait, mint kiragadott példákat említsük.

Ugyanakkor, amikor az ország múzeumi jelentős iparművészeti anyaggal rendelkeznek, és ez az anyag egyre inkább gyarapszik, a szakos muzeológusok száma rendkívül kevés. Korábban alig volt olyan megye, ahol iparművészethez értő helytörténész vagy művészettörténész is dolgozott, néhány kiváló szakember úgyszólván egymaga végezte országrészek iparművészeti kutatómunkáját. A számarányokat tekintve az utóbbi két évtizedben javult a helyzet, de ez még messze nincs egyensúlyban a megnövekedett követelményekkel és a feladatok ellátásával.

Az Iparművészeti Múzeumban az általános ismereteken kívül minden területnek megvan a maga szakembere, vidéken pedig egy kutatónak kell, illetve kellene sokmindenhez értenie. Így a vidéki múzeumok felelőssége erősen megnövekedett, a feladatok megsokasodtak, különösen néhány regionális múzeumi központban, legnagyobb vidéki gyűjteményeinkben.

Még mindig fellelhetőek lennének kastélyokból elszármazott iparművészeti értékek, új lakótelepek létesítését kísérő szanálások, a régi háztartások felszámolása ugyancsak forrása lehet, elsősorban a polgári iparművészeti tárgyak előkerülésének is. Ma még nem lehet szerezni fontos helytörténeti és iparművészeti emlékeket. Dívatra jött a régi tárgyak gyűjtése, amely részben öröndetes – mert nem kell és nem lehet mindent múzeumokba összegyűjteni. Ameddig az országon belül maradnak e tárgyak múzeumbarát gyűjtők birtokában, a nemzeti vagyon értékét növelik, és a későbbi tudományos feldolgozás részeivé is válhatnak.

Az Iparművészeti Múzeum munkatársai a vidéki gyűjtemények fontosságával és szakmai problémáival egyaránt tisztában voltak. Ennek következtében a vidéki gyűjtemények segítése múzeumunkban régi hagyomány. Az egyes múzeumok anyagát sokszor jelenlegi, vagy volt munkatársaink leltározták, később restaurálási, vásárlási és kiállítási ügyekben is segítséget nyújtottak. A nehézségeket, vagyis az együttműködés ilyen formáit sajnos az egyetemi szakmai képzés jelenlegi állapota is szükségessé teszi. Köztudott, hogy az ELTE művészettörténet szakán gyakorlati iparművészeti oktatás, iparművészettörténész-muzeológus képzés nem folyik.

Mindezeket mérlegelve a továbbképzési programot tehát az iparművészettel vagy iparművészettel is foglalkozó kollégák számára kellett összeállítani. Célszerűnek látszott az iparművészetben belül is szer-teágazó problémák koncentrációja. A négyéves, négyszer egy hetes, továbbképzést tehát egy-egy probléma, illetve anyagcsoport köré rendeztük az alábbiak szerint:

I. BÚTOR	(1977)
II. TEXTIL	(1978)
III. KERÁMIA, ÜVEG	(1979)
IV. FÉM	(1980)

A négy téma együttesen képez egészet, egymásra építve ad áttekintő képet az iparművészeti muzeológia legfontosabb gyakorlati-gyűjteményi kérdéseiről. A program fő szempontja volt a konkrét tárgyi anyaggal való foglalkozás, ismerkedés, míg végül meghatározási gyakorlatokra is sor került.

Nem mellékes eredmény, hogy az azonos vagy hasonló kérdésekkel foglalkozó kollégák megismerték egymást és az Iparművészeti Múzeum megfelelő szakembereit. Ezen túlmenően, a négy év alatt más budapesti múzeumok látogatása során az ottani szakemberekkel teremthettek kapcsolatot. Az első évben a Nemzeti Múzeum kiállításait, a Magyar Nemzeti Galéria kiállításait és restaurátor műhelyét, a Budapesti Történeti Múzeum kiállításait, a második évben a Szépművészeti Múzeum kispasztikai kiállítását, a Magyar Munkásmozgalmi Múzeum kiállításait és raktárait, a Magyar Nemzeti Múzeum textilraktárát, 1979-ben pedig az Orvostörténeti Múzeum, a Patika Múzeum, a Vendéglátóipari Múzeum és Szentendre kiállításait tekintették meg a résztvevők. Valamennyi intézménynél egy-egy vagy több kolléga tartott ismertetést intézményükről és a kiállításokról.

A szakmai továbbképzés felhívását mind a 19 megyei múzeum Igazgatóság megkapta, sőt részvételük-től függetlenül a következő években megküldtük mindenhová az egyes kurzusok eredményének összefoglalását és a vonatkozó szakbibliográfiát is.

E szakmai továbbképzés eredményeiről ma még nem kaphatunk reális képet. Az eddig megvalósult kurzusok a szervezés, az előadók és a résztvevők lelkesedése folytán mindig bővebbek voltak, mint maga a meglehetősen kötött, meghirdetett program.

A résztvevők között voltak érettségivel rendelkezők és egyetemi végzettségű művészettörténészek, történész muzeológusok és restaurátorok. Az összetétel vegyes volta semmiféle nehézséget nem okozott.

A felhívásra a megyék különbözőképpen reagáltak. Négy megyéből 3 év alatt egyszer sem jelentek meg, de több megyéből jöttek ketten, sőt egyszer egy megyéből négyen is.

A maximális létszám 17 személy volt. Tapasztalataink szerint 18–20 fő részvétele mellett lehet csak ilyen intenzív, raktárlátogatással, anyagbemutatással egybekötött programot megvalósítani. Köztudott, hogy ez az előadókat és a résztvevőket egyaránt igen koncentrált munkára kényszeríti.

1980 májusában lezárul a négy évre tervezett Iparművészeti szakági továbbképzés utolsó szakasza. Időközben több budapesti Múzeum is jelezte részvételi szándékát. A „hogyan tovább” kérdése éppen azért nehéz, mert viszonylag kevesen tudtak résztvenni valamennyi tanfolyamon. Voltak távozók is és újonnan jöttek, vagy akik egyéb körülmények miatt nem vehettek részt egyik vagy másik évben. A három turnuson a 28 résztvevő közül mindössze hatan vettek részt mindhárom alkalommal, 20 kollegával csak 1–1 évben találkoztunk. Ennek megfelelően a legutóbbi záróbeszélgetés alkalmával meglehetősen eltérő kívánságok hangzottak el. Csupán az alapkívánság volt egyértelmű: az anyag- és tárgyismeret minél bővebb lehetősége.

A négyéves kurzus még nem fejeződött be, de talán máris azt gondolhatjuk, hogy jó tervezéssel és szakmai munkával a vidéken dolgozó kollégák segítségére lehetünk. A jelen ciklus alatt megvalósított tematika és a szerzett tapasztalatok jó alapot nyújtanak e továbbképzési forma folytatásához.

SZÁMÍTÓGÉPES MÚZEUMI NYILVÁNTARTÁS

Napjainkban számos területen szívesen beszélnek „információrobbanásról”, ezzel összefüggésben az adatokat — egy új szemlélet szerint — önálló értékkel rendelkező erőforrásnak tekintik. A múzeumi területet sem kerüli el az információáradat; jellemző, hogy a gyűjteményi anyag — amelyből a legtöbb adatunk származik — a hatvanas évek közepétől napjainkig csaknem megkétszereződött, s így jelenleg több, mint 7 millió az egyedileg nyilvántartott tárgyak száma.

A gyűjteményi anyag feldolgozásakor az információgyűjtés a tárgy megszerzésekor kezdődik, az itt rögzített ismeretek birtokában történik a tárgy tudományos meghatározása, nyilvántartásba vétele, amelyet a leltárkönyvek és leírókartonok őriznek meg számunkra. A következő lépés a szakanyagban való tájékozódást segítő különféle mutatók készítése, majd a törzsgyűjteménybe vett értéket raktárba helyezik. Nyilvántartási rendszerünk alapjait — az UNESCO ajánlására — az 1950-es években teremtették meg a múzeumokban, majd 1963-ban miniszteri rendelet határozta meg szabályait és a felhasználható nyomtatványok körét.

Bármilyen nyilvántartás csak akkor használható jól, ha a feljegyzett adatokhoz gyorsan hozzá tudunk jutni. A kutató számára gyakorlatilag elveszett az a tárgy — illetve az arról készült feljegyzés — amelyhez nem tud hozzáférni.

A múzeumainkban őrzött tárgyak közül 3 millió van kartonozva, ezeknek csak töredéke került publikálásra. A nyilvántartások jelentős része hozzáférhetetlen, mivel az elkészült utalórendszerek csak egy-egy szempontot képesek figyelembe venni, így az anyaggyűjtés, visszakeresés túlzottan hosszú időt vesz igénybe. Az elkészült nyilvántartások kivétel nélkül minden múzeumban manuálisan készültek és készülnek, kevés korszerűnek mondható eszköz áll a feldolgozást végzők rendelkezésére. Ez azért van így, mert a múzeumok sajnos külső szemlélőként kísérték végig — legtöbbször pénzügyi okokra hivatkozva — az információs tudományok és a fejlődésüket lehetővé tevő technikai vívmányok forradalmát.

A külső körülmények megváltozása érezteti hatását a múzeumi területen is. Előbb-utóbb szükségessé válik nyilvántartási módszereink felülvizsgálata. Napjainkban a korszerűnek tartott információs rendszerek a hatalmas adattömeget számítógépek segítségével dolgozzák fel. A hatvanas évek végén teremtődött meg a lehetősége annak, hogy ilyen típusú rendszereket létrehozzanak. A lehetőséget a számítógépek gyártásában bekövetkezett minőségi változás szolgáltatta, amely új távlatokat nyitott a számítógéppel támogatott információs rendszerek fejlesztésében. A fejlődés mérföldkövének az a pillanat tekinthető, amikor a hagyományosnak nevezett adatkezelésről áttértek az adatbázisrendszerek használatára.¹ Az adatbáziskezelő rendszerek² jelentősen megkönnyítik nagytömegű és különböző típusú adatok között a kapcsolatok létrehozását, biztosítják szöveges információk visszakeresését. Legnagyobb előnyük, hogy a természetes beszélt nyelven fogadnak el és adnak vissza információkat, így használatuk bárki számára lehetséges és nem igényli a számítógépes szakemberek segítségét.

Alapvető különbséget kell tenni adatbázis és adatbáziskezelő rendszer között. Ezek tárgy és eszköz viszonyában állnak egymással. Hiába létezik sok adatot tartalmazó adatbázisunk, ha kezeléséhez rendelkezésre álló eszköz nem biztosítja az adatok hatékony, sokoldalú elérését.

Az új típusú rendszerek megjelenésével egyidőben az egyes országok múzeumaiban óriási ütemben kezdtek hozzá a rendelkezésre álló anyagok feldolgozásához a megváltozott követelmények szerint. Ezzel összefüggésben az ICOM Dokumentációs Bizottsága számos konferenciát rendezett a számítógépek alkalmazásáról a múzeumokban. Ezekben a megbeszéléseken áttekintették a területen folyó tevékenységet és felvázolták a perspektívát. Megállapították, hogy a kutatás három területen folyik:

- Átfogó adatbázisrendszerek létrehozása, területi vagy országos méretekben, felhasználva a múzeumi információ különféle kategóriáit.
- Egyes nagy múzeumi gyűjtemények kéréseinek géppel kezelhető formára hozása, a korábbinál jobb hozzáférhetőséggel.
- Meghatározott tudományos problémára vonatkozó adattömegek rendezése.

A feladatok jellege szerint javasolták az alkalmazandó számítógépek differenciálását:

- Mikroszintű eljárásokhoz kis asztali számítógépek elegendők.
- Ha az adatmennyiség meghaladja az asztali számítógépek alkalmazási lehetőségeit, összeköttetést lehet létesíteni nagyobb számítógépegységgel.
- Országos múzeumi hálózat kiépítéséhez nagy számítógépek szükségesek.

Tanulmányozták azokat a problémákat, amelyeket a múzeumi tárgyak leltározása, kartonozása vet fel. Azok az alapelvek, amelyeket elfogadtak mindenféle tárgy leltározásánál alkalmazhatók. Javasol-

1. Az adatbázisrendszer fogalma az adatbázist, kezelő rendszerét és környezetét foglalja magába. Adatbázis – szervezett adatok összessége, amelyben az adatok összetett logikai szerkezete és a különálló logikai adatleírás lehetővé teszi egyidejűleg több felhasználó számára is az adatkezelést az adatfüggetlenség magas szintjén.

2. Adatbáziskezelő rendszer – olyan adatkezelő műveletek összessége, amely logikailag strukturált adatállományok kezelését végzi. Az adatbázis vezérlő rendszer és az adatbázis szolgáltatások összessége. Szűkebb értelemben maga az adatbázisvezérlő rendszer.

ták azoknak a minimális információknak³ az egyeztetését, amelyeket minden leltározásnál célszerű feljegyezni. Ezáltal lehetőség nyílik az egyes országok leltáraiban található adatok átvételére.

A magasabb számítástechnikai kultúrával rendelkező országokban a hetvenes évek elején megjelentek a korszerű múzeumi adatbázisrendszerek, amelyek kifejlesztéséhez a számítógépeket előállító gyárak nyújtottak segítséget. Ezek a rendszerek napjainkban Európa és Amerika többszáz múzeumában működnek sikeresen.

ELŐNYÖK, PROBLÉMÁK

Felmerül a kérdés, hogyan lehet a korszerű technikai eszközök felhasználásával a külföldi példának megfelelően hazai környezetben létrehozni egy múzeumi adatbázisrendszert úgy, hogy kutatóink és közművelődési szakembereink számára több információt gyorsabban szolgáltatassunk. Így azt az időt, és energiát, amit eddig leltári feljegyzések és katalóguscédulák keresésére fordítanak, további tudományos munkára tudják felhasználni. A hagyományos úton végzett feldolgozások esetében a keresést egyszerre csak egy szempont szerint lehet elvégezni, míg a géppel végzett feldolgozásoknál számtalan — előre kidolgozott — szempont figyelembevételével percek alatt lehet az adatokat összegyűjteni és kinyomtatni.

A feltételeket vizsgálva a következőket állapíthatjuk meg, ma már az intézmények, hivatalok, termelőüzemek rendelkeznek korszerű számítógépekkel, működtetésüket biztosító szakemberekkel, ezen kívül számos helyen működik olyan adatbáziskezelő rendszer, elsősorban műszaki könyvtárakban, amely adaptálható a múzeumi területre is. Az egyik ezek közül éppen az a rendszer, amelynek alkalmazásával az egyik leghatékonyabban működő és szinte az egész országra kiterjedő múzeumi információs rendszert építettek ki. Múzeumi adatbázisunk létrehozásakor nem kell hatalmas költségfordítással új rendszert kitalálnunk. Viszont azokat a feladatokat, amelyek a terület speciális igényeiből fakadnak csak múzeumi szakemberek képesek megoldani. Rendelkezünk azzal az előnnyel, amit a hosszú évek óta meglévő egységes nyilvántartási rendszerünk ad, s amelyet más országokban csak a számítógépek alkalmazása indított el. Sokan inkább hátránynak tekintik a jelenleg érvényben lévő leltározási, karterozási módszereket. Azokon a helyeken, ahol nem kellő tudományos alapossggal végezték el ezt a rendkívül fontos munkát, ott valóban minden tételt újból fel kell dolgozni.

A megvalósítás legnagyobb akadályát mindenki a költségekben látja. A terület anyagi lehetőségei végesek, de a feladat nem megoldhatatlan. Számos külső intézmény tudna olyan segítséget adni, amely a számítástechnikai oldalon felmerülő problémákat megoldaná.

Valószínűleg nemcsak gazdasági okok akadályozták a megvalósítást. Sokan ellenzik a hagyományos módszerektől való eltérést, idegenkednek a változtatásoktól, esetleg csak többletmunkát látnak ebben a törekvésben is. Reménytelennek érzik az anyag feldolgozását megfelelő kiegészítő tevékenység

3. — ország, intézmény, múzeum neve
- gyarapodási vagy nyilvántartási szám
- megszerzés módja
- megszerzés időpontja
- megszerzés forrása
- a tárgy köznap megnevezése
- klasszifikálás, a tárgy jelölése szabványosított kifejezéssel (angolul, latinul vagy) a kiadott osztályozási rendszerre való utalás feltüntetésével
- tárgy leírása
- tárgy története
- szabad szöveggel vagy kategóriákkal, amelyeket a CIDOC más bizottságokkal együttműködve dolgozott ki.
- egyéb jelölési módokkal

nélkül. Meg kell változtatni az anyagfeldolgozási módszereket. Nagyon kell előre lépni az állagmegőrzés, restaurálás, fotodokumentálás és a raktározás területén.

TENNIVALÓK, FELTÉTELEK

Az előzőkben vázlatosan érintettük azokat a pontokat, amelyek felmerülnek egy központi múzeum adatbázisrendszer létrehozásakor. A konkrét megvalósítás a következőket igényli:

Szakmai feltételek

A terület szakembereinek össze kell állítani, hogy a múzeumok gyűjteményeiben található tárgysztyá-lyokról milyen adatkategóriák szükségesek az egyes tárgyak teljes és részletes leírásához, mely kategóriák szükségesek a kutatási, kiállítási célokra és ahhoz, hogy az adott tárgyat egyértelműen meg lehessen találni. (Ezek azok a kategóriák, amelyeket bármilyen számítógépes feljegyzésben rögzíteni kell.)

Ezt a feladatot úgy kell megoldani, hogy tartalmazza a múzeumok kutatóinak, s a múzeumot használó személyeknek teljes információ igényét, tekintet nélkül arra, hogy azt a jövőben milyen gépi módszerrel oldják meg. Fel kell vetni a következő kérdéseket is:

- milyen terjedelmű a tárolandó adatmennyiség;
- milyen szempontok szerint kívánjuk az adatokat visszakeresni;
- hány kérdést kívánunk feltenni egy meghatározott időszakban;
- milyen gyorsan várunk választ;
- milyen a betáplálható adatok dinamikája.

Az is alapvető probléma, hogy a jelenleg alkalmazott három megoldás közül melyiket lehet követni.

- a jelenleg meglévő adatállományt kell felvinni változtatás nélkül, vagy
- az adatállományt újból fel kell dolgozni előre kidolgozott módszerek alapján, vagy
- az adatállománynak azt a részét kell felvinni változtatás nélkül, amely megfelel a követelményeknek, a többit a kidolgozott szempontok szerint folyamatosan feldolgozni és az elkészítés sorrendjében beilleszteni a rendszerbe.

Személyi feltételek

A múzeumi adatbázisrendszer létrehozása komoly rendszerfejlesztő tevékenységet igényel. Ebben a munkában a terület szakembereire jelentős feladatok hárulnak, a tennivalók összehangolására létre kell hozni a múzeumi rendszerfejlesztő bizottságot, amelynek feladata és jogköre a tervek kidolgozása, elfogadtatása a felettes hatóságokkal és a végrehajtás irányítása. A tervezési fázisban kell – az általános célok szem előtt tartásával – kidolgozni azokat a javaslatokat, amelyek tartalmazzák reális határok között az igényeket. Ekkor kell meghatározni a megvalósítás sorrendjét is. A múzeumi kutató-

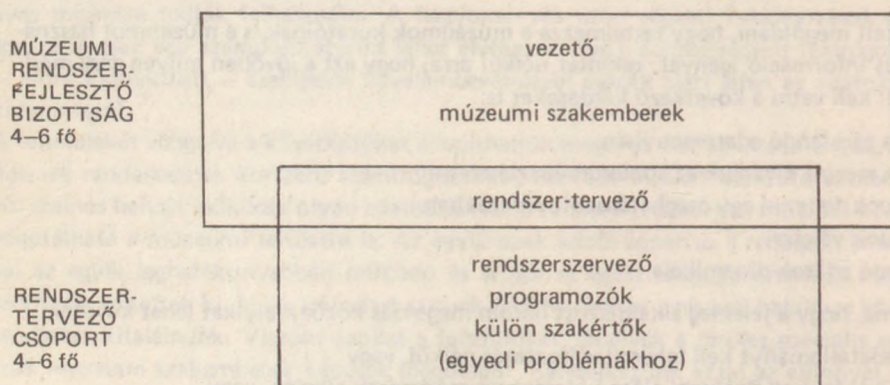
munka szempontjainak megfogalmazása után a megvalósítás a számítástechnikai szakemberek feladata, amivel egy rendszertervező csoportot kell megbízni.

Számítástechnikai feltételek:

Ezeket a korábbiakban említettük, csak bérelt gépen képzelhető el a működtetés, később a rendszer teljes kiépítése után terminálokkal lehet a hatékonyságot fokozni.

MEGVALÓSÍTÁS

Az első lépés a rendszerjavaslat kidolgozása. Ezt érdemes arra a csoportra bízni, amelynek tagjai megfelelő gyakorlattal rendelkeznek információs rendszerek kiépítésében és a számítástechnikában. Vezetőjük legyen jártas a múzeumi és a számítástechnikai területen és legyen tagja a rendszerfejlesztő bizottságnak.



A rendszertervező csoportnak kell kidolgoznia azokat a változatokat, amelyek a kialakított elképzeléseknek megfelelnek. Néhány általános szempont, amelyet figyelembe kell venni:

- a terület gondosan kiválasztott információs igényei, az adott rendszer(ek) képessége ezen igények kielégítésére;
- hasonló tárgyak feldolgozásával foglalkozó más intézmények tapasztalatai;
- a rendelkezésre álló számítógép paraméterei;
- a számításba jövő rendszerek kifejlesztőitől elvárható támogatás;
- költségvetési megszorítások;
- a rendszerért felelős személyek képzettsége.

A javaslatoknak tartalmazniuk kell az adatgyűjtés, adatfelvitel formáit. Ez legcélszerűbben egy központi csoport létrehozásával oldható meg (mentesítve a kutatókat ezen munka alól), amely költség-, idő- és munkamegtakarítást eredményezne és biztosítaná az adatok egyöntetűségét. Tartalmazza a javaslat továbbá azt is, hogy miként történik a rendszer használata. Ez az első időben csak úgy képzelhető el, hogy a múzeumi felhasználók egy információs csoportnak teszik fel kérdéseiket és választ is tőlük kapnak. Az információs csoport tartja a kapcsolatot a számítóközponttal.

A rendszerfejlesztő bizottságnak az elkészült rendszerjavaslatok közül kell kiválasztania a megfelelőt, egy külső opponens segítségével. Ha a kiválasztott javaslat megkapta a szükséges támogatást, el kell kezdeni a feladatok részletes kidolgozását. A részletes tervekészítésnél figyelembe kell venni a fokozatosságot, a rendelkezésre álló erőforrásokat, valamint a szakmai feldolgozó munka előrehaladását.

A korszerű módszerek alkalmazása létkérdéssé vált. A tudományos kutatómunka színvonalának emelése, nemzeti értékeink hosszútávú megővése ma már csak ezzel a módszerrel képzelhető el.

SZALAI ZOLTÁN

TÁRGYRESTAURÁTOROK FELSŐFOKÚ OKTATÁSÁNAK EREDMÉNYEI

Régi törekvés, hogy a restaurátorok képzettségét felsőfokra emeljék. Már 1950-ben dr. Bényi László javaslatot tett a felsőszintű oktatás megszervezésére. Azonban ennek tárgyi feltételei akkor még nem voltak meg, ezért csak 1952-ben kezdték meg az Iparművészeti Főiskolán textilrestaurátorok képzését. Egy évfolyam kifutása után azonban az oktatás megszakadt. (Az akkor végzettek közül csak egy restaurátor dolgozik a területen.)

Az ezután következő időkben — miután a háborús károkat a legfontosabb területeken felszámolták —, mindinkább előtérbe került az olyan restaurálási munkák megoldása, melyek magasfokú technikai és elméleti tudást igényelnek. Korábban ezek a munkák megoldhatatlannak látszottak. A kémia, majd a biológia forradalma és a mindinkább tökéletesedő fizikai mérőeszközök, lehetőséget nyújtottak a restaurálási és konzerválási problémák megoldására, valamint a helyes diagnosztika kialakításához elengedhetetlenül szükséges anyagvizsgálatokra. Ugyanakkor egyre jobban előtérbe került a művelő-

déstörténeti kutatásokhoz szükséges technológiai és anyagvizsgálatok igénye is. Kétségtelen, hogy az ilyen tárgy legtovább a restaurátor kezében van, az ő kötelessége arra ügyelni, hogy a tárgyról fontos jegyek el ne tűnjenek. Ezért fontos, hogy a restaurátor tisztában legyen a tárgyra vonatkozó készítési technikákkal, hogy azok — sokszor igen megkopott — jegyeit értelmezni tudja. Tapasztalatom az, hogy ha valaki egy mesterség gyakorlati fogásait nem tudja maga is megcsinálni, nehézségei lesznek az egyes műveletek és azok hátrahagyott nyomainak értelmezésében. Gondolnunk kellett arra is, hogy a restaurátorok munkájában alapvetően fontos a kézügyesség fejlesztése is. Az ilyen követelmények megoldására csak sokoldalúan képzett szakemberek képesek.

Ilyen előzmények után határozta el a Művelődésügyi Minisztérium, hogy meg kell szervezni a tárgy-restaurátorok felsőszintű oktatását. Itt idézek Gönyei Antal ez ügyben történt feljegyzéséből: „Tekintettel arra, hogy az országos múzeumi gyűjtemények megóvása lényegében a kifejlesztett módszerek kiterjeszhetőségétől, végsősoron a restaurátorok képzettségi színvonalától függ, feltétlenül biztosítanunk kell a múzeumi restaurátorok főiskolai színvonalú speciális és szervezett képzését.”

Amikor összeállítottuk a főiskolai tanmenetet és meghatároztuk az oktandó tárgyakat, valamint az egyes tárgyakon belül az oktatás mélységét, az itt elmondottakat vettük figyelembe.

Az oktatás időtartama 4 év, 8 szemeszter lett.

Tantárgyak:

Restaurálás — konzerválás; rajz; mintázás;

általános-, szerves-, szerves-, műanyag- és analitikai kémia; fizika;

növénytan; állattan;

textil-, bőr-, fa-, fém-, egyéb anyagismeret. (Ezen tantárgyakból évenként 1—1 hónap intenzív gyakorlatot tartunk.)

raktározás; munkavédelem;

muzeológia, művelődéstörténet; népművészet és iparművészettörténet; filozófia és esztétika.

Az oktatás levelező formában történik. Elsődleges célunk az volt, hogy a már dolgozó tehetséges és a tanulás nehézségeit vállaló restaurátorok, empirikus úton szerzett tudását rendszeres munkával elmélyítsük.

A különböző műtárgyak restaurálása olyan mesterségbeli tudást igényel, amit ennyi idő alatt — kellő alapok nélkül — még nappali oktatási formában sem lehet elsajátítani. Ezért úgy irányítottuk a munkát, hogy a kötelező általános ismeretek elsajátítása mellett, a növendékek érdeklődési területének és korábbi végzettségének megfelelően, a múzeumi terület igényeit figyelembe véve, elősegítsük a specializálódást valamilyen műtárgytípusban. Előzetes felméréseink szerint nagy hiány mutatkozott textil-restaurátorokban és bútorestaurátorokban. A textilrestaurátor-hiány kiküszöbölésére jelentős lépést tettünk azáltal, hogy hat textilrestaurátor végzett 1978/79-ben. Az egyes évfolyamokban sikerült jó közösségi szellemet kialakítani. Ez lehetővé tette, hogy a növendékek saját munkájuk mellett tájékozódást nyerjenek a restaurálás más területéről is, a magasszintű anyagismeret és az alapvető technikák

elsajátításával. A növendékek fejlődését legjobban gyakorlati munkájukon keresztül mérhetjük le, de a jó gyakorlati eredmények nem születhettek volna meg az alapos elméleti felkészítés és a rajzkészség állandó fejlesztése nélkül. Az év végi dolgozatok és a diplomamunkák jól tükrözik az elmélet és a gyakorlati tudás egységét.

Az elmúlt 5 év alatt sok kiemelkedő műtárgy készült el a főiskolai képzés és a gyakorlatok keretén belül, segítve ezzel a múzeumok nem mindig kedvező helyzetén, éppen a speciális feladatok elvégzésében.

A növendékek sok segítséget nyújtottak a debreceni Déry Múzeum új állandó kiállításának rendezésénél olyan tárgyak restaurálásában, melyek nagy szakértelmet és gondos munkát igényeltek. Rangsoro-

NANAJ-HALBÖRRUHÁ RESTAURÁLÁS ELŐTT ÉS UTÁN



lás nélkül kiemelhető Bleicher András festett perzsa bőrpaizon végzett restaurálása. A paizon értéktelen, csúnya, összeropedezett átfestés volt. A fizikai vizsgálatok kiderítették, hogy alatta szép ornamentális díszítés van. A munka nehézségét fokozta, hogy a festmény bőralapra volt festve. Ugyancsak kiváló munkát végeztek Sipos Enikő III. éves és Szabó Judit II. éves hallgatók, ásatásból előkerült ruhák restaurálásával. További jelentős munkák voltak még Bencze Sándor, Bikády György és Orbán Attila II. éves hallgatók festett fapaizsokon végzett restaurálásaik.

Az 1978-ban végzett növendékek diplomamunkáit a Magyar Nemzeti Galéria „Műhelysarok” kiállítás-sorozatában mutattuk be. Tervezzük, hogy a későbbiekben végzett növendékek munkáit is bemutatjuk, továbbá a diplomamunkákat a soronkövetkező „Műtárgyvédelem”-ben részletesen közöljük. A nagy terjedelem miatt azonban azokat a részleteket, melyek nem a tárgyra, illetve nem a tárgy restaurálására vonatkoznak, kihagyjuk vagy csak néhány szóval jelezzük tartalmát.



TISZAFÁBÓL KÉSZÜLT FRANK VÖDÖR

Néhány dolgozatot azonban, ahol a művelődéstörténeti vonatkozások befolyásolták a tárgy restaurálását, illetve a restaurálás kivitelezése és az anyagvizsgálatok eredménye művelődéstörténeti vonatkozásokat tartalmazott, teljes terjedelemben közöljük. Végül ilyen értelemben csoportosítva néhány diplomamunkára szeretnénk felhívni a figyelmet:

1978-ban tizenegy növendék végzett, kiválóan oldották meg feladataikat.

Horváth Mária jázsági szűr restaurálásával;

Nagy Katalin a bodvai textillelet restaurálásával és Sipos Enikő az Eszterházy-gyűjteményből való ezüst hímzésű csótár restaurálásával diplomázott.

Mindhárman felbecsülhetetlen értékű műtárgyakat mentettek meg a pusztulástól.

A második csoportba azokat soroltuk, akiknek munkájához ezenfelül jelentős kultúrtörténeti kutatásokra és technológiai elemzésre volt szükség.

MELANÉZIAI FASZOBOR RESTAURÁLÁS ELŐTT ÉS UTÁN



Erdélyi József a Vajdasági Múzeum restaurátora avarkori bronzöntő technikát rekonstruált – egyébként restaurálási munkája avarkori veretek restaurálása és konzerválása volt.

Nemes Takács László kínai gyaloghintó restaurálásához kínai lakkokat tanulmányozott.

Koncsánszki Gyuláné nanaj-halbőrruha restaurálását oldotta meg kiválóan. Munkájához kultúrtörténeti adatok alapján, a megfelelő halfaj kiválasztása után, megoldotta a halbőrök fehér cserzését is. A kiegészítéshez saját cserzésű bőrt használt fel (1–2 kép). Ugyancsak kiválóan oldotta meg az elenyvesedett részek konzerválását is.

Simon Imola a Schedel-krónika restaurálása mellett, a könyvkötészetből technológiatörténeti tanulmányokat is végzett. Ennek során jelentős bemutatóanyagot készített fűzési technikákból, akpitalis és előzékpapír készítésből.

Tavas Imre antropológiai ismeretei alapján rekonstruálta egy avar kard nagyságát. Továbbá szellemes módszert dolgozott ki, tárgyak vákuumtérben történő átitatásához.

Az 1979-ben végzett tizenkilenc növendék szintén nagyértékű és szakember hiányában, valószínűleg még évtizedekig pusztuló műtárgyakat restauráltak diplomamunkájukban.

Ezek közül is kiemelném Csáki Klárát és Kerti Károlyt, akik a legnehezebb restaurálási technikák közé tartozó üveg kiegészítésben végeztek nagyon szép munkát. Továbbá Bucsányi Kálmánt, aki egy tiszafából készült frank vödört szépen megválasztott technikával restaurált (3. kép). Mesterházy Erika melanéziai faszobor restaurálásával (4–5. kép). bebizonyította, hogy régi elavult technikával restaurált tárgyat, új modern eljárással teljes értékűvé lehet tenni. Posony Istvánné egy matyó ruha restaurálásánál a szinezék rögzítésében ért el jó eredményt. Torma László csont borítású nyereg restaurálásánál szerkezeti összehasonlításokat végzett a tiszafüredi és a felvidéki nyergek között. E vizsgálatok a restaurálás után már nem végezhetőek el. Jól értelmezett megfigyelései a nyeregkészítés technikájához szolgáltatnak nehezen megszerezhető adatokat. Még több szépen kivitelezett értékes munka készült el ebben az évfolyamban is. Részletes leírásuk a „Műtárgyvédelem” 6. számában jelenik meg.

KIÁLLÍTÁSOK

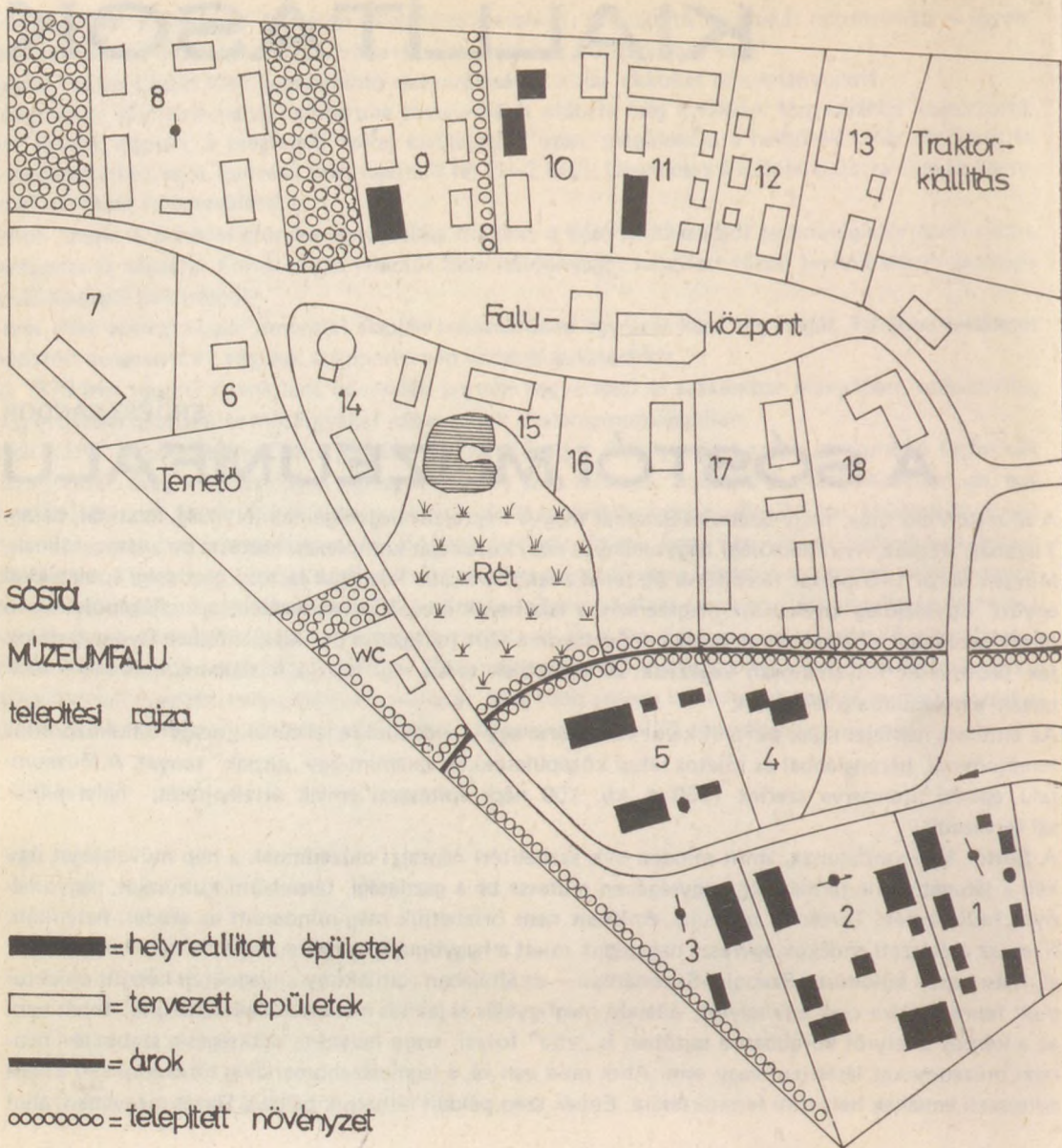
ERDÉSZ SÁNDOR

A SÓSTÓI MÚZEUMFALU

A Múzeumfalu célja, hogy Szabolcs-Szatmár megye néprajzi tájegységeinek (Nyírség, Szatmár, beregi Tiszahát, Rétköz, nyíri Mezőség) hagyományos népi kultúráját komplexen mutassa be a látogatóknak. Minden tájról 1–3 portát telepítünk át, tehát a lakóházakat a hozzájuk tartozó gazdasági épületekkel együtt. Egyidejűleg igyekszünk megszerezni a lakóházak eredeti berendezéseit, a melléképületekben tárolt gazdasági felszereléseket. Az egyes portákon a tájra jellegzetes ősi, kiveszőfélben lévő gyümölcsfák beültetését folyamatosan végezzük. A későbbiek során régi fajtájú háziállatokat is szeretnénk tartani a múzeumfalu területén.

Az említett néprajzi tájak portáin kívül felépítünk egy – vidékünkre jellemző „orsós” faluközpontot templommal, haranglábbal és sajátos falusi középületekkel, valamint egy „tírpák” tanyát. A Múzeumfalu építési ütemterve szerint 1990-ig, kb. 100 népi építészeti emlék áttelepítését, helyreállítását tervezzük.

A Sóstói Múzeumfalunak, mint minden más szabadtéri néprajzi múzeumnak a nép műveltségét úgy kell a látogatók elé tárnia, hogy egységében mutassa be a gazdasági, társadalmi kultúráját, hagyományos művészetét. Történeti múltunk emlékeit nem őrizhetjük meg mindenütt az eredeti helyükön. Ezek az építészeti emlékek egyrészt nagyságuk miatt a hagyományos múzeumokban nem helyezhetők el, másrészt – különösen Szabolcs-Szatmárban – az általában romlékony anyagokból készült objektumok fenntartására csak egyhelyütt, állandó megfigyelés és javítás mellett vállalkozhatunk. Tehát nem az a kérdés (melyről korábban a sajtóban is „vita” folyt), hogy helyes-e, szükséges-e szabadtéri néprajzi múzeumokat létesíteni vagy sem. Ahol mód van rá, a legmesszebbmenőkig törekedni kell a népi építészeti emlékek helyszíni fenntartására. Ennek szép példáit láthatjuk például Heves megyében, ahol



kő, keményfa és cserép a főbb építési anyagok, s ahol ezeknek az időtálló népi műemlékeknek áttelepítése kevésbé lenne indokolt, nem szólva arról, hogy jóval többbe kerülne, mint nálunk. Tehát a legfontosabb feladatunk az, hogy minél több népi építészeti emléket mentünk meg – helyszíni fenntartással és szabadtéri múzeumba való áttelepítéssel egyaránt!

A SZERVEZÉS ÉVEI (1964–1969)

A Szabolcs-Szatmár Megyei Múzeumok Igazgatósága 1964. július 3-án kéréssel fordult Nyíregyháza Városi Tanácsához, hogy a városhoz tartozó Sóstógyógyfürdő területén 5–6 kh területet adjon át múzeumi célokra. A kérés meghallgatásra talált. A Városi Tanács 1964. szept. 1-én tartott ülésén 5–6 kh területet jelölt ki a szabadtéri néprajzi múzeum céljaira, s erre ideiglenes területfelhasználási engedélyt adott.

Sajnos ekkor még nem rendelkezünk megfelelő tapasztalatokkal, a szabadtéri múzeum létesítésének elvi és gyakorlati kérdései nagyrészt még tisztázatlanok voltak előttünk. Főleg ebből adódott, hogy az előkészületi időszak hosszúra nyúlt. A szervezés éveiben a tervezési munkákkal sok nehézségünk volt. Először dr. Vargha Lászlót, a műszaki egyetem docensét kértük fel a tanulmányterv elkészítésére, aki külföldi tartózkodása miatt ezt nem tudta vállalni. 1968 tavaszán a Szabolcs megyei Beruházási Vállalathoz fordultunk. Kezdetben elvállalták a tanulmányterv és a beruházási program elkészítését, de egy évvel később, midőn megismerkedtek az egyszerűnek nem mondható múzeumi tervezési feladatokkal, lemondtak róla. Ezután, 1969 tavaszán a NYIRTERV-hez (Megyei Tanács Tervezési Irodája) folyamodtunk. A NYIRTERV igazgatója, miután megismerkedett a speciális feladatokkal, tárgyalásokat folytatott a Megyei Tanáccsal és a múzeummal annak érdekében, hogy a holpontról kimozdulhassunk. Végül a múzeum engedélyt kapott arra, hogy külső munkatársak bevonásával

„NAGYHÁZ” A JÁNKMAJTISI LAKÓHÁZBAN

A JÁNKMAJTISI LAKÓHÁZ



előtervet készíttessen. Ez az előterv (Erdélyi Zoltán, Mendele Ferenc és e sorok írójának közreműködésével) 1969 végére elkészült. Az előterv tulajdonképpen a tanulmányterv nyers formája volt.

A tervezési munkák mellett a terület megszerzése is hosszabb időt vett igénybe. A Megyei Tanács a 208/1967. VB. sz. határozatával elrendelte, hogy Nyíregyháza–Sóstógyógyfürdő területén szabadtéri néprajzi múzeum jöjjön létre. Ennek alapján a Művelődésügyi Minisztérium Múzeumi Főosztálya is hozzájárult ahhoz, hogy múzeumfalut szervezzünk. A városi tanács a terület első részére végleges területfelhasználási engedélyt adott. Ezt a részt (telepítési rajzon, az ároktól délre eső terület) már 1968-ban bekerítettük és ezen a részen tereprendezést végeztettünk. E rész megvásárlása azonban csak később, két részletben sikerült. 1969-ben megvásároltunk 1224 n. öl nagyságú, magántulajdonban lévő telket, majd 1970-ben állami tartalékföldből, kisajátítással megkaptuk a hiányzó 3061 n. öl nagyságú részt. Az épületek kiválasztását már 1965-ben megkezdjük. E sorok írója ugyanis már 1965 júliusában elkészítette a „Szabolcs-Szatmári Szabadtéri Néprajzi Múzeum” programtervezetét, melyben már több jelentős népi építészeti emlék szerepelt. Az első két néprajzi objektumot (tiszakóródi szárazkapu és a vámosroszi magtár) 1968-ban megvásároltuk, és ezekről a felmérési rajzokat elkészítettük. Az épületek áttelepítéséhez (helyreállítás nélkül) 1969-ben szeretnénk volna hozzákezdeni. Először 1969 áprilisában a nyíregyházi Járási Tanács Költségvetési és Építési Üzemével kötöttünk szerződést, melyet az Üzem még ugyanannak az évnek decemberében egyoldalúan felmondott. 1969 végéig – építési terv és kivitelező hiányában – a múzeumfalú ügye nem sokat haladt előre.

A MÚZEUMFALU ÉPÍTÉSE

A Múzeumfalú tanulmányterve 1970 tavaszára készült el. 1970 márciusában a nyíregyházi TEMPÓ KTSz vállalta a Múzeumfalú építését. Év végéig elkészült a felvonulási épület (műhely, iroda, konyha), s a területet ténylegesen is birtokba vettük. Ezért alapítási, kezdési évnek az 1970. esztendő tartjuk. Sajnos a közbejött májusi (szamosközi) árvíz miatt – amely minden építési kapacitást lekötött – 1970-ben népi objektumok bontására és áttelepítésére nem kerülhetett sor.

1971-ben (többszöri megvitatás után) a különböző szervek jóváhagyták a Múzeumfalú tudományos programját és annak részeként a telepítési tervet. Már ebben az évben helyreállítottuk a jánkrajtisi lakóházat, a besztecei lakóházat, a garbolci tyúkgórét és málésgórét, valamint a vámosroszi magtárt. 1972-ben állítottuk helyre a nagyhodosi ólat és a vámosroszi csúrt. 1972 végén a Megyei Tanács Tervosztálya a Múzeumfalú építésének lebonyolításával a Megyei Beruházási Vállalatot (NYIRBER) bízta meg. A NYIRBER azonban nem a TEMPÓ KTSz-szel, hanem a nyíregyházi Kertészeti és Parképítő Vállalattal kötött szerződést. Ez a vállalat jelentősebb járulékos építést (parkosítást, közművesítést) végzett, azonban más vonatkozásban nem tudott elfogadható munkát végezni. 1973-ban még helyreállításra került a vámosroszi sütőház, 1974-ben a kisnaményi boronafalas istálló: 1975 tavaszán ezt a szerződést is felbontottuk. Ezután a NYIRBER 8–10 vállalattal (üzemmel, tsz-szel) tárgyalt,

azonban a Múzeumfalu építésére nem akadt újabb vállalkozó. Más lehetőségünk nem volt, ezért 1975 szeptemberétől a Múzeumfalu – főleg az OMF támogatásának terhére – hat fős építőbrigádot szervezett (ebből 5 fő 1979 tavaszán állományba került). Ez az építőbrigád még 1975-ben helyreállította a tiszabecsi lakóházat, a nagyari szilvaszalóházat, a besztereci ház kamráját, valamint elbontotta a paszabi földházat. 1976-ban állítottuk helyre a kéki istállót, a paszabi földházat, a tiszaberceli disznóólát és különböző kerítéseket, kapukat készítettünk.

1977-ben került sorra a nagyhodosi kismemesi ház, a nagyhodosi disznóól, a kisnaményi tyúkház és a tiszabecsi abora helyreállítása. Lényegében 1977 végére az első (déli) terület beépítése befejeződött, csupán a lakóházak berendezése maradt hátra. 1978 tavaszán kisajátítás, vásárlás útján a Múzeumfalu birtokába vettük a második (északi), 9 kh nagyságú területet is. Legfontosabb feladatunk volt az új terület körülkerítése, tereprendezése, s a nyugati oldalon az áteresz és a földút megépítése. De ugyanakkor helyreállítottuk a nyírlugosi depót és a kállósejnyéi istállót is (10. sz. telek). Ez év augusztus 20-án nyílt meg a gépállomások 30. évfordulóját reprezentáló traktorkiállítás is, a Múzeumfalu területén.

1979-ben folytattuk az északi terület beépítését. Helyreállítottuk a tarpai kismemesi házat (9. sz. telek) és az anarcsi bálványos házat (11. sz. telek), és a déli terület lakóházait berendeztük. Befejeződött az előző évről áthúzódnó tűzivíz tároló építése, valamint elkészült a főbejárati épület. Ezzel az első terület alkalmassá vált arra, hogy megnyíljon a közönség előtt.

A PASZABI FÖLDHÁZ

A TISZAKŐRÓDI SZÁRAZKAPU ÉS KERÍTÉS



A BONTÁSI—HELYREÁLLÍTÁSI MUNKA ÉS TAPASZTALATAI

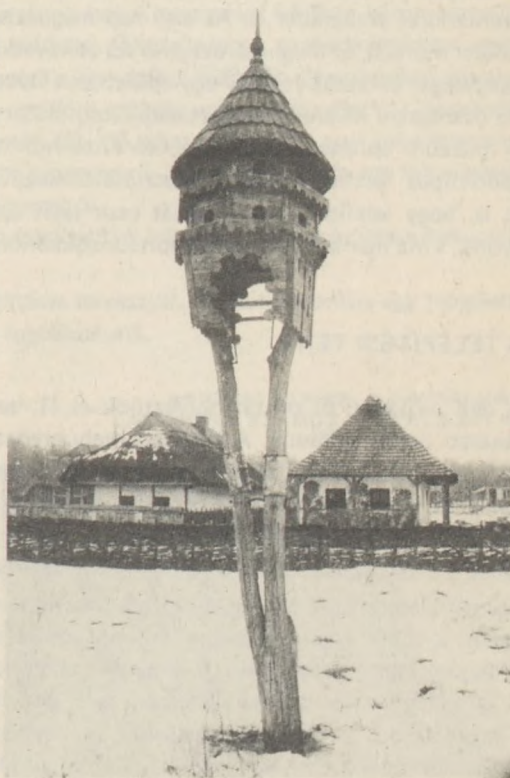
A telepítési terv elkészítését egyrészt körültekintő néprajzi terepmunka, másrészt a szakirodalom (könyv, kézirat, fotó) tanulmányozása előzte meg. A gondos előmunkálatok által a telepítési terv már pontosan meghatározhatta azokat az épülettípusokat, amelyeket meg kell szereznünk.

Minden épülettípusból 3—5 épületet kutatunk fel. Hogy ezek közül végül is melyiket vásárolhatjuk meg, az csak évekkel később dől el. Ugyanis egy lakott ház ára aránylag magas, a múzeum számára elfogadhatatlan. Viszont, ha egy számontartott épület — haláleset vagy elköltözés miatt — üressé válik, akkor viszonylag már olcsón megvásárolható. Pl.: a tiszabecsi házat 15 000 Ft-ért, a jánkmajtisi házat 20 000 Ft-ért, a nagyhodosi házat 30 000 Ft-ért, a besztereci házat 9 700 Ft-ért, a paszabi földházat 3 200 Ft-ért, a tarpai kisnemesi házat 50 000 Ft-ért vettük meg. Természetesen mindegyiket telek nélkül. Csak egy ízben (Nagyhodoson, 1975-ben) vásároltunk meg egy olyan kétosztatú házat, amelyben egy idős asszony lakott. Viszont az adás-vételi szerződés 2. pontja így szólt: „A vevő kijelenti, hogy a megvásárolt objektumban özv. Illés Mihályné haláláig háborítatlanul lakhat, a múzeum az objektum bontását és Sóstógyógyfürdőre való szállítását csak a nevezett halála után rendelheti el”. A gazdasági épületek megszerzése már jóval könnyebb, hiszen a funkcióját veszített csűröktől, istállótól könnyedén megválnak a tulajdonosok. A megvásárolt épületekről a NYIRBER a NYIRTERV-vel bontási—helyreállítási dokumentációt készítet. Azonban, ha azt tapasztaljuk, hogy a lakóházat a megépítése óta lényegesen átalakították, s ugyanakkor az eredeti állapot visszaállítására törekszünk, akkor a bontási dokumentáció mellett külön helyreállítási dokumentációra is szükség van. A helyreállítási dokumentáció csak a bontás után, a bontási napló és a bontáskor készített fényképek alapján készülhet el. Fontos, hogy a bontási dokumentáció készítője milliméter pontossággal mérjen, s győződjék meg arról, hogy a szobák hosszúsága és szélessége mindkét oldalon ugyanolyan méretű-e, vagy sem. Ugyanis az épületek alaprajza nem mindig szabályos téglalap!

A bontási munka kezdetén még nem tudhatjuk, hogy az hány napig tart. A sietősen, felületesen végzett bontás a helyreállítási munkánál visszaüt, azaz később többszörös munkaidőt rabolna el. Bontáskor az épület minden szerkezeti elemét (gerendák, oszlopok, nyílászárók, stb.) megszámozzuk. Ugyanezeket a számokat a bontási dokumentáció munkapéldányán is jelöljük. A jelzőszámokat megtisztított fafelületre, olajfestékkel írjuk. Fontos az is, hogy bontáskor minden részletről fényképfelvétel készüljön, akár lényegesnek tartjuk, akár nem. Fontos továbbá, hogy a rejtett részek (pl. falazat) bontását nagy figyelemmel kísérvük, hiszen ezáltal a korábbi tüzelőberendezésre, átépítésekre, általában az épület történetére érdekes adatokat kapunk. Például a nagyhodosi kisnemesi ház bontásakor derült ki az, hogy a „hátsó ház” eredetileg kamrára és egy kis szobára tagolódott; a falban ugyanis megtaláltuk az eredeti két kamraablakot, a második mestergereendában pedig a kamra-ajtófélfa csapolásának helyét. Az épületek történetére vonatkozóan nagy segítséget nyújtanak a tulajdonosok, vagy az idős szomszédok, a bontási munka szemlélői.

A lebontott épületet a bontás utolsó napján, vagy néhány nappal később beszállítjuk a Múzeumfaluba. Bevisszük az összes faanyagot (a korhadt fűrészelt fenyőléc kivételével), valamint mintát a falazat anyagából (vályog, sárfal-rész, bádog, stb.). A beszállítás után következik a faanyag mosása, kiegészítése és a fel nem használható szerkezeti elemek cseréje. Arra törekedünk, hogy minél kevesebb új anyagot építsünk be. Mégis, ha pl. statikai szempontból új szarufa, kötőgerenda faragása indokolt, akkor azt a régivel azonos anyagból és méretben, pontos másolatként készítjük el.

A beépítésre előkészített faanyagot konzerváljuk. 1971-ig boraxot és poliészter-gyantát használtunk, attól kezdve xylamont. Az utóbbit ecsettel hordjuk fel az anyagra. A faanyag előkészítésével egyidejűleg gondoskodunk az egyéb anyagok beszerzéséről, pl. kovácsolt vaspántok, reteszek, kovácsolt vaszegek pótlásáról, a szükséges méretű vályogtéglák elkészíttetéséről.



GALAMBHÁZ TISZATELEKRŐL

Egyes épületek bontási, konzerválási és helyreállítási munkáit, legalábbis ezideig úgy megszerveztük, hogy nem volt szünet közöttük; a folyamatos munka révén deponálásra (az anyag raktározására) még nem szorultunk.

Nem vitás, hogy a szabadtéri néprajzi múzeumok munkájában az épületek helyreállítása a legnehezebb, ugyanis ez a munkamozzanat csak a műszaki és néprajzi szakemberek, a szakmunkások gondos munkájával és szoros együttműködésével oldható meg sikeresen. A helyreállítás a helyreállítási terv szerint történik. A terv határozza meg, hogy az épület történetéből melyik évtized rekonstruálására, bemutatására törekedjünk. A meghatározott korszak nemcsak az épületre, hanem a berendezésre is vonatkozik, tehát pl. az 1880-as éveknek megfelelően helyreállított lakóházba nem kerülhetnek XX. században készült tárgyak!

A Sóstói Múzeumfalu építéséről 1975-től havonként egy ízben konzultálunk. Ezen a Múzeumfalu dolgozóin kívül résztvesz egy műszaki (Sisa Béla, OMF) és egy néprajzi (dr. Balassa M. Iván, Szentendre) szakember is. Az első nap megnézzük és értékeljük az elmúlt időszakban végzett helyreállítási munkát és meghatározzuk a soronkövetkező (havi) tennivalókat. A második napon valamelyik tájegységet keressük fel, egy-egy épülettípus felkutatása, kiválasztása céljából.

Ha összegezni kívánjuk tapasztalatainkat, akkor röviden azt kell mondanunk, hogy szabadtéri néprajzi múzeum építése csak pontos, körültekintő munkával történhet. Ez a követelmény vonatkozik az épülettípus felkutatásától, kiválasztásától kezdve a helyreállítás utolsó mozzanatáig. Tapasztalunk az is, hogy lelkiismeretes munkát csak saját építőbrigádtól várhatunk. A kezdeti lépéseken túl vagyunk, s ma már a Múzeumfalu építése zökkenőmentesen, szakszerűen történik.

A TELEPÍTÉSI TERV

A déli területen öt portát helyeztünk el (1. telepítési rajz). Az 1. sz. telken egy szatmári szegény-paraszti portát találunk. A lakóház, mely eredetileg Tiszabercelen állt, a talpgerendás és favázás szerkezetével, meredekhajlású tetejével erdélyi hatásra utal. A mestergerenda bizonyítása szerint 1843-ban épült. A nagyházban rakott spór, a konyhában a pendelykémény alatt boglyakemence, a kisházban kandalló (szabad tűzhely) van. A kisnaményi ól feltehetően a 18. század végén épült, zsilipelt boronafallal, zsidelytetővel. Az ól mögött van egy zsidelyfedeles, boronafalás disznóól, melyet Nagyhadosról telepítettünk át. Az abora (szénatároló) teteje le és fel könnyen mozdítható. A telek másik oldalán, a tőkés kaputól indulva látható egy kenderdörzsoló, lófejes gémeskút, garbolci málésgóré és tyúkgóré, tiszacsécsei méhes és a nagyari szilvaaszaló.

A 2. sz. telek egy szatmári középparaszti portát idéz fel. A ház előtti szárazkapu 1846-ban készült, Tizsakóródon. A háromosztatú, elő- és oldaltornácós, nádfedeles lakóház 1790 körül épült a helyi (Majtis) nótárius (jegyző) számára. Korábban mindkét szobában buboskemence állt. A ház mögött a

méhteleki táskamra és a vámosoroszi sütőház található. A házzal szemközti oldalon a nagyhodosi ólat, a kisnaményi tyúkházat és a nagyhodosi disznóólat, végül a turistvándi csúrt helyeztük el. A belső oszlopokon és andráskötéseken népi barokkos díszítéseket figyelhetünk meg. Az udvar közepén egy rédelyes (deszkamellvédés), előtornácos deszkekamarát (magtár) nézhetünk meg. A csillagfejes gémeskút a kishodosi Tsz ajándéka.

A 3. sz. telken egy szatmári kismemesi házat találunk. Ez az épület paticsfalas, elő- és oldaltornácos, zsindefedeles; 1830-ban épült Nagyhodoson. A nagyházba „menekült”-nek nevezett rakott spórt építettünk be. A Tarpáról beszállított hatalmas, ötrészes disznóól népművészeti értékkel is bír. A tulipános gémeskút és a tulipános kapu ugyancsak a paraszti fafaragás magas színvonaláról tanúskodik.

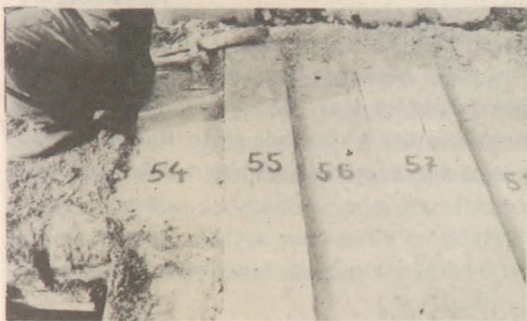
A 4. sz. telken, egy kis dombon a híres paszabi (rétközi) földházat pillanthatjuk meg. A földpadozata a külső földfelszíntől lejjebb van. A belső falak ívesen behajlanak. A földház tehát még nem kunyhó, de még nem igazi ház.

Az 5. sz. telken egy rétközi középparaszti portát mutatunk be. A besztereci lakóház háromosztatú, elő- és oldaltornácos, villával rakott (fecskerakásos) sárfalas, földpadozatos, szabadkéményes, gyékényfedeles. Épült 1812-ben. A szobabeli buboskemencét a konyhából fűtötték. Szembetűnő, hogy a kicsiny házzal szemközt egy óriási istálló van. A nagy istállóra szükség volt, mivel a Rétköz lecsapolásáig (1882) a lakosság állattartásból élt, s egy-egy portán 50–60 lábás jószág nem volt ritka jelenség. A ház mögött van a tiszateleki galambház és a paszabi tengerigoré. Az istálló mögött egy falusi véccét és egy zsilipelt deszkafalas disznóólat láthatunk, Tiszabercelről.

A továbbiakban vegyük sorra az ároktól északra eső építési terület telkeit, melyek nagyrésze még csak a telepítési tervben szerepel.

A „temető”-ben 30–40 szatmári és nyírségi fejfa felállítását tervezzük. A faluközpontba egy templom és egy harangláb kerül, kiválasztásukkal egyelőre nem foglalkozunk.

BONTÁSI MUNKA. A TARPAI KISNEMESI HÁZ
KAZETTÁS DESZKAMENNYEZETÉNEK
SZÁMOZÁSA



BONTÁSI MUNKA. A TARPAI HÁZ
LÁBFÁINAK SZÁMOZÁSA, FALBONTÁS
UTÁN



A 6. sz. telekre egy nagyhodosi kétosztatú, meredekhajlású, tiprott búzaszalma fedésű kerülőházat telepítettünk, 1980-ban. A 7. sz. portán kap helyet a közöspitvarú uradalmi cselédház, valószínűleg Pusztateremből. A 8. sz. teleken egy tírják tanyát helyezünk el (lakóház, istálló, többféle szín, pelyvás, törekes, stb.). A 9. sz. telekre egy bereg középparaszti portát helyezünk. A tarpai kismemesi ház áttelepítése 1979-ben megtörtént, a hozzátartozó gazdasági épületek is (istálló, csűr, disznóól, magtár) rövidesen sorrakerülnek. A 10. sz. telken (nyírségi középparaszti porta) már ott van a kállósemjéni istálló és a nyírlugosi depó (szénatároló); a lakóház és a juhhodály még hiányzik. Az észak-nyírségi középparaszti portán még csak az anarcsi bálványos, paticsfalas ház látható. A 12. sz. telekre nyírségi seregnyaraszti épületek áttelepítését tervezzük. Ezt az északi utcasort a nyíri Mezőségről egy tiszadobi halászház zárja le, a hozzátartozó épületekkel.

A faluközponttól délre eső utcasoron szárazmalom és molnárház (14. sz. telek), szatócsbolt és kocsmá (15. sz.), parókia (16. sz.), nyírségi kismemesi porta (17. sz.), iskola és tanítóház (18. sz.) áttelepítését tervezzük, nagyrészt a VII. Ötéves Terv (1986–1990) időszakában.

Az 1972-ben készült beruházási program szerint a Múzeumfalú megvalósítása 20 millió forint beruházást igényel. Az eltelt időszakban azonban az építőanyagárak emelkedtek, új költségvetés még nem készült. 1968–1978 között a Múzeumfalú megvalósítására az alábbi összegeket fordítottuk:

Népi objektumok vásárlására, szállításra, konzerválásra, helyreállításra, munkabérekre fordított összeg:	3.387.000.— Ft
Járulékos építési beruházásokra fordított összeg:	2.947.000.— Ft
Működési, fenntartási költségek:	231.000.— Ft
Összesen:	<u>6.565.000.— Ft</u>

A Múzeumfalú a jelzett időszakban az alábbi támogatásból épült:

Megyei Tanács fejlesztési alap	4.695.000.— Ft
Külső tanácsi támogatás	370.000.— Ft
OMF népi műemléki támogatás	1.500.000.— Ft
Összesen:	<u>6.565.000.— Ft</u>

Sóstógyógyfürdő fejlesztése nagy léptekkel halad előre. Nem kétséges, hogy egyre inkább keresett üdülőhely, idegenforgalmi központ lesz. Ezért is örülünk annak, hogy az 1979. évi Országos Múzeumi és Műemléki Hónap során az első (déli) területünk megnyílhatott a közönség előtt. Reméljük, hogy egy évtizeden belül a Sóstói Múzeumfalú hazánk egyik legszebb és leglátogatottabb múzeumi intézményévé fejlődik.

GYERMEKÉLET A RÉGI MAGYAR FALUBAN

IDŐSZAKI KIÁLLÍTÁS A NÉPRAJZI MÚZEUMBAN

Gyermekélet a régi magyar faluban a címe a Néprajzi Múzeum kiállításának, mely a parasztgyermek sorsát mutatja be a XIX. század ötvenes éveitől a XX. század közepéig. A születés és a felnőtté válást megelőző kamaszkor közt időrendi sorrendben ismerkedünk meg a gyermek életével.

A kisbaba első, nélkülözhetetlen „használati eszközével”, a bölcsővel találkozunk először. Ezek közül szépségével kitűnik a faddi fenyőfából készített talpas bölcső. 1884-ben Capo Sándor örökítette meg rajta saját maga és felesége, Keserű Örzse nevét valamint az évszámot. Még régebbi (1866) a Kakicsról való teknőbölcső, a „póla”. A különféle fából (fenyő, jegenye, keményfa) és különféle technikával készült bölcsők (rácsos, talpas, függő, mezei bölcső) formájukban is alkalmazkodtak a család, elsősorban az anya mindennapi tevékenységéhez. A mezei és a tanyázó bölcsők, a följük helyezett képekkel érzékeltetik, hogyan tudta az édesanya, kisgyermekét őrizve a földeken munkáját mégis elvégezni.

A bölcsők mellett helyet kapott a kisgyermek első játékszere, a csörgő is. Különösen megragadja a figyelmet az, melyet 1939-ben Torontóoroszában keményfából faragtak.

Különféle ételhordókat, komaedényeket, komaszilkéket, komacsészéket látunk többek közt Tiszafüredről, Hódmezővásárhelyről, Dunapatajról. Bár a komacsésze, szilke nem a gyermek játéka, nem is használati eszköze, mégis fontos helyük van a kiállításon, mert képet adnak a gyermeket körülvevő környezet szokásairól. Később játékszerként használt kis ételhordókat, komacsészéket találunk.

A kisgyermeket ért számos betegség gyógyításához használt tárgyak közt ott látjuk a földitökfüzért, s a „gyermek megrontójának kilétét felderíteni hivatott” ólomöntetet is. A gyermek gyógyításához fűződő mágikus képzetek miatt nem maradt fenn eredeti képanyag a gyógyítás különböző mozzanatairól. Éppen ezért különlegesen érdekes Diószegi Vilmos 1962-ben készített rekonstrukciós felvétele a „köldökször” gyógyításáról. E kór orvoslásának kezdetlegessége és a paraszti életmód történelemből ismert nehéz körülményei miatt a múlt század szomorú valóságához tartozott az óriási csecsemőhalandóság. Megismerkedünk az orvosi ellátás és a gyermekkori halálozás statisztikai adataival. A kis koporsók közt, melyek megrendítően húzzák alá a statisztikát, művészi értékű az 1853-ban Hajdúböszörményben elhunyt kisleány fenyőfa koporsója.

Az életképes kisbabából lassan önálló, tipegő, járkáló gyermek fejlődött, akinek a szobában csak kevés helyet foglaló, de biztonságot adó állókákat, járókákat, forgókat, ülcsiket, kisszéket készítettek. A kiállítás egészére jellemző, hogy nemcsak bemutatja a tárgyakat, hanem fényképek segítségével képet ad azok eredeti környezetéről, használatukról. Ez segítséget jelent a látogatónak, aki, úgy véljük, fényképek nélkül sok esetben tanácstalan lenne, kik, hogyan és mikor használták pl. a forgót, az állókát. A gyermek még így is zavarba hozhatja kérdésével a felnőttet: „Apuka, mi a guzsaly?” – „Nem tudom!” Talán segített volna a kiállítás a városi „apuka” és a tájékozatlanabb nézők zavarán, ha a tárgyról szövegben még részletesebb leírást nyújtott volna. Ne feledjük, a kiállításnak hozzájuk kell elsősorban szólnia. A gyermeklátogatókat különösen azok a fényképek ragadják meg, melyek egy-egy életből elkapott jelenetet ábrázolnak.

A paraszti létforma rányomta bélyegét a játékokra is. A gyermek mindenben igyekezett felnőtt környezetét utánozni. Így már pöttömnyi korától kezdve gyakorolta azt, ami később munkája lett. Ezért a gyermekek játékszerei közt sok olyant találunk, mely a felnőttek munkaeszközeinek kicsinyített mása, pl. játékguzsaly, rokka, mosófa, kisteknő, kiskosár, gyermekszövőszék, orsó, kisszekér stb. A csutkababa, kukoricaszárbból készített ökör, a rongybaba, az ól kukoricacsutkábból, a tehénszörbből préselt labda és a csutkahegedű bemutatják a gyermek ötletességét, hogyan készítettek természetes anyagokból egyszerű de fantáziadús játékokat. Az egyes, ma már ismeretlen, mozgáshoz kapcsolódó játékok (pl. gólyaláb), valamint kis állatok, apró kavicsok, növények bemutatása nehézséget okozott. Ezekből keveset látunk, s megfelelő képanyag sem áll rendelkezésre. Szintén keveset sikerült kiállítani a meglévő gazdag gyermekvisélet anyagából. Ennek elsősorban nem a helyszűke volt az oka, hanem más technikai gond: a gyermek próbababák hiánya.

A nagyobbacska gyermek szellemi életébe is bepillantathatunk, megismerkedvén iskoláztatásával, iskolaeszközeivel, társadalmi életével, ünnepeivel (betlehemezés, aprószenteki korbácsolás, húsvéti locsolkodás, legényavatás stb.).

A jelenbe vezet vissza bennünket egy kis könyvbemutató, érzékeltetve azt a sokszínű szellemi forrást, mely a hazai és a szomszédos népek gyermekkönyvkiadásában tükröződik.

A kiállítás céljával tűzte ki, hogy a mai gyermekekhez, fiatalokhoz és felnőttekhez közel hozza nagyszüleik, dédszüleik gyermekkorát. Alapvető feladatának tekintette, hogy megértesse, mennyire különbözött egymástól a századfordulón élt gyermek élete a mai gyermekétől. A Magyarország különböző vidékeiről származó képek, tárgyak és statisztikai adatok számunkra is nyilvánvalóvá teszi azt az eltérést, ami a falu szűk világában élő kisgyermek munkaerejének korai felhasználásától kezdve alacsony szintű iskoláztatásában, rossz egészségügyi ellátásában, ruházódásában jelentkezett többek közt. Ez a mondanivaló a gondos, logikus szerkesztés következtében a gyermek növekedését nyomon követve magáért beszél.

A rendkívül gazdag anyag kiállítására sajnos mindössze 3 terem adott otthont, ezért a tárgyak néhol túlszűfoltnek tünnek. Ezt elsősorban a kisebb játékoknál érezzük, de vitatható az is, hogy nem túl

sok-e a bölcsők száma a kiállítás egészét figyelembe véve. Ennek oka valószínűleg az az óriási anyag, ami a Néprajzi Múzeum rendelkezésére áll. Talán érdemes lenne ebből külön kiállítást rendezni, esetleg más népek bölcsőit is bemutatni. Ennél a válogatásnál azt tartották szem előtt, hogy mely bölcsőhöz tartozott ágynemű.

Problémának tűnt a tárgyak védelme is. Nem minden esetben fedí azokat vitrin illetve nincsenek kellőképpen elválasztva a látogatóktól. A gyermekek, de sok felnőtt sem tud ellenállni, és megfogdossák az értékes kiállítási darabokat, amelyek így hamar rongálódnak. Ez állandó kiállításon veszteséget okozhatna és káros lenne a múzeum számára.

Nem megoldott kérdés egy-egy kiállítás rendezése szempontjából a múzeum és a nyomda együttműködése sem. A gyermekkiállítást eredetileg májusra tervezték, de nyomdai kapacitás hiányában a katalógusok késtek, így egy hónappal el kellett halasztani a megnyitót. Ez a jelen esetben, időszaki kiállításról lévén szó, nagy időkiesést jelent. A tárgyak funkciójának részletesebb leírását már hiányoltuk. Meg kell jegyeznünk, hogy tervbe vették, a már megjelent katalóguson kívül, egy magyarázó füzet kiadását. Amennyiben ez egy esetleges házi kivitelezésben el is készül, a látogatók már csupán 2–3 hónapig élvezhetnék. Jó lenne a jövőben a kiállítással egyidőben elkészíteni magyarázó füzetet, illetve a szervezést megpróbálni úgy irányítani, hogy emiatt ne késsen a megnyitót.

A korszerű helységnévtár hiánya megnehezíti és lassítja a muzeológus munkáját egy-egy falu beazonosításánál. Időszerű lenne egy új helységnévtáron gondolkodni, s talán kezdeményező lépéseket is lehetne tenni ezen a téren.

A kiállítás a kamaszkor ábrázolásakor nehéz feladatot próbált megoldani. A gyermek tevékenysége sokkal többirányúvá válik, új szokások jelentkeznek, társadalmi élete színesedik, amit a kiállított tárgy magában már nem képes elmondani. Nehéz pl. a betlehemezést vagy a fonóbeli játékokat pusztán a tárgy segítségével bemutatni. Csak elismeréssel írhatunk a látott fényképanyagról, de a fényképek is csupán tájékoztathatnak ilyen esetekben, de már nem adnak egyértelmű felvilágosítást, mint tették azt pl. a „póla”, forgó vagy ülcik esetében. A problémára megoldás lehetne a filmvetítés, akár rekonstrukció segítségével is. Erre fénykép esetében már volt példa. (Lásd: Diószegi V. köldökször gyógyítása.) Film vagy diafilm bemutatása még teljesebbé tenné a kiállítást. Ezt külföldi múzeumokban már tapasztaltuk. Jól egészítené ki a kitűnő képanyagot valamint a Kovács Ágnes által közreadott altatókat és gyerekdalokat.

Merésznek tűnő ötletként javaslom egy-egy bemutatóra különböző folklór együttesek meghívását. A Néprajzi Múzeum meglepetésként szerepeltetett a kiállítás megnyitóján egy folklór együttest. Kívánatos lenne ezt a kitűnő kezdeményezést továbbfejleszteni, amely nem csak jelen esetben lenne egy-egy rendezvény szempontjából hasznos.

A Néprajzi Múzeum gazdag kiállítása gondolatvilágával és kivitelezésével megragadja a múzeumba látogatót. Felkelti mind a gyermek mind a felnőtt érdeklődését a múlt iránt. Kapcsolódik a Nemzetközi Gyermekév alkalmából tartott rendezvények sokaságához, gazdagítva a látogató ismeretanyagát.

MÚZEUMI KIÁLLÍTÁSOK A KMP MEGALAKULÁSÁNAK ÉS A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG KIKIÁLTÁSÁNAK 60. ÉVFORDULÓJÁRA

Az elmúlt évben és idén ünnepeltük a Kommunista Magyarországi Pártja megalakulásának és a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának 60. évfordulóját. A múzeumok az évforduló méltó megünnepléséhez több mint 200 hazai és külföldi kiállítás elkészítésével járultak hozzá.

A hazai és külföldi kiállítások sorát végignézve, azt tapasztalhattuk, hogy az előzőekhez képest szélesedett ezek tematikája, nem csak eseménytörténeti, hanem egy sor kifejezetten a múzeumok tárgyi anyagaira épülő kiállítás is készült. Ez lehetővé tette azt, hogy az utóbbi évtizedben az országos és a megyei múzeumi szervezetekhez tartozó intézmények intenzív gyűjtőmunkát folytattak és a gyűjteményeikbe bekerült újabb anyagok lehetővé tették színesebb, változatosabb kiállítások rendezését. Az évfordulókra készített kiállításokat szinte mindenütt gazdag közművelődési program szervezésével, előadásokkal, vetélkedőkkel, hangversenyekkel, ünnepségekkel tették színesebbé. Sok gyári pártszervezet, iskola, művelődési ház is készített kiállítást, ezekhez is nagy segítséget nyújtottak a múzeumok. Az évfordulókra a fővárosban gazdag kiállítási program valósult meg. A Kommunista Magyarországi Pártja megalakulásának 60. évfordulójára a Magyar Munkásmozgalmi Múzeum felújította a KMP megalakulásának Visegrádi utcai Emlékmúzeumát. Az évforduló körüli hetekben a kis múzeum iránt rendkívül nagy volt az érdeklődés. A múzeum központi épületében a Budavári Palotában a Kossuth Könyvkiadóval közösen rendezett politikai könyvkiállítás nyílt. A Villányi úti Oktatási Igazgatóságon került bemutatásra a párt 60 éves történetét bemutató időszaki kiállítás. Az évfordulóhoz kapcsoló-

dott Bíró Mihály politikai plakátjaiból rendezett tárlat is a múzeumban. Ezen a kiállításon több olyan plakát is bemutatásra került, amelyeket a közönség eddig nem ismert.

A Közlekedési Múzeum Közlekedés és hírközlési dolgozók az 1918–1919-es forradalmakban címmel rendezett kiállítást.

A Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának 60. évfordulójára nyílt meg a Hadtörténeti Múzeum új állandó kiállítása, amely rendkívül gazdag anyaggal szemlélteti a Tanácsköztársaság 133 napjának eseményeit és harcát a szocialista Magyarország megvédéséért.

A Magyar Munkásmozgalmi Múzeum három gyűjteményi kiállítást mutatott be, amelyek a Tanácsköztársaság plakátművészetét, a Tanácsköztársaság pénzeit és a Tanácsköztársaság bélyegeit ismertetik. A bélyegkiállítást a múzeum a Bélyegmúzeummal közösen rendezte. A kiállításon láthatók a világ első Marxot és Engelset ábrázoló bélyegei.

A múzeumban került műsorra az Interpress, Mindenkihez című multivíziós produkciója, amely a Tanácsköztársaság és az utána következő 60 év történetét mutatja be.

Az évfordulóra kiállítás nyílt a Petőfi Irodalmi Múzeumban és a Budapesti Történeti Múzeumban. A két kiállítás a Tanácsköztársaság történetének egy-egy sajátos oldalát mutatja be. A Magyar Nemzeti Galéria Uitz Béla alkotásaiból rendezett tárlatot.

A párt megalakulásának és a Tanácsköztársaság kikiáltásának 60. évfordulójára a Magyar Munkásmozgalmi Múzeum nyolc sorozat, 45 tablós vándorkiállítást készített, amelyek művelődési házakban, üzemekben kerültek bemutatásra.

A megyei múzeumi szervezetek többsége a két évfordulóra alaposan felkészült, és gazdag kiállítási programot nyújtott a közönségnek. Több vándorkiállítást is készítettek, amelyek azokba a helyiségekbe is eljutottak, ahol nincsenek múzeumok. Helyeselhető, hogy a helyi kiállítások közül sok a megye, a város, a szűkebb környezet történetét dolgozta fel.

A gazdagabb anyaggal rendelkező nagyobb múzeumok olyan kiállításokat, tárlatokat is készítettek, amelyek a Tanácsköztársaság speciális vonatkozásait mutatták be.

A Baranya megyei múzeumi szervezet Pécsen az Oktatási Igazgatósággal közösen rendezett tanácsköztársasági kiállítást, Harkányban a Tanácsköztársaság plakátjaiból nyitottak tárlatot.

Bács-Kiskun megyében Kiskunfélegyházán Az 1918–1919-es forradalmak Kiskunfélegyházán címmel nyitottak kiállítást. Két vándorkiállítást is készítettek, amelyeket először Kecskeméten és Kiskunhalason mutattak be.

Békés megyében Békéscsabán és Orosházán nyitottak időszakos kiállítást, és Forradalmak 1918–1919 címmel kiállítást vándoroltattak a megyében. Gyulán a Tanácsköztársaság évfordulójára nyitották meg a Társadalmi rétegek életmódbeli elkülönülése Gyulán a XX. sz. elején című kiállítást.

Borsod-Abaúj-Zemplén megyében Miskolcon nyitottak időszakos kiállítást Forradalmak 1918–1919 címmel, Tokajon és Abonyban pedig helyi kiállítás nyílt.

A Borsod megyei Barátság Fesztivál alkalmából a Hermann Ottó Múzeum fogadta a Szlovák Tanácsköztársaság megalakulását bemutató szlovák vendégkiállítást.

Csongrád megye tevékenysége kiemelkedik a többi megye közül. A külföldre küldött kiállítások mellett külön időszaki kiállítást készítettek a párt és a Tanácsköztársaság évfordulójára is.

Szegeden a gazdag numizmatikai gyűjteményből nyitottak meg reprezentatív kiállítást, A Tanácsköztársaság pénzei, pénztervei címmel. Időszaki kiállítást nyitottak meg Mórahalmon, Makón és Szentesen. Vándorkiállításuk készült az egyetemek, a diákszallók és laktanyák részére.

Fejér megyében A Tanácsköztársaság Fejér megyében címmel mutattak be időszaki kiállítást Székesfehérvárott és Dunaújvárosban. Mórrott a Tanácsköztársaság és a Képzőművészet címmel nyitottak tárlatot.

Győr-Sopron megyében Győrött, Kapuvárott, Csornán és Mosonmagyaróváron mutattak be vándorkiállítást a párt megalakulásának évfordulójára. Sopronban A forradalmak évei Sopron megyében címmel készült kiállítás. A Tanácsköztársaság évfordulójára a Művelődési Házban mutattak be időszaki kiállítást.

Hajdú-Bihar megyében Debrecenben időszaki kiállítás nyílt a két forradalom megyei anyagaiból. A széles múzeumi hálózattal és gazdag anyaggal rendelkező megye szegényes kiállításával lemaradt lehetőségeitől.

Heves megyében a KMP évfordulójára nyitották meg Kiss Lajos Lenin Renddel kitüntetett internacionalista emlékkiállítását és két szakmunkásképző intézetben mutattak be képzőművészeti tárlatot. A Tanácsköztársaság évfordulójára Mindenkihez címmel készítették kiállítást Egerben, Falusi fényképek 1919-ből címmel Hatvanban és Forradalmak 1918–1919 címmel Gyöngyösön.

Komárom megyében kiállítást készítettek Tatabányán, Tatán, Oroszlányban és Esztergomban.

Nógrád megyében KMP emlékkiállítását, majd tanácsköztársasági kiállítást vándoroltattak az üzemekben. Időszaki kiállítás nyílt Salgótarjánban és Balassagyarmaton. Szécsényben Szuronyukon őszi rózsza címmel képzőművészeti tárlatot mutattak be.

Pest megyében az évfordulóra A Pest megyei internacionalisták című kiállításával nyílt meg Budakeszin a Pest megyei Munkásmozgalmi Múzeum. Vácott: 1918–1919 Vácott, Pencen: Az őszi rózsza forradalom és a tanácsköztársaság a Cserhát táján, Tápiószelén: A nagykátaai járás direktórium, Aszódon: A Vörös Aszód, Cegléden: A Tanácsköztársaság Cegléden, Nagytarcsán: Tanácsköztársaság címmel nyitottak kiállítást.

Somogy megyében felújították a Latinka Sándor emlékkiállítását és tanácsköztársasági-vándorkiállítást mutattak be Kaposvárott, Marcaliban, Nagyatádon és Csurgón.

Szabolcs-Szatmár megyében Nyíregyházán Forradalmi plakátok 1918–1919 címmel nyitottak tárlatot, időszaki kiállítást készítettek Nyírbátorban, Mátészalkán és Vásárosnaményben.

Szolnok megyében tanácsköztársasági jubileumi kiállítás nyílt Szolnokon, Karcagon, Tiszafüreden és Túrkevéen. Vándorkiállítást készítettek Szolnok megye munkásmozgalma 1918–1944 címmel, amelyet a megye több településén mutattak be.

Vas megyében forradalmi plakátkiállítást mutattak be Szombathelyen, Sárvárott és Vasváron.

Veszprém megyében időszaki kiállítás nyílt Veszprémben és Pápán.

Zala megyében Zalaegerszegen és Keszthelyen nyitottak meg emlékkiállítást.

A felsorolt kiállítások a megyei múzeumi szervezetek gondozásában készültek.

A Kommunisták Magyarországi Pártja megalakulásának 60. évfordulójára, a Magyar Munkásmozgalmi Múzeum külföldön számos kiállítást rendezett a Kulturális Kapcsolatok Intézete és a Budapesti Grafikai Alkotóközösség közreműködésével. Történelmi út címmel reprezentatív kiállítást mutattunk be Moszkvában a Központi Forradalmi Múzeumban. Ez a tárlat 1917-től napjainkig ismertette a magyar munkásmozgalmat történetét, pártjaink kapcsolatait. Hasonló kiállítást vittünk Prágába és Bukarestbe. Ezek a kiállítások olyan eseményeket is dokumentáltak, amelyek eddig nem voltak közismertek, így pl. azt, hogy a Kommunisták Magyarországi Pártjának megalakult a cseh és román szekciója, sőt a román csoport Steapul Rosu címmel 1919 januárjától önálló újságot is megjelentetett. A kiállításokról részletesen beszámolt a helyi és a hazai sajtó, televízió is.

Kiállítást küldtünk a Német Demokratikus Köztársaságba, Lengyelországba és Bulgáriába. Ezek a tárlatok a párt megalakulását és a Tanácsköztársaság kikiáltásáig vívott harcaink történetét mutatták be. E kiállítások eleve úgy készültek, hogy a Tanácsköztársaság 60. évfordulójára összeállított tablók majd szervezen kapcsolódhassanak hozzájuk.

Rendezőkönyvből, installációs tervből és fényképekből álló kiállítást juttattunk el Koreába, Vietnamba, Mongóliába és Kubába. A kiállítások tematikailag megegyeztek az európai szocialista országokba küldött kiállításokkal.

A Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának 60. évfordulójára a Magyar Munkásmozgalmi Múzeum Lenin és a Magyar Tanácsköztársaság címmel a moszkvai Központi Lenin Múzeumban mutatta be reprezentatív tárlatát. A kiállításon eredeti 1919-es Vörös Filmhíradót is vetítettünk. A tárlatot Uljanovszkban és Leningrádban is bemutatják.

A Tanácsköztársaság plakátjaiból küldtünk, illetve küldünk tárlatot Bulgáriába, Jugoszláviába, Romániába és Lengyelországba. A plakátokat fényképekkel és dokumentumokkal kiegészítve mutatjuk be, így a kiállítás a nagy művészi értékű plakátok bemutatásán túl megismerteti a látogatókat a Tanácsköztársaság történetével is. A tárlaton helyet kaptak az 1919-es párt román, lengyel, jugoszláv és bolgár szekcióinak Budapesten megjelent plakátjai is.

Tablós kiállítást juttattunk el Ausztriába és Olaszországba.

A párt megalakulását bemutató kiállításhoz csatlakozó, a Tanácsköztársaság történetéről szóló tablót küldtünk a Német Demokratikus Köztársaságba, Csehszlovákiába és Bulgáriába.

Rendezőkönyvből, installációs tervből és fényképekből álló 30 tablós kiállítást juttattunk el a Szovjetunióba, Jugoszláviába, Kubába, Koreába, Mongóliába, Vietnamba, Ausztriába, Ciprusra, Nyugat-Berlinbe, Luxemburgba és az Amerikai Egyesült Államokba. További képesszeállítást készítettünk még Lengyelországnak (két sorozat) Romániának, Bulgáriának, Franciaországnak és Laosznak.

A Magyar Nemzeti Galéria és a Magyar Munkásmozgalmi Múzeum a Kulturális Kapcsolatok Intézetével együtt részt vett a Noisyle-Grand-ban bemutatott reprezentatív kiállítás elkészítésében. A kiállítás Párizs vörös övezetéhez tartozó kommunista polgármesternőjének kérésére és közreműködésével valósult meg.

A Magyar Nemzeti Galéria Forradalmi Grafika 1900–1920 címmel tárlatot mutat be a Német Demokratikus Köztársaságban, Csehszlovákiában.

A testvérmegyék és a testvérvárosok mozgalma adta lehetőségekkel több megyei múzeumi szervezet is élt. Kiemelkedik ezek közül is Csongrád megyei Múzeumok Igazgatósága. A Tanácsköztársaság évfordulójára kiállítást küldtek a Szovjetunióba (Odessza), Lengyelországba (Lodz) és Jugoszláviába (Novi Sad). Heves megye Mindenki címmel reprezentatív kiállítást készített Eger testvérvárosa, a Csuvas ASZSZK-i Csebokszávia részére. A Szabolcs megyeiek történeti vándorkiállítást küldtek Ungvárra.



HAGYOMÁNY ÉS KORSZERŰSÉG

Az itt közölt előadások 1979. június 28-án hangzottak el, a Móra Ferenc születésének 100. évfordulója tiszteletére rendezett szegedi Régészeti Tudományos Ülésszakon.

TRÓGMAYER OTTÓ

TISZTELGŐ SZAVAK MÓRA FERENC EMLÉKÉRE

Őszinte, mély tisztelettel emelek szót Móra Ferenc emlékére minden magyar régész nevében. Azok nevében, akik életüket tették az ősök kutatására, akik egészségüket, pihenésüket, magánéletüket áldozzák az ügyért, akik nem íróasztal mellett elméleteket gyártó archeológusok, hanem az ügynek, a múzeumok tárgyi anyagát fáradhatatlanul gyarapító kulturális mindenesei is. Tudom, méltatták Móra munkásságát nálam avatottabbak, irodalomtörténészek, könyvtárosok, régészek, sokoldalúan boncolgatva írói- közéleti- múzeumi tevékenységét, mégis úgy érzem megtisztelő kötelesség és kitüntető alkalom, hogy e ház mai munkatársai nevében – akik benne élünk Móra hagyatékában – róla beszéljek.

Gondolataimat három téma köré csoportosítottam, Móra Ferenc régészeti, múzeumszervezési és ismeretterjesztő tevékenységéről fogok szólni.

Móra Ferencet rövid pedagógusi tevékenység után 1904. november 28-án választotta Szeged Város Tanácsa a Városi Múzeum és a Somogyi Könyvtár munkatársává. A nagy előd, Szeged történetírója Reizner János helyébe — aki a régészeti gyűjtemény fejlesztését elkezdte — Tömörkény István lépett. Móra Tömörkény mellett lett a Kultúrpalota mindenese, s ugyanebben a szerepkörben 1917-től 1934. február 8-ig, haláláig igazgatója. Földrajz-, természetrajz szakos tanár volt, e studiumokból s egyéniségéből származik sajátos realizmusra törekvő tudományos szemlélete, mely irodalmi alkotásaiban is oly sokszor megnyilvánul. E szemlélet alapján, e szemlélettel áthatva látta meg a múlt mindennapjait ásatásai során, s paradox módon ez mentette meg a doktrinerség vaskalaposságától. Tudott és mert embereket látni és láttatni az általa feltárt tárgyak mögött. E szemléletével messze megelőzte korát, gyakran olvashatjuk finom gúnnyal átszótt csipkelődését azokról a tudósokról, akik mindent meg akarnak magyarázni, akik minden jelenséget a vélt sémákba próbálnak beszorítani. Szemlélete tanulságos és követendő példa mindnyájunk számára.

A szigorúan pontos szakmai ismeretek nem hasznosíthatók anélkül, hogy bele ne élénk magunkat az egykori mindennapok világába. Legendává vált a történet, hogyan küldte ki Tömörkény Mórát élete első ásatására — „Mögötte a fene azt a kutyát, amelyiket tanítani kell az ugatásra” — úgy vélem ezt a bizonyára sok valóságot tükröző ragyogó anekdotát szerénysége iratta vele. Közismert volt, rendkívül széles körű érdeklődése egyetemjévéi alatt is, csaknem polihisztorként került Szegedre. A pesti egyetemen Hampel Józsefet és Czobor Bélát is hallgatta. Mondhatjuk-e, hogy e két kitűnő régész egykori hallgatója tájékozatlanul csöppent a szegedi múzeum régiségtárába. Igazi régésszé válásához a döntő lökést az 1908 évi kolozsvári nyári egyetem adta. Ekkor már javában folytak a csókai ásatások, melyek elképesztő leletgazdagsága új világot tárt a fiatal Móra elé. Ezen a nyáron — 1908 július — olyan szellemi közegbe került, a Posta Béla vezette kollégium hallgatói között — Kiss Lajos, Zoltay Lajos, Roska Márton, Kovács István, Buday Árpád, Leszih Andor — akik évtizedekig a magyar régészet meghatározó egyéniségei voltak, azzá vált Móra is. Itthon ez, vagy az ehhez hasonló közeg folyamatosan serkentette, munkatársai Tömörkény István, Cs. Sebestyén Károly, Czögler Kálmán, Banner János, és barátai — Juhász Gyula, Károlyi Lajos ösztönző szellemű partnerei voltak.

A régészet iránti érdeklődése, a múzeum szeretete mellett úgy érzem van még egy nagyon fontos — ha nem a legfontosabb — összetevő, melynek kiterjedt ásatási tevékenységét köszönhetjük. Móra soha sem tagadta meg paraszti származását. Nem szégyellte, hanem büszkén hirdette, példát akarván mutatni a sok úrrá lett parasztnak. Hirdette a „célszerű szögényembörök”, a kétkezi munkások becsületét. Ez nagyon nagy dolog volt a dzsentrális Magyarországon.

Móra a divatos író, szerkesztő, múzeumigazgató nem tudott volna Antheusként újra és újra erőt, tisztességet, becsületet meríteni a közegből, ahonnan származott, ha nem kerül velük újra és újra közvetlen kapcsolatba. Mérheterlen szakadék tátongott a nadrágos emberek és a tanyák népe között.

A Habik és a Cuci Jánosok csak akkor fogadták be újra, ha velük ebédelt köröm közül, ha velük élt, s ráeszmélhettek, hogy érti nyelvüket, gondolataikat, érzi rettenetes kiszolgáltatottságukat, nyomorukat. Ugyanakkor a tanyák világa menekülést, menedéket jelentett Mórának, az adminisztráció, az otthon, a hivatal, a város millió nyüge elől. Lehetőséget adott, hogy tiszta levegőn, tiszta emberek között rendezze gondolatait, témát adott novelláinak, karcolatainak, regényeinek. Írásaiból minde-nütt kitűnik, mennyire boldog volt az ásatásokon. Igaznak érzem Eperjessy Kálmán véleményét: „A régész Móra nélkül nem születhetett volna meg az író Móra.”

Ásatási tevékenysége két nagy periódusra bontható. 1905-től 1914-ig a háború kitöréséig a munka gerincét Csóka jelentette. Ebben az időszakban remekül dokumentált ásatási naplóit publikációra érett rajzokkal, vázlatokkal, fényképekkel, maga másolta a múzeum leltárkönyveibe, rögzítve minden apró megfigyelést, minden fontos tárgyat. A világháború, az ellenforradalom és az infláció tizenegy évre megszakította a folyamatosnak induló rendszeres feltáró munkát. Azt hiszem közrejátszott ebben az is, hogy 1917-től Móra került az igazgatói székbe. A megtisztelő megbízással együtt rázuhant az intézmény „a vidéki pántlikamérés” minden gondja, baja. Nem véletlen, hogy 1927 utáni ásatások leletei már nem kerültek leltárba, ezek kartonjait Móra feljegyzései alapján – melyek mindvégig mintaszerűek – Cs. Sebestyén Károly készítette el. Móra árnyékában ekkor kezdte működését a szegedi egyetem Régészeti Intézete, egyelőre kevés sikerrel. Tudományágunk első látványos csődjének tekinthető, hogy a két intézet nem tudott összefogni a közös cél érdekében. Ki kell hangsúlyoznom, hogy Móra támogatta a Szegedre került tudósokat, az intrikákat dilettánsok indították el ellene. „Hallot-tam, hogy Gaál Zsigmond tanár úr nincs megelégedve azzal a módszerrel, amellyel én az alföld leg-szebb régészeti gyűjteményét összehoztam és feldolgoztam. A dolog azért lep meg, mert tudtommal a tanár úr egyáltalán nem látta még, hogy én hogyan ásatok...” Kell-e az 1925 VI. 25-én kelt Móra levélhez külön kommentár.

Mindvégig szűkös anyagi körülmények között volt a múzeum. Azokhoz a tervszerű ásatásokhoz – hi-szen csak igen ritkán került sor leletmentésre – melyeket több mint egy évtizeden át folytatott, sok esetben magánosok, kisebb egyesületek adományaiából, alapítványaiából teremtette meg az anyagi fedezetet. Külön harcot kellett vívnia minden egyes napszámért, hogy létrehozassa azt a gyűjteményt, melyre mindnyájan méltán büszkék lehetünk.

„Móra Ferenc a római kort kivéve a magyar föld régészetének minden ágában egyforma jártassággal dolgozott és nincs az Alföldnek olyan kora, melynek történetét az ő munkássága eredményei nélkül meg lehetne írni”, írja Banner János. Néhány publikációjával összefoglalta mindazt, amit saját kutatási eredményének mondhatott, a leleteket megnézte Európa minden valamirevaló régésze. A kor szelleme és tudásszintje tehet róla, hogy Childe-t leszámítva, különböző periodizációk bűvöletében éltek és a szegedi múzeum ragyogó leletei a Tompa-féle időrend különböző skatulyái címkéjéül szolgálhattak. Móra régészeti tevékenységének esszenciáját az írásaiban megtalálható rengeteg apró megfigyelései mellett maga foglalta össze. „A régészet megkövesedett néprajz, a néprajz élő régészet.” Ezzel iskolát teremtett, sokan akik nem ismerhettük, tanítványának vallhatjuk magunkat.

Mindannyian tudjuk, hogy Móra életében a múzeum milyen fontos szerepet játszott. De tudjuk-e, hogy nemcsak a régészet, hanem a természetrajz, numizmatika, néprajz, egyéb gyűjtemények is. Természetrajzszakos tanár volt. Egyértelmű tehát, hogy meleg szeretettel ápolta, leltározta, határozta meg a múzeum különlegesen gazdag ásvány, csiga, rovar, növénygyűjteményeit, s azokat a rá jellemző műgonddal kiállítássá szervezte.

A múzeum néprajzi gyűjtése 1906 augusztusától indult. Tömörkény és Móra egy esztendő alatt 1772 tárgyat gyűjtött. Az év végére (1907) már 3771 darabra gyarapodott a gyűjtemény, melynek kb. egyhatodát közel 600 tárgyat Móra hozott a múzeumba. Ezek között műhelyek származásai, bútorok, s egyéb encsöm-bencsömök mindmáig megvannak a rájuk vonatkozó Móra feljegyzésekkel együtt. A muzeológus szívével jegyezte fel a tárgyak készítésének idejét, származási helyüket, használati módjukat. A múzeum néprajzi kiállítása a benne ülő viaszfigurákkal sajátos látványossággá vált. Jól emlékszem, gyakornok koromban gyakran kaptunk szemrehányást azért, mert ezeket a kiállításokat elbontották. Ha még csak elbontották volna, a negyvenes évek végén Nyeszó Juhász Anna – Móra édesanyja – menyasszonyi ládájának tetejét sok más néprajzi tárggyal együtt feltűzelték, az ásványgyűjtemény egy részét kidobták, a régészeti tárgyakat törték, zúzták. Történt pedig mindez Szőke Mihály igazgatása alatt, aki múzeumi és könyvtári tisztviselő maradt élete végéig és a hivatalnok gyűlöletével nézte a „sok vacakot”, melyekkel csak baj van. Móra gyűjteményét az államosítás mentette meg a végső pusztulástól. Tudom nem illenek e szavak az ünnepi köszöntőbe, de mementóként szolgáljanak hova juthatnak kulturális kincseink, ha avatatlanok felügyeletére bízzák azokat.

Móra összességében mintegy 40 000 tárgyból álló gyűjteményt hozott össze, s különleges érdeme, hogy ennek a hatalmas értéknek a közkinccsé tételét is megszervezte. Kiállítótevékenységéről szóljon ő maga és szóljon a kortárs, hiszen én e kiállításokat csak fényképről ismerhettem meg.

„...Szeged... már 1896-ban otthont emelt a közgyűjteményeinek a negyedmillió forintot meghaladó költséggel épült kultúrpalotában... a Tisza-parton. (Időrendben ez volt az ország első kultúrpalotája.) ... a múzeumi termekben kalauz nélkül is bárki eligazodik, ... s ez az, ... amiben a szegedi múzeum megelőzte az ország minden múzeumát, s amivel ... úgy meg tudta fogni a közönség érdeklődését ... Világos, és tanult vagy tudatlan ember részére egyformán érthető magyarázatokat talál a látogató a régiségtárban, a képtárban, a néprajzi tárban is. Minden lépten-nyomon hozzádörgölődik a tudáshoz, s ha akarja, ha nem, elviszi magával, mint ahogy a mezőn sétáló ember akaratlanul is elviszi a ruháján a vadvirág belekapaszkodó magját, és szórja, terjeszti amerre jár, anélkül, hogy tudna róla.”

„...1924-gyel ... nagyarányú fejlődése kezdődött meg a ... Városi Múzeumnak ... Megoldotta a legnehezebb magyar kulturális problémát: beszoktatta a magyar parasztot a múzeumba, noha a nemrég múlt szűk esztendőkből kénytelen volt áttérni a belépődíjszedésre. ... (Pedig csak az fizet, aki akar. a múzeum egy része mindig ingyen tekinthető meg, hogy az is hozzájuthasson az okulásához, akinek egy fillérje sincs.) S ugyanakkor, mikor céltudatosan átrendezett gyűjteményeivel elől jár a magyar múzeumok közt a tömegnevelésben, néhány újabb nagy ásatásával nemcsak a magyar régészetnek tett szol-

gálatokat, hanem fölébresztette a külföld szélesebbkörű figyelmét is. E sorok írásakor a szaklapokon kívül egy német, egy magyar és egy New York-i illusztrált világlap kéri a legutóbbi szegedi ásatások fotográfiáit."

Móra F.: A Városi Múzeum és Somogyi Könyvtár. 1927.

„Móra múzeuma a legkitűnőbb tanító, népnevelő, szemléltető múzeum. Tanítani kellene, mint iskola-példát lehetne odaállítani arra, hogy kell rendezni a jó múzeumot. Az ő múzeumát mindenki megérti és élvezettel szemléli; a legegyszerűbb tanyai paraszt és a miniszter, sőt az okkupáló francia tábornok is, aki annakidején el volt ragadtatva a szegedi múzeum leleményes csoportosításaitól. Móra múzeumában nyoma sincs a száraz tudós rubrikázó, skatulyázó doktrinerségnek, nem néma, unalmas, poros, antikváriusbolt az ő múzeuma, hanem majd megszólal, sőt beszél, holt korszakokat, letűnt világokat elevenít meg; valósággal divinációs hatásai vannak. Hogy csak egy példáját említsem Móra szemléltető ötleteinek és csoportosító leleményességének. A példa címe ez lehetne: A tehén és a numizmatika. Ott van a tehén mellé sorra kirakva a tehén ára a legkülönbözőbb történelmi korokban és népeknél a megfelelő pénznemekben: sestertiusokban, régi tallérokban, forintokban, szóval a legegyszerűbb paraszt is látja, mennyiért lehetett venni egy tehenet például a rómaiaknál, vagy nálunk a tatárjárás idejében, Nagy Lajos király alatt, a mohácsi vész után, Rákóczi Ferenc korában és mindjárt megismeri az egykorú pénzeket is. Ez csak egy példa, de ilyen ötlet százával akad a szegedi múzeumban. Mórának elég néhány tárgy; egy-egy ásatás csekély eredménye, hogy szemléltető csoportosítással egy egész letűnt világ képét rekonstruálja. Egész kis regények és novellák hosszú sorát nézhetjük az ő múzeumában. És ez tulajdonképpen mind az ő nagy írói képességének, bámulatos képzelőerejének eredménye. Itt a múzeumban láthatjuk legjobban, milyen páratlan művésze Móra Ferenc az írásnak, azaz nem is az írásnak, hanem a gondolatközlésnek, amely nem mindig írásban történik.

Az ő múzeumát valósággal végig lehet olvasni, mint egy érdekesítő könyvet és ez mind az író, a nagyszerű előadóművész alkotása. Móra bámulatosan lucidus, tisztánlátó elme, aki azt, amit tisztán meglátott, csodálatos tisztasággal és közvetlenséggel tudja közölni és megvan az a rendkívüli adománya is, hogy bármilyen lírai szubjektivitással ír is, mindig a legszemélytelenebb és a legátfogóbb, legemberibb általánosságú tud maradni." (Literatura 1927 november.)

Móra szellemi vezetésével létrejött az első igazán didaktikus múzeum az országban, de talán bátran mondhatjuk Európában. Akkoriban a múzeum csak három napon át volt látogatható, a piaci napokon és vasárnap. A szemközti téren volt a kisvasút végállomása és a piac, de így is meglepő, milyen sokan jöttek be „szétnézni”, s mérhetetlen az a szellemi haszon, mely Móra múzeumából mindnyájunknak kamatozik. Fáradhatatlan hirdetője, propagandistája volt a múzeumi gondolatnak, alig van olyan írása, melyből a múzeum, a régészet valamilyen módon ki ne csillanna. Azok akik ismerték elmondják, hogy ragyogó előadásai lebilincselő egyénisége mindenkit megnyert az ügynek, melyért életét tette.

Emlékének akkor adhatjuk meg igazán a méltó tiszteletet, ha a régészetet, a muzeológiát olyan szere-
tettel műveljük, ahogy azt Móra Ferenc tette. Ha elhárítjuk a tudomány szak arisztokratizmusát,
ügyünket nem szűk kör, hanem az egész magyarság szolgálatába állítjuk.

KOREK JÓZSEF

MÓRA FERENC CSÓKAI ÁSATÁSA

Szinte még meg sem száradt a tinta azon a százkoronás tiszteletdíjas papíron, amellyel Móra Ferenc a múzeum szolgálatába lépett, amikor principálsa, Tömörkény István 1905-ben belökte az ásatás mély vízébe. Móra jelezte, hogy nem járatos benne, nem volt még ásatáson, de a kitanítás megtörtént ezzel a mondattal: „Mögötte a fene azt a kutyát, amelyiket tanítani köll az ugatásra!” A kezdő lépések után 1907-ben kezdett hozzá a Torontál megyei Kremenyák, azaz Tűzköves feltárásához, amely a szegedi múzeum első módszeres munkája, Móra legnagyobb szabású, 7 évig tartó ásatása, és ma is a legnagyobb e területen végzett újkőkori feltárás.

A munkáról, az elért eredményről keveset közöltek, és az első számadást Tömörkény István adja az ásatások vége felé, 1913-ban, míg Móra csak 1925-ben szánja rá magát, hogy néhány gondolatot papírra vessen a csókai halom regényéből, olyan időben, amikor a feldolgozás lehetősége egyre távolabbra tolódik kiterelvényesedő írói munkássága, no meg az „ősök vallatása” miatt. Pedig amikor Csókába belekezdett, még jobban vonzódott a távoli múlthoz, amelyben közrejátszott természetrajz-tanáros volta is, de főképpen két különleges szempont.

1. Sikert akart hozni öreg gazdájának, atyai barátjának, Tömörkénynek abban a versengésben, amely Csókáért folyt Temesvár, Zenta és Zombor között.
2. Már gyermekkorában kialakult rendkívüli fantáziakészsége miatt, mert mint ő írta: „Nekem a világon minden élt, és mindig egészen tisztán megértettem azt is, mit kegyeg az óra, és mit gondol az oroszlan, ami oda van festve az óra számlapjára.”

Bele is vágott a csókai halom feltárásába, amelyről barátja, Tonelli Sándor ügyvéd azt írta: „Csekély domb, alig kiemelkedő, ormán csak fű, nem bércek fénye nő.” Hogy nem így van, arról Móra győz meg 1909-ben, amikor először szól Csókáról. „Ezen a Tisza árterébe eső östelepen már többen turkáltak előttem is, inkább kíváncsiskodó amatőrök, mint igaz szakemberek.” Céloz itt Baranovatsky Tódor zentai tanítóra, aki 1863-ban figyelt fel a lelőhelyre, Dudás Gyulára, aki 1886-ban említi a lelőhelyet, Szentkláray Jenőre, aki 1880-ban kísérletezett kutatással, Gubicza Kálmánra, aki 1904-

ben ásott a halmon, Milecker Bódogra, Orosz Ferencre, aki 1906-ban dolgozott a halmon. „Őszintén bevallom, hogy először én is az ő tiszteletreméltó, de minden érték nélküli nyomdokaikon haladtam. Az első ásónyomokra özönével kerülköző neolitikus kincsek gazdagsága valósággal elkápráztatott, s inkább a kezemmel dolgoztam, mint a szememmel.” A vidéki „pántlikamérés mindenese cselédje” azonban 1909-ben már azt írja: ... az új csókai ásatásomat a múlt év őszén már a kolozsvári tanfolyam alapján végeztem, és csak az ott nyert látószögből ismertem fel fontosságát ennek a telepnek, mely néhány neolitikus probléma megoldását nagyon meg fogja könnyíteni.” A kolozsvári tanfolyam, a Posta-iskola ásatási módszerének megismerését jelentette számára, aminek gyakorlatban való alkalmazását Roska Márton a pécskai nagysánci, a kor színvonalán álló ásatása alapján mutatta be, s Móra bőven merített ennek az ásatásnak jó tapasztalatából. Ez tette lehetővé, hogy módszerét megváltoztatta a korábbiakhoz képest, és így megláthatta a csókai emlékenyagban mutatkozó kettősséget, és ezt elkülöníthette a mintaszerűen vezetett leltári naplóban, betűben és rajzban. Sajnos mi, akik sokat foglalkoztunk Csókával, sokszor néztük, és gyakran olvastuk Móra gyöngybetűit, nem elég mélyen tettük azt, mert különben hamarabb kellett volna magyarázatot adni a telep egyedülálló kerámiai összetételéről és a benne rejlő problematikáról.

Az ún. államsegélyből végezte Móra a munkát, de annak kiürülése után Back Bernát mecénás 700 koronáján, azzal az egyedüli kikötéssel, hogy „az ásatás nyomán előkerült tárgyak mindig a szegedi múzeum régiségtári osztályának tulajdonai maradjanak”. Az előkerült leletanyagot még ő is kapcsolatba hozza a svájci cölöpfalvak kőkörinak vélt anyagával, de meglátja, hogy a Nagy Gyula által a közelben fekvő Csanádon végzett ásatáson hasonló jellegű anyag került elő, és az „Aranka melléki ősember népének kultúrája” elnevezéssel javasolja az ilyen jellegű leletek bevezetését a szakirodalomba. A lelőhely fontosságát felismeri: „Rendkívüli értékesnek tartom, s meg is fogom kísérelni, hogy a Főfelügyelőség Szeged szab. kir. város közönsége és a szegedi Dugonics Társaság közös jószándékával, anyaga külön múzeumban legyen ismerhető.” A hazai szakvilág is nagy érdeklődéssel kísérte a csókai feltárásokat, és Hampel külön monográfiaként való megjelentetését javasolta magyar, német és francia nyelven. Hasonlóképpen gondolkodott Posta Béla is, hozzátéve azt, hogy a kérdés sürgős, nehogy megismétlődjék, ami Torma Zsófia tordosi ásatásánál történt.

Móra Ferenc 1925-ben a Dolgozatokban adta a csókai ásatások mérlegét 4 rövid, tömör fejezetben: kutatástörténet, lelőhely, leletanyag és kiemelten a kettős és hármastagolású csontgyűrűk, amelyek akkor hazánkban egyedülállóak voltak a neolitikumban.

1907–1913 között 8 ásatási kampányon 135 napot töltött el a tojásdad alakú, 150 x 60–70 m méretű eolitikus lösz alakra rakott, réti agyaggal borított terephullám kimagasló részén, amelyet az északi lejtő kis részének kivételével teljesen feltárt, s a befejezést csupán az első világháború kitörése akadályozta meg. A feltárt terület megközelítően 7000 m², kétszer akkora, mint legnagyobb hazai neolitikus feltárásunk (Kökénydomb, Aszód, Kisköre).

Az újkőkori telepjelenségek megfigyelését rendkívül megnehezítette számára a területbe beásott ugyanazon kultúra későbbi periódusába tartozó 13 sír, ill. a középvár nemzetségi temető, amely át-

szabdalta a neolitikus réteget. A telepen 17 lakógödrt, valamint a hozzátartozó tűzhelyeket, gödröket figyelt meg. Megtalálta a házalapokra tapasztott készlettartó szegletes hombárok, amelyeknek „csak az egy darabban meglévő részük akkora, hogy egy középtermetű ember fürdésre használhatná”, mint ezt Tömörkény Istvánnal együtt megállapították. Igaz, tűzhelynek gondolták a két egymás mellett levő hombárt, vissza is földelték, hogy majd olyan időben, amikor a Kultúrpalotának helye lesz ilyen nagyméretű tárgyak befogadására, megmenthető legyen a tudomány számára. Örökre ottmaradtak, de helyettük megvannak a tökéletes analógiák Kőkénydombról, a hódmezővásárhelyi múzeumban, Banner János ásató munkája révén.

A közlés időszakában ismerkedett meg, és került barátságba Móra Ferenc Banner Jánossal a bökényi ásatások alkalmával, abban az időben, amikor egyes makói körök hangot hallattak Móra nem korszerű ásatási módszerei miatt. „Barna János aggodalmát említette, hogy Banner ásatási módszereiből több eredményt lehet várni, mint az enyémtől..., pedig Gaál Zsigmond szerint Banner is az én tanítványom. Ez tévedés, mert én voltam a Posta tanítványa, Banner pedig akkor még sehol sem volt, mert most ázott először, de meg vagyok győződve, hogy mester lesz benne.”

Móra mérlegének legfigyelemreméltóbb része a csontgyűrűkről írt megjegyzése. Az első darabok még a temesvári múzeum ásatásaiból származnak, de gödörben már az első ásatáskor is talált ép és gyártási hulladékból származó darabokat. Hampelnek is megmutatta, de mivel a neolitikumból gyűrűt nem ismert, nem fogadta el Móra feltételezését, és inkább nyakban hordott csüngőnek tartotta. Különösen a kettős tagolású gyűrűk okoztak gondot, mert ezek gátolták az ujjak szabad mozgását. Móra kitartott a gyűrű használata mellett, és igazát az 1911. évi ásatás bal oldalán fekvő zsugorított csontváza bizonyította, amelynek a „bal kéz mutatóujjának alsó ízén volt egy egyes csontgyűrű, a jobb kéz mutatóujjának középső ízén ismét egy egyes csontgyűrű, végül a jobb kéz mutató-, középső- és gyűrűsujjának alsó ízén egy hármas tagolású”. Felvetődik benne annak a lehetősége, hogy a bronz példányok analógiájára az íjjal hozza kapcsolatba, de „ilyeneket olyan országokban találtak, amelyek az etruszk periódussal függenek össze”. A rejtélyes csonttárgy rendeltetése szinte haláláig izgatta, mert szorgalmasan bújtta a könyveket analógiák után.

Bekövetkezett az, amitől Posta Béla és Roska Márton is tartott, hogy a hatalmas munka feldolgozatlan maradt, mert „ami kis időt tudnék is szakítani régészeti irodalmi művelésemre, elviszik az új ásatások, mert mindennél fontosabb a még épen hagyott temetők és telepek megmentése a dúló úri és paraszti barbárság elől.” Nem volt igaza, illetőleg csak szerénysége mondatta vele, amikor azt írta: „Felfogásom szerint az én feladatomban nem is lehet más, mint gyűjteni, találni, nyitott szemmel nézni, lelkiismeretesen megfigyelni, gondosan jegyezni, a többi azokra bízni, akik tehetségükkel, tanultságuknál, helyzetüknél fogva hivatottak a szigorúan tudományos munkára.” Móra Ferenc mint író vonult be a közvélemény előtt a halhatatlanságba, lelke mélyén többre értékelte régészeti munkásságát, különösen a csókai „ősöket”, mert maga írta, hogy minden irodalmi dicsőséget odaadná Tompa Ferenc barátjának, aki a tiszai kultúráról olyan remekbe szabott művet írt. Itt jutunk el a csókai feltárás eredményének lényegéhez. „Nagy könyv kellene ahhoz, majd meg is írja azt egyszer vala-

ki, ha megint jó világ lesz, és én már előre gratulálok az akadémiai tagsághoz, ami azért bizonynyal kijár. Én készen hagyok rá mindent, ásatási naplót, térképet, fotográfiákat, cserépből, kőből, bronzból való keresztlevelezett himmi-hummik százait meg ezreit, őneki csak éppen az észrt kell adni hozzá, amivel rendszerbe zavarja az egészet." A „nagy könyvhöz” és a csókai probléma megoldásához még hozzátette az insula Lebőn feltárt himmi-hummikat is, amelyek jelentős szerepet játszottak a tiszai kultúra összetett problematikájának megvilágításában. Az erről írt cikke ismét cáfolja Móra „paraszt-régész” mivoltát, mert olyan pontosan datál, hogy az azóta eltelt fél évszázad hazai és külföldi kutatógárdájának sem volt oka azt helyesbíteni. Itt is sikerült elkülönítenie a telepen talált kétféle kerámiát, a vonaldíszest és a meanderdíszest, ami oly sok problémát okozott a tiszai kultúra genetikáját és időrendjét illetően. És micsoda megfigyelő volt! Meglátta a neolitikus kunyhók sártapaszába nyomott kérges kéz lenyomatát, csakúgy mint a „kőműves darazsak” fészkeit, amelyeket a darázs ráépített anyagból az őskori putrira, s mikor az leégett, cseréppé vált a darázfészkekkel együtt.

A gyilkos kór kiűtötte a tollat is, meg az ásót is Móra Ferenc kezéből, és megiratlan maradt a „nagy könyv”. Közben pedig a világ a régészeti leletek miatt jobban megismerte Szeged nevét, mint különben híres paprikáját vagy halászlevét. Szinte valamennyi jelentős műben megtalálható Csóka említése, néhány tárgy közlése Childe-től, Nil Albergen, Milojcicon, Garasaninon keresztül, nem beszélve a magyar kutatókról. Mégis ismeretlen maradt a csókai anyag a lényegét illetően. Móra legnagyobb ásatásának és szándékának akart emléket állítani a szegedi egyetem Régészeti Intézete Banner János vezetésével, azzal, hogy kiadja azt a monográfiát, amelyet Tömörkény már 1913-ban, Móra pedig 1925-ben jelzett. Móra Ferenc halálának 10 éves évfordulójára elkészítettük Móra csókai ásatásáról szóló kéziratát, nyomdába is adtuk, de a szedés abbamaradt a háború előestéjén.

A Magyar Tudományos Akadémia Móra Ferenc halálának 25 éves évfordulójára az Acta Archeologica-ban jelentette meg a csókai ásatás mindkét korszakát, a kőkori és az avarkori emlékeket az 1944-es alapkéziratra építve. A megkésett kiadás nemcsak tiszteletadás volt, hanem élő forrásanyag ma is.

A csókai anyag közzététele nem lezárása, hanem elindítója tartozásunk lerovásának, s a ma régész-nemzedékének feladata, hogy kiaknázza azokat a lehetőségeket, amelyeket Móra ásója a felszínre hozott. A tárgyak özöne vár új interpretálásra, gondolok itt a fűzfalevél alakú, lyukakkal átfúrt csonteszközökre, a kő amulettekre, a házoromdíszekhez kapcsolódó állatábrázolásokra, a gyermekjátékoknak tartott edényekre, hogy csak néhányat emeljek ki abból a 9500 tárgyból, amely benaplózva 200 nagy oldalon örökre megőrzi nevét.

Maga vallotta: „Nem halott márványt és bronzot akartam, talán valami hosszú életű nagydiófát, amit nemzedékek áldanak azért, amit nekik terem az ültetőjével együtt.”

Szándéka sikerült, hála, köszönet érte.

MÓRA FERENC AVARJAI

A régészeti tevékenységét felölelő 29 év alatt Móra Ferenc 20 avar temetőben összesen 1137 sírt tárt fel — írta róla egykor Banner János (Dolgozatok, 1936).

Felületes szemlélőnek úgy tűnhet, hogy az idézett összefoglaló teljes anyagát nyújtja Móra ásatásainak, az azóta megjelent temetőpublikációk illetve részcikkek az általa feltárt leletanyag jelentős részét közölték, ami pedig a nagyközönséget illeti, tájékoztatását igazán magasszintűnek nevezhető ismeretterjesztő munkáiban (avagy szépirodalmi műveiben) maga Móra végezte el.

A Móra-émlékév rendezvényeivel kapcsolatban azonban kiderült, hogy sokkal bonyolultabb a helyzet, semmint első pillanatban hittük. Nem áll rendelkezésünkre Móra ásatásainak teljes jegyzéke (az említett Banner-féle jegyzék kiegészítésre szorul, illetve bizonyos elvárásoknak már nem felel meg); és a szépirodalmi művekben, Móra levelezésében, egyéb írásaiban előforduló régészeti utalások értelmezéséhez az eddiginél sokkal részletesebben és mélyebben kell feltárnunk régészeti tevékenységének dokumentumait.

Ákkor, amikor a jelen alkalommal Móra Ferenc avarjai címmel a régész-Móra életművének csupán egy részét jelentő avar temető-feltárásairól szeretnénk beszámolni, kénytelenek vagyunk bevezetesképp néhány — témánk szempontjából első pillantásra esetleg mellékesnek tűnő — problémára kitérni.

E beszámoló elkészítésekor kiindulópontunk az volt, hogy éppúgy, ahogy Móra sem tudta irodalmi és régészeti tevékenységét függetleníteni egymástól, mi sem fogjuk figyelmen kívül hagyni régészeti elemzésünk során szépirodalmi műveit — úgy, mint forrásanyagot a temetőfeltárások, Móra megfigyelései, történelemszemlélete, fejlődése, leletek leírása stb. szempontjából. A forrásértéket jelen esetben nem is annyira a már sokak által kiaknázott szövegek jelentették, hanem az egységes régészeti problémákkal foglalkozó, illetve azokat érintő tárcák, novellák, egyéb művek megjelenésének időrendi adatai; illetve a szövegváltozatok filológiai elemzése. A napokra lebontott időrendi sort egybevetettük a Móra ásatásain készült dokumentációkkal, s így jelentős újabb ismereteket szereztünk a már régen kimerítettnek hitt témakörökben. Természetesen a munka többoldalú haszonnal is járt, így csupán jelzem, hogy a fenti módszerrel néhány irodalomtörténeti vitakérdést is sikerült megoldanunk — éppen a régészeti adatok segítségével.

Móra életművének tisztázása terén — ilyen esetekben ezentúl mindig régészeti munkásságára gondolok — igen fontos információkhoz jutottunk a fentiekén kívül a megyei topográfia ill. az avar corpus előkészítő munkálatai során (lelőhelyek azonosításával); valamint újabb, eddig ismeretlen forrásanyagot jelentett a Somogyi-könyvtár és Városi Múzeum közös iratanyagának áttekintése is.

Amikor az alábbiakban az időszabta szűk korlátok közt megpróbáljuk áttekinteni a Móra Ferenc által feltárt avar temetők problémáit, előre is felhívjuk a hallgatóság figyelmét arra, hogy egyrészt az egyes temetők különböző feltártsági és dokumentációs foka, másrészt a róluk szóló szépirodalmi illetve

szakmunkák egyenetlen volta miatt előadásunk is meglehetősen rapszodikusnak fog tűnni, nyilvánvaló, hogy számos témakört csak jelezni tudunk, sok fontosat pedig egyszerűen el kell hagynunk. Célunk elsősorban az, hogy azokat az információkat, összefüggéseket ismertessük, melyek kevésbé közismertek, amelyekhez nem juthat mindenki „olyan könnyen hozzá”, mint a szegedi múzeum munkatársai; akiknek elvben rendelkezésére áll — legalábbis a külső szemlélő előtt — Móra Ferenc valamennyi ásatásának minden elérhető dokumentációja, leírása.

Valamiféle sajátos szimbólumot látok abban, hogy Móra Ferenc régészeti tevékenységének kezdetét és végét az avarok jelentették. Valamennyi, Móra életével, munkásságával foglalkozó munka, első ásatásaként az ötömösi Anjou-kori templom és temető feltárását tartja számon, holott első ásatása valójában a ma Röszkéhez tartozó Feketeszél határrészen, Ördög György birtokán zajlott le 1905. márc. 21–24 közt. Igaz, hogy a félreértések alapján maga Móra szolgáltatta, hiszen Beszámoló az ősről c. tárcájában (1924) azt írja: „Az első föld a szegedi határban, amit éppen húsz évvel ezelőtt tettem csúffá, az ötömösi Templomhegy volt”. A szegedi múzeum régiségtári naplójának bejegyzései és az Arch. Ért. 1906. évi közleményei is bizonyítják, hogy a feketeszéli leletmentés volt (ma annak neveznénk, hiszen alig négy napig tartott és csak 10 sírt eredményezett), Móra első munkája. A kérdés inkább az, hogy vajon önálló munka volt-e? 1922-ben megjelent Tömörkény c. írásában jelzi, hogy Tömörkény István is kint volt (azt nem tudjuk, hogy csak látogatóban-é) az ásatáson. Ez a tény egyébként arra is utal, hogy mégsem azzal a jól ismert „Mögötte a fene az olyan kutyát, amelyiket tanítani köll az ugatásra” című tanbeszéddel bocsátotta régészútjára Móra „gazdája”.

Sok vád érte Mórát, hogy rosszul dokumentálta ásatásait, meg hogy nem publikálta azokat. A régiségtári napló első köteteit nézegetve derült ki, hogy az „inasévek” nem mutatnak semmi ilyesmire utaló nyomot Móra munkájában. Nem túl közismert tény, hogy a szegedi múzeumban Tömörkény István vezette be 1902-ben (rögtön idekerülésekor) az ásatásokról való helyszínrajzkészítést, sőt a sírok helyét is bejelölte a feltárt terület rajzán. Tőle vette át, s alkalmazta 1904-ben bekövetkezett haláláig Reizner János is; s a rajzok jellegéből ítélve Tömörkénytől tanulta ki e mesterséget az ifjú Móra is (három évvel a kolozsvári tanfolyam előtt!). Korai ásatásairól — ha nem is a mai követelményeknek megfelelő minőségben, de rendelkezünk helyszínrajzokkal, és a dolog másik oldala: éves átfutással közli is az Arch. Ért.-ben az általa feltárt leleteket. (Természetesen a kor színvonalán, de nem rosszabbul kortársainál.) A feketeszéli sírokat az 1906-os publikációban avarnak határozta meg. (Zárójelbe kívánkozok: az említett 1922-es, Tömörkény c. írásából derül fény arra, hogy a Négy apának egy leánya c. regény Rudolfjának alakját Antalról, a város kocsisáról, első ásatásának segítőtársáról mintázta.)

Ugyancsak avar leleteket tárt fel még 1905-ben a jelenleg Ásotthalomhoz tartozó Bilisics nevű határrészen — ahol Tömörkény is, Reizner is ásott már előtte. Kilenc sírt tárt fel ekkor, közli is az Arch. Ért. 1908. évfolyamában. Később, 1926-ban ismét visszatér erre a helyre, újabb sírok felkutatására. (Nagy valószínűséggel ehhez az ásatáshoz köthetjük egyik újonnan felfedezett, de nyomtatásban még

meg nem jelent novelláját is. (A lelőhelyen később Csallány Dezső is ásott, a teljes anyagot is ő foglalta össze (MFMÉ 1957). Az anyag kronológiai besorolása azonban Fettich Nándor vitacikke után (MFMÉ 1963) még ma sem megnyugtató.

Az 1907-ig lefolyt kisebb-nagyobb leletmentések csupán előtanulmányokat jelentettek Mórának ahhoz az ásatáshoz, mely valóban szakkörökben is, a nagyközönség előtt is ismertté tette nevét: a csókai Tüzkő-halom (Kremenyák) feltárásához. Az első világháborúig tartó többéves periódusban a világhírű neolitik telep mellett, annak területén 47 avarkori sírt is feltárt – később ezekre éppoly büszke volt, épp annyiszor emlegette őket, mint magát az őskori telepet. (Itt jegyzem meg, hogy a Móra által feltárt avar temetők esetében a sírszámot általában elhagyom, mivel róluk igen ellentmondó forrásaink vannak.)

A csókai avar sírok modern feldolgozásában láttak napvilágot Kovrig Ilona – Korek József tollából (Acta Arch. Hung. 1960), így ismertetésükre nem térek ki. Sokkal inkább szeretnék bemutatni egy kiadatlan levelet, melyet Móra 1921. január 12-én írt az akkor egyetemi gyakornok Gáspár Jánosnak, aki temetkezési szokások gyűjtésével fordult hozzá. E levélben Móra részletesen ismerteti a csókai lovassírt; s ami számunkra fontos, leírása nemcsak a régiségtári napló bejegyzéseivel mutat szoros rokonságot (ez érthető lenne), hanem nagyszámú egyezéseket mutat egyrészt a Mit találtam a cirokföldön c. 1925-ben megfelelő fejezetével. Ez utóbbi tény egyben azt is jelenti, hogy – a regény megjelenésének időpontját (1922) figyelembe véve – a regény színtere egyedül és kizárólagosan Csóka lehet; s így máris ismerjük a regény második szereplőjét is – Farkas Szilárd csókai plébános, Móra barátja személyében (Pap Fidél). (N.B. a regény Herminke kisasszonyának pedig Fischhof Ágota könyvtárbeli „kisinasa” szolgált mintául.)

A csókai avar temetővel kapcsolatban még egy ötletet szeretnék felvetni, melyhez pillanatnyilag meglehetősen kevés a támpontunk, de kiindulási alapnak egy ilyen irányú kutatáshoz megfelelőnek látszik. Mit találtam a cirokföldön c. tárcájában írja Móra: „A Tüzkőhalom északi oldalán volt a szolgánép temetője, a hullámvonalas cserepek szerint ítélve, alighanem szlávoké... Lovat se lehetett mellettük találni, hanem igenis minden halott fölött megtaláltam valami szarvat viselő állatnak a koponyáját, kosét, marháét, szarvasét.” Vörös Gabriella vetette föl azt a kézenfekvőnek látszó magyarázatot, hogy itt tulajdonképpen a sopronkőhidaival analóg temetkezési szokásról lehet szó. Bár pillanatnyilag áthidalhatatlan kronológiai különbséget látunk a két temető közt, maga a feltételezés figyelemreméltó. A temetkezésnek ugyanis még olyan részletében is nagyfokú az egyezés, hogy Csókán is – idézem a Gáspár-féle levélből – „a vázaktól vékony földréteggel elválasztva” feküdtek az állatkoponyák – éppúgy, mint Sopronkőhidán a koporsók tetejére téve. (Arra a kérdésre most nem szeretnék kitérni, hogy micsoda jelentősége lenne, ha az említett hullámvonalas kerámiaanyag rendelkezésünkre állna – de ez sajnos be sem került a múzeumba.) A csókai ásatások után 12 év szünet következett Móra életében az avar temetők kutatása terén – de ásatásainak listáját tekintve, egyéb korokat sem nagyon állt módjában kutatni. (A fentiek magyarázatát alighanem Móra életrajzi adatai

és a kor szűkös anyagi helyzete jelenti.) Két lelőhelyről — Székhát, Apátfalva — került be ebben az időszakban a szegedi múzeumba szórványos avar leletanyag; az előbbinek jelentőségére még visszatérek.

1924-ben jelentenek be először csontvázakat a szegedi fűtőház melletti földmunkákról, majd 1926-ban veszi kezdetét az egyik legnagyobb avar temető, — Kundomb feltárása. Rendkívül nehéz körülmények közt, Cs. Sebestyén Károllyal felváltva tárták fel egymás után a sírokat. (Feldolgozásuk Salamon Ágnes tollából az avar corpus szegedi kötetében jelenik meg.)

Móra Ferenc több helyen is foglalkozott (nagy büszkeséggel) a kundombi leletekkel: 1924-ben (!) a Beszámoló az ősökrol c. tárcájában, 1926. májusában az Igazlátók c. írásában, júniusban az Őseink a föld alatt c. összefoglalójában. Külön bekezdést szentel Kundombnak az 1927-ben megjelent Szegedmonográfia vonatkozó fejezetében is; és a temető számos részletkérdésével foglalkozott az 1932-ben megjelent — egyébként utolsó — szakkikében (Ethnográfia). A leletanyag ismertetése, kronológiai helyzetének elemzése helyett, legyen szabad csupán egyetlen problémára kitérnem. Kevés helyen, de pl. Kundomb és Fehértó esetében nagyon jól tettenérhető Móra Ferenc tudományos feldolgozó munkája. Sajnos, az avar leletekkel csak egyetlen összefoglaló szakkikke (1932) foglalkozik, de számos novellájából kihámozhatunk olyan részleteket, melyek feldolgozási módszerére világítanak rá. Őseink a föld alatt c. tárcájában pl. részletesen kifejti, hogy a temető datálása miért és milyen analógiák alapján tehető éppen oda, ahová ő teszi. Forrása — jól kimutathatóan — Hampel: A régibb középkor emlékei Magyarhonban c. munkája. A hol szarmata, hol hun, hun—avar, avar megjelöléssel futó temetők minden esetben gondos mérlegelés után kapták besorolásukat, s valamennyi esetben pontosan megfelelnek a kor szaktudománya által leírt kritériumoknak. A témát más alkalommal kívánjuk kifejteni, csupán annyit jegyeznénk meg, hogy a Móra-tárcák és levelezések gondos szöveg-elemzésével, a Somogyi-könyvtárban található, korabeli szakkönyvek pontos leltárának elkészítésével sőt azzal, hogy a könyvek pontos beletározási, Szegedre-érkezési időpontját is figyelembe vesszük), nagyon jól figyelemmel követhető Mórának az a munkája, ahogy szinte naprakészen követi a szakirodalmat. Nagyon becses forrásunk erre nézve levélváltása felvinci Takács Zoltánnal, Fettich Nándorral és Márton Lajossal; a korabeli könyvek dedikációinak dátumai pedig ugyancsak szinkronba hozhatók a Móra-féle nomenklátúra változásaival. Végezetül talán legyen szabad utalnom arra a tényre, hogy az Ének a búzamezőkről c. regénye írása előtt maga írta kiadójának, hogy szívesebben leadja egy hónap alatt a kundombi temető kéziratát, minthogy új regényt írjon. (Akad olyan tárcája is, ahol Kundombbal kapcsolatban egy készülő, avar témájú regényre céloz.)

A kundombi 241. sír páros temetkezésével kapcsolatban utalunk egy hasonlóra a Fehértó-A temetőből, s itt jegyezzük meg, hogy ezzel a kérdéssel Móra számos tárcájában foglalkozik. (Pusztá feltevés, hogy ezek is jeleznék a leendő avar regény témáját, de tény, hogy irodalmi gyűjteményünkben van egy meg nem jelent kis írása — feltehetőleg éppen erről a kundombi sírról — A jelenséget egyébként kéziratot munkáikban — újabb leletek alapján — Trogmayer Ottó és Horváth Ferenc az özvegyáldozat avarkori meglétével kapcsolatban tárgyalják.)

Időrendben Kundomb után a Szőreg-B temető 58 sírjának feltárása következett (1928. ápr. 19. — máj. 1.) A temetőt teljes egészében közölte Korek József (Folia Arch. V. 1945.), s a leletanyagot a Pusztamérge-B temető leleteivel együtt (ez utóbbit 1929. októberében tárta fel Móra), a VIII. század második felére datálta.

Az 1928. júniusában a kiszombori vályogosban feltárt 13 avar sír leleteit — az összes többi kiszombori ásatásával együtt — a készülő corpus-kötetben szándékozunk közzétenni. A Móra-ikonográfia szempontjából nem közömbös, hogy a Kiszombor-A jelzésű temető területén készült Móráról — ásatás közben — Fehértó mellett, a legtöbb fotó. Magáról a temetőről Móra csak három helyen emlékezik meg; ld. pl. az Attila koponyájáról c. írása egyik részletét: „ahol ezt a levelet írom, Kiszombor község vályogvetőjében, ahol évek óta pusztítják a bronzkori, laténekori és népvándorláskori népek egymás fölé ástott temetőjét, vagy negyven ember tolong körülöttünk csodát lánti...”

Ugyanebben az évben indult be a Kiszombor-B temető feltárása is, ahonnan ugyancsak előkerültek — szórványos — avar sírok. (Településtörténeti szempontból nem közömbös, hogy az elmúlt évben került be a szegedi múzeumba az egymástól kb. 500 m-re lévő két temető közt félútról, néhány újabb avar sír leletanyaga.)

Móra Ferenc ásatásai közül kétségtelenül országszerte a fehértóiak a legismertebbek, aminek alighanem legfőbb oka nagysikerű tárcasorozata, a Hun sírok, hun nem azok... (1929.) Szakmai körökben a fehértói temetőket — mert hiszen A és B jelzéssel kettő van belőlük, egymástól 800 méterre — első sorban Cs. Sebestyén Károlynak a népvándorláskori íjakról szóló két nagy tanulmánya tette közzismertté (Dolg. 1930, 1932); de Csallány Dezső is kitér rájuk számos dolgozatában. Mindkét temető modern elemzését Madaras László végezte el, megjelenését az avar corpus szegedi kötetében várjuk. Magunk csak néhány „Mórás” problémát említenénk meg e temetőkkal kapcsolatban.

Mindenekelőtt talán azt, hogy nem árt tudni: a Hun sírok, hun nem azok c. tárcasorozat csak a Fehértó-A jelű temető leletanyagáról szól, a Fehértó-B-t Móra csak a sorozat megjelenése utáni évben kezdte ásní. Ez utóbbi ismertetését egyedül a már többször említett Ethnográfia-beli cikkében találjuk meg (No és levelezésében...). A nagy népszerűségnek örvendő ásatáson Móra kivételesen sokszor állt a fényképezőgép elé.

Már említettem, hogy ebben a temetőben is került elő kettős-sír, problémájára nem térnék vissza. Sokkal fontosabbnak tartom azonban, hogy egy pillantást nyújtsak Móra Ferencnek az ugyancsak kevesek által ismert dokumentációs módszerébe. Kezdetben sírrajzait, tárgyrajzaihoz képest meglehetősen primitív módon készítette; bár Cs. Sebestyén Károlynak a már említett tanulmányaihoz így is nagyon jó támaszt nyújtott. Azt azonban valóban kevesen tudják, hogy Móra és Sebestyén 1926, a kundombi temető ásatása óta — igaz, meglehetősen rendszertelenül — előrenyomott sírlapokat használtak, s a fontosabbnak ítélt sírok leleteit egyenként berajzolták. Az egyes kisebb leleteket — pl. övdíszeket — kezdetben is pontosan felvázolták, később módszerük az előregyártott sablonokkal finomodott.

Kétségtelen bizonyítékaink vannak arra, hogy Móra a fehértói temetőket fel akarta dolgozni. A sírleírások, eredeti jegyzőkönyveiből sírlaponként gépelésre vannak előkészítve; a feldolgozást azonban nem készítette el. Ennek számos oka lehetett, most nem térünk ki rá. Legyen elég azonban a Hun sírok, hun nem azok c. sorozat nagyon precíz, részletekbenemő tárgyleírásaira utalnom, melyekből csak az illusztrációs anyag hiányzik, és nagy vonalakban előttünk áll a tervezett mű. A fentiek után még egy településtörténeti kérdést hadd vessek fel: a Fehértó-A és B temető egy olyan 1500 m-es egyenes mentén fekszik, melynek egyik végpontját a B temető jelenti, másikat a Horváth Ferenc által nemrégiben leletmentett Hármashatári temető, s megközelítőleg középen helyezkedik el az A jelű temető. Ha hozzátesszük ehhez, hogy a Székhát nevű, Móra által 1917-ben szondázott lelőhely félúton van a Fehértó-A és a hármashatári lelőhely között, máris kirajzolódik előttünk a Fehértó déli oldalának, a VII. századtól kezdve sűrűn lakott képe.

Ha egy pillanatra kitérünk az avar corpus munkálatai során végzett lelőhelyazonosításokra is, akkor meg kell jegyeznünk, hogy egyre több ilyen góc rajzolódik ki — egyelőre az általunk kutatott — szegedi és makói járás területén. Ilyenrel számolhatunk a megye nyugati csücskében (átokházi lelet, Bili-sics, ruzsai temető); Szeged közvetlen környékén (északnyugaton a fehértói temetők; északon Baktó és Makkoserdő; dél-délnyugaton Kundomb és a röszei Feketeszel). Ugyanezt találjuk Deszk és Kis-zombor határában is. (Deszk esetében pl. egy 1500 m átmérőjű körben 12 avar temetőt tartunk ma nyilván — természetesen ezek egy része bizonyíthatóan egy-egy nagy temető részeit jelentik; másrészt viszont a környék sűrű betelepülésére utal.)

A fentieknél jelentőségében kisebb; inkább Mórának az ügyszöz való hozzáállására jellemző a baktói temető feltárása. 1929 karácsonyán jelentették Mórának a baktói vasútállomás közelében a sírok jelenlétét, aki dec. 31-én 10 (egyes források szerint 14) sírt tárt fel. Szokásánál is gyorsabban reagált a szépíró: az 1930. jan. 10-i tárcában, Öreg újságíró szilveszter estéje címen, már benne az ásatás!

Egyébként az ásatásról a Szegedi Naplóban január 5-én megjelent cikkében is (melyet eddig nem soroltak Móra munkáihoz, de kétséget kizárólag bebizonyíthatunk, hogy Móra írta) részletesen beszámol. Ez utóbbinak az ad jelentőséget, hogy összefoglalja benne a múzeum összes avar leletét, ásatásait. A temető feltárását egyébként Szádeczky—Kardoss Samu folytatta 1947—48-ban, s a teljes leletanyagot is ő közölte az Alföldi Tudományos Gyűjtemény II. kötetében.

1930. sokat-ásó éve volt Mórának, avar szempontból pedig a makkoserdei ásatás kiemelkedőnek tekinthető. Érdekes, hogy Móra kezdettől fogva tisztában volt a temető nagy jelentőségével (ezt számos levele bizonyítja), nyilvánosságra azonban alig hozta megfigyeléseit. Összesen két helyet tudok, ahol megemlékezik erről az ásatásról: 1932-ben megjelent tanulmánya az Innen túl, túlhanon innen c. tárcasorozata, amelyben részletesen leírja a fülkesír (Móra-féle terminológiával az aknasír) mibenlétét. Hasonlókkal Deszken találkozik majd 1933-ban.

Egy pillanatra ismét kitérőt tennénk a dokumentáló Móra kedvéért. A Négy apának egy leánya c. regény Varga Mártonja a következőképp adja ki utasításait Rudolfnak, a mindentudó ásatási altisztnek: „Az ásatási naplót pontosan vezetni, a rétegeket felmérni, a térképbe mindent berajzolni...”

Tudjuk, hogy Móra ásatásairól kevés temetőtérkép áll rendelkezésünkre. Ennek számos oka van, egyes, eddig elveszettek hitt dokumentációk éppen napjainkban kerülnek elő. Egy vádat azonban mindenképpen vissza kell utasítanunk, s legyen tanúja ennek a makkoserdei temetőtérkép (de említhetném a Klárafalva-B temetőjét is, vagy a kundombi kis vázlatokat, a Fehértó-A apró cetliken fennmaradt szelvényeit, stb.): a temetőtérképeket Móra a helyszínen készítette, s nem utólag, az íróasztal mellett, vonalzóval. Tény, hogy akad olyan dokumentációnk, ahonnan csak ilyen másolat maradt fenn, ez azonban nem azt jelenti, hogy az eredetileg is úgy készült. (Dokumentációs szempontból ugyancsak figyelmet érdemelnek a makkoserdei sírrajzok is.)

Figyelembevétel Móra életének időrendjét, ismét Kiszomborba kell látogatnunk, ahol a Kiss-tanya mellett újabb lovassírok kerültek elő. Erről írja Önvédelem gyanánt c. tárcájában: „Nekem olyan szerencsém volt az idén, hogy találtam olyan temetőt, ahol negyven sír közül tizenkettő lovas volt. Mégpedig... két lovassírba, a kengyelek és az ékszerek típusa szerint, avarokat temettek, tízbe pedig honfoglaló magyarokat. Az avarokat egész lóval, a magyarokat csak a ló fejével és négy lábával”.

A leletanyag egyébként kitűnő analógiája a csókainak s a szerszámozás analógiájaként az iváncsai leletekkel is összehangba hozható.

Talán a legismertebb tárgy Móra Ferenc ásatásaiból — de mindenképpen a legtöbbet közölt — a Klárafalva-B temető 1. sírjából (szórványként) előkerült vadászjelenetes szíjvég. Előkerülését Móra a Cucí János nem hagyja magát c. írásában közli, egyúttal emléket állítva annak az embernek, akinek a szegedi múzeum a legtöbb klárafalvi, deszki, ferencszállási, kiszombori lelet (temető) bejelentését köszönheti. A 60. sírban talált leletekről Móra így ír Márton Lajoshoz címzett levelében (1931. okt. 12.): „Azóta valami hun—avar bronzbádogos műhely-forgácsait is megtaláltam egy sírban, összerodsódott szerszámaival együtt.”

1931-ben Klárafalva mellett, Deszk határában dolgozik, s állít emléket munkájának, a Szent királyok pogány magyarjai c. írásában. A nagylétszámú kora Árpád-kori temető alatt avar sírokat talált, az éppen általa már többször is megírt finom művű, sárga, körtealakú kis fülesbögrékkel. Az avar temető leleteit Csallány Dezső dolgozta fel (Arch. Ért. 1943), s a leletanyagot az analógiák alapján részben 590—620, részben 730—760 közé datálta.

1933-ban a deszki határ és Vedresháza környéke, Észak-Torontál kis halmokon elhelyezkedő, meglehetősen szép leletanyaggal rendelkező avar temetői jelentették az immár nagybeteg Móra utolsó hónapjainak örömét. Levelezéséből és Innen túl, tulnanon innen című, betegségét és az operációja körüli, nagy fájdalommal vegyes, kis örömeiket megörökítő tárcasorozatából, no meg a szegedi múzeumban őrzött eredeti feljegyzéseiből, napról napra tudjuk követni a beteg test és a még sokat akaró lélek vergődését.

Bátyjának, Móra Istvánnak írt leveléből tudjuk, hogy 1933. aug. 19-én kocsival viteti ki magát Deszke és ki se szállva „dirigálja ki” a föld alól a Deszk-G temető 8. sz. sírjának – szakmai berkekben jól ismert csodahalottját. Ez a búcsú is, hiszen aug. 30-án Pesten megoperálják (okt. 8-ig még vezércikkeit, tárcáit sem írja). Annál csodálatosabb, hogy mihelyt lábra tud állni – okt. 6-án ismét autóba ül, s Deszken viziteli az avar sírokat. Újabb bejelentésre még aznap Vedresházára utazik, ahol élete utolsó avar temetőjére, s egyben utolsó – meg nem írt – regénytémájára talál. (Ld. Kalmár Ilonának írt 1933. okt. 8-i levelét.)

A vedresházi ásatásra a deszkiek befejezése után, 1933. okt. 24. – nov. 14. között került sor. Az utolsó temetőről, melyben összesen 87 sírt tárt fel (az közt rézkoriakat is); s mellesleg exhumálta a Vedress-család dülőút alá temetett tagjait, tudomásom szerint, levelezésén kívül, nem maradt említés. A vedresházi leletanyag mellé csak egyetlen megjegyzésem kívánkozik: a Fehértó-B temető sírjaival kapcsolatban az Ethnográfiaiban megjelent cikkében vetette fel a kérdést, hogy a sírgödör négy sarkában lemélyedő gödröcskék funkciója vajon mi lehet? Először sírépítményre tippelt, majd a talajvíz levezetésére szolgáló gödröcskeként határozta meg őket. (A temető feldolgozásában Madaras László – néhány, a gödröcskékben előkerült lelet alapján – áldozati gödrökként írja le ezeket.)

Hasonló jelenséget egyre több avar temető feltárásánál lehet megfigyelni (a közvetlen közelből hadd hivatkozzam B. Nagy Katalin székkutasi, és a szegedi múzeum ruzsai ásatására). A megoldás kulcsát és a sírépítmény valószínűségét, azt hiszem, éppen Móra Ferenc legutolsó ásatása szolgáltatta, hiszen Vedresházán négy sírban (61, 66, 70, 71) is jól megfigyelhette a „karvastag korhadt fát” a sarkokban lemélyített gödröcskékben.

Nagy adósságot törlesztünk, ha emlékének adózva közzétesszük – az avarkor kutatásában ma is hasznosnak tűnő – egykori megfigyeléseit, észrevételeit.

HORIZONT

SZABÓ MIKLÓS

BESZÁMOLÓ AZ ICOM MUSEUM PUBLIC RELATIONS NEMZETKÖZI BIZOTTSÁGA BUDAPESTI ÜLÉSÉRŐL

Az ICOM International Committee for Museum Public Relations 1977-ben, az ICOM XI. Kongresszusán (Leningrád–Moszkva) megválasztott vezetősége 1978-ban azzal a kéréssel fordult az ICOM Magyar Nemzeti Bizottsághoz, hogy 1979. évi ülését Budapesten tarthassa meg.

Fülep Ferenc, a magyar nemzeti bizottság elnöke a rendezvényre vonatkozó tárgyalásokat lefolytatta; a házigazda feladatát Garas Klára főigazgató illetve a Szépművészeti Múzeum vállalta, a szervezésre e sorok írója, a Museum Public Relations Nemzetközi Bizottság vezetőségének tagja kapott megbízást. Az ICOM Magyar Nemzeti Bizottsága 1979. január 18-i ülésén tárgyalta a rendezvényről, s hozott határozatot a bonyolítás részleteiről. Az ülés időpontját (III. 27–IV. 1.) a Nemzetközi Bizottság vezetőinek javaslata alapján határoztuk meg.

Az ülésre meghívást kapott a Nemzetközi Bizottság valamennyi tagja (az 1978. áprilisi lista szerint 32 fő; beleértve a vezetőséget), továbbá a Nemzetközi Bizottság vezetősége által javasolt 10 megfigyelő. Megfigyelőként meghívtuk az ICOM Magyar Nemzeti Bizottságával és a Múzeumi Restaurátor és Módszertani Központtal történt megbeszélések alapján a magyar múzeumi terület közművelődési munkáit irányító vezetőket illetve a téma szakembereit, továbbá a sajtó, a rádió és a televízió képviselőit (mintegy 35 fő). Végeredményben a Nemzetközi Bizottság 16 tagja vett részt az ülésen. A hét tagú vezetőségből hatan voltak jelen: G. Bellow (angol), elnök; D. de Seze (francia) titkár; O. Szazonova (szovjet); W. Brunk (svéd); S. Henrion (belga) és Szabó M. (magyar). Nem jött el a vezetőség mexikói tagja. A Nemzetközi Bizottság tagjai közül megérkezett egy szovjet (Sz. Kumarova), két finn (S. Rinno és M. Kirjavaino) két holland (H. S. Van der Straaten és R. Van Vleuten), egy svéd (B. Lönnell), egy kanadai (A. Macdonald) és három francia (G. Ravaux, J.M.M. Guynet-Pechadre és M.O. de Bary). A fentiek közül ketten (W. Brunk és G. Ravaux) a Nemzetközi Bizottság 1–1 munkacsoportját is vezetik.

A Bizottság hatékony munkáját fokozta az a tény, hogy a távollévők nagyrésze javaslatait írásban megküldte. (P. Porter, az egyik munkacsoport vezetője, teljes referátumot juttatott el Budapestre.) Ezek a javaslatok, észrevételek, ötletek kivétel nélkül megvitatásra kerültek.

A meghívott magyar megfigyelők az ülés-napok valamelyikén általában megjelentek; többen végig résztvettek a tanácskozáson, sőt aktívan bekapcsolódtak a vitákba.

A részletes napirendet a Nemzetközi Bizottság vezetősége a tagok megérkezése után, március 27-én délután megtartott megbeszélésen dolgozta ki.

Március 28-án a Szépművészeti Múzeum tanácskozó termében dr. Garas Klára főigazgató üdvözölte a Nemzetközi Bizottság tagjait és a megfigyelőket. Ezután dr. Fülep Ferenc főigazgató, az ICOM Magyar Nemzeti Bizottságának elnöke köszöntötte a résztvevőket és megnyitó beszédében áttekintést adott a magyar múzeumügy helyzetéről, eredményeiről, különös tekintettel a közönség-kapcsolatok helyzetére. Ezután a Nemzetközi Bizottság elnöke, Corinne Bellow köszönetet mondott a rendezőknek és előterjesztette a vezetőség által javasolt napirendi pontokat. Az érdemi tanácskozás ennek elfogadása után kezdődött el.

A Nemzetközi Bizottság elnöke illetve titkára röviden ismertette a távollévő tagoktól érkezett leveleket, majd újabb tagsági kérelmeket terjesztett elő. Ezek megtárgyalása és elfogadása után elkészült a Nemzetközi Bizottság tagjainak új listája, amely 46 tagot és 6 megfigyelőt tartalmaz. A Nemzetközi

Bizottság elnöke áttekintette az ICOM Nemzetközi illetve Nemzeti Bizottságaival való együttműködés alakulását az elmúlt időszakban.

A Nemzetközi Bizottság 1978. évi munkájáról a négy munkacsoport vezetője adott jelentést. Az „Időszaki és vándorkiállítások” munkacsoport tevékenységét W. Brunk, a „Védnökség” munkacsoportét G. Ravaux ismertette. P. Porter írásban számolt be a „Múzeumi szolgáltatások” munkacsoport eredményeiről. A negyedik munkacsoport (Sajtó, reklám, rendezvények) vezetője elfoglaltsága miatt lemondott; a témakörben végzett munkáról a bizottság titkára számolt be.

A tanácskozás központi témája a Museum Public Relations kézikönyve volt. Erre vonatkozóan az ICOM Leningrád–Moszkvai kongresszusán született döntés, és az azóta eltelt időben a négy munkacsoportban folyt a konkrét előkészítő munka. Ezek eredményeként az „Időszaki és vándorkiállítások”, a „Védnökség” és a „Múzeumi szolgáltatások” témakörében – ez a három témakör egyben a kézikönyv három nagy tartalmi egységét jelenti – elkészült a részletes tematikai vázlat. A „Sajtó, reklám, rendezvények” munkacsoport az említett személyi változás miatt kisebb lemaradásban van; a konkrét eredményekről illetve teendőkről a Nemzetközi Bizottság elnöke számolt be.

Az ülés résztvevői két napon keresztül vitatták meg a kézikönyv munkálatainak állását. A munkacsoportok által kidolgozott tartalmi felépítést kisebb módosításoktól eltekintve a bizottság jóváhagyta. Véleménykülönbségek mutatkoztak viszont a feldolgozásmódot, s ezzel szoros összefüggésben, a kézikönyv műfaját illetően. Ezek a véleménykülönbségek a korábbi üléseken is fennálltak és lényegében a kézikönyv fogalmának eltérő felfogásából adódnak. A budapesti tanácskozás ebben a vonatkozásban fontos előrelépést, pontosabban józan kompromisszumot hozott. Megállapodás született arra, hogy a kézikönyv praktikus múzeumi segédeszköznek, s nem illuzórikus teljességre törekvő tankönyvnek vagy lexikonnak készül. Az a cél, hogy a négy munkacsoport keretében kidolgozásra kerülő témakörök kapcsán a kézikönyv a legkorszerűbbnek és leghatékonyabbnak bizonyult módszereket, tapasztalatokat tartalmazza, s szinte receptként publikálja a közművelődéssel, közönségkapcsolatokkal foglalkozó szakemberek számára. Ugyanakkor figyelemmel kell lenni arra, hogy ez a kapcsolatrendszer országos múzeumok, kis helyi múzeumok vagy éppen magánmúzeumok viszonylatában eltérő formákat ölt, eltérő igényekkel jelentkezik. A kézikönyvben tehát árnyalt módszertani skálát is be kell mutatni. Továbbá tükrözni kell az egyes fejezetekben a szocialista és kapitalista országok eltérő társadalmi rendszere következtében a múzeumi közönségkapcsolatok területén a fennálló különbségeket. (Pl. „Védnökség” témakörében az állami illetve a magánszemélyek szerepe.) Megvitatásra kerültek továbbá az egyes részek megírására javasolt szakemberek illetve a már elkészült alfejezetek. A szovjet küldöttség mind a négy témakörhöz orosz nyelvű kéziratokat nyújtott be, s ezekről rövid áttekintést adott. A Bizottság felkérésére a magyar rendező kötelezettséget vállalt, hogy a kéziratok angol nyelvű fordítását elkészíteti és a bizottság elnökének valamint a munkacsoportok vezetőinek megküldi, hogy a szakanyagok a megfelelő fejezetbe bekerüljenek.

A kézikönyv problémáin kívül fontos téma volt a Museum Public Relations News című kiadvány meg-

tárgyalása. Megelégedéssel nyugtázták a résztvevők, hogy az ICOM lehetőséget biztosít a „Hírek” rendszeres megjelenítésére. Megállapodás született arra nézve, hogy a kiadvány két tematikai egységből épüljön fel. Az első rész rövid beszámolókat közöl a világ múzeumainak jelentősebb közművelődési illetve a tágabb értelemben vett közönségkapcsolatokkal összefüggő eseményeiről, rendezvényeiről. A második rész pedig annotált muzeológiai bibliográfiát tartalmaz. A „Hírek” lehetővé teszi a nemzetközi tapasztalatcsere kiszélesedését és elmélyülését. A Nemzetközi Bizottság ennek érdekében az ICOM Nemzeti Bizottságaival aktív együttműködést igyekszik kiépíteni.

A továbbiak során a bizottság kidolgozta az 1979–80. évi munkaprogramot, amely elsősorban a kézikönyv munkálatait tartja szem előtt. Sor került a költségvetés megvitatására és a következő ülés előkészítésére. A holland küldöttek ígéretet tettek, hogy az utóbbi megszervezését vállalják.

Végül a bizottság az 1980. évi mexikói ICOM Kongresszusra a A múzeumi szakember szerepe a mai társadalomban című témát tűzte ki megtárgyalásra.

Az ülés alkalmából a Szépművészeti Múzeum kiállításon mutatta be a magyar múzeumok közművelő és propaganda munkájának dokumentumait. A Nemzetközi Bizottság tagjai nagy elismeréssel méltatták a kiállítást, anyaga élénk visszhangot váltott ki. A külföldi vendégek és magyar megfigyelők között ennek kapcsán tanulságos tapasztalatcsere bontakozott ki.

A bizottság látogatást tett a Magyar Nemzeti Múzeumban, a Magyar Nemzeti Galériában és a Budapesti Történeti Múzeumban. A Magyar Nemzeti Múzeumban dr. Füleper Ferenc fogadta a résztvevőket, s mutatta be a múzeum kiállításait. Sikert aratott a régészeti kiállítás; a szemléltetési, közönség tájékoztatási megoldásokról a „Hírek” is be fog számolni. A Nemzeti Galériában Vajna Márta a közművelődési csoport munkáját, Mojzer Miklós pedig a kiállításokat mutatta be. Itt elsősorban a gyermekfoglalkozás és az új barokk kiállítás aratott tetszést. A Budapesti Történeti Múzeumban dr. Kőszegi Frigyes fogadta a vendégeket; várásatások és bemutatásuk komoly méltányolásra talált.

A szombati szakmai kiránduláson a visegrádi ásatásokkal (Héjj Miklós vezetésével), az esztergomi Keresztény Múzeum kiállításával (Cséfalvay Pál vezetésével) és Szentendre műemlékeivel ismerkedtek a vendégek. Az ICOM Magyar Nemzeti Bizottsága és a Szépművészeti Múzeum sikeres fogadást adott a tanácskozás résztvevői tiszteletére.

A külföldi résztvevők a Zeneakadémián koncertet hallgattak meg. A Nemzetközi Bizottság vezetőségének tagjaival a rádió kerekasztal beszélgetést vett fel a közönségkapcsolatok, a múzeumi propaganda helyzetéről, perspektíváiról.

MŰTÁRGYVÉDELEM HOLLANDIÁBAN

A szelmalmok, facipők, tulipánok és polderek parányi országában megforduló idegen ma is megdöbben a nyugati államok viszonylatában is kiemelkedő gazdagság láttán. Elegendő néhány érdeklődő pillantás a régiségboltokban ahhoz, hogy meggyőződjön róla, a világ hány tájáról özönlöttek az izlésesen megmunkált, olykor túl dúsan díszített, de mindenképpen drága használati tárgyak, művészeti értékek a nagyforgalmú kikötőkbe és városokba.

A bőség megdöbbeníti a látogatót a múzeumokban is. A további gyűjtés szinte szükségtelen, a gondot a felhalmozódott műtárgyanyag megfelelő konzerválása, restaurálása, kiállítása és nem utolsósorban raktározása okozza.

Mint mindenütt a világon, Hollandiában sem tekinthető réGINEK az a „tárgycentrikus” gondolkozásmód, ami alapvetően megváltoztatta a múzeumi anyagok kezelési, kiállítási, tárolási módját és amely napjainkban is szenvedélyes vitákat vált ki muzeológusok, restaurátorok és kiállítárendezők között.

A múzeumi szakemberek, ebben a minden tekintetben magas kultúrájú országban is csak 10–15 éve ismerték fel, milyen veszélyek fenyegetik a múzeumépületben általuk védve hitt leleteket, műalkotásokat. A műtárgyvédelemmel kapcsolatos észrevételek a „Kultúra, a szabadidő eltöltése, és a szociális tevékenységek” minisztériumába futottak be, ahol a 18 állami múzeum meglehetősen korlátozott irányítását végzik. A mintegy 380-ra tehető egyéb, területi, városi, regionális, illetve magántulajdonban lévő gyűjtemény szervezetére, gazdálkodására, terveire vonatkozó irányvonalat is itt adják meg. A minisztérium munkatársai, a központi múzeumi intézmények vezetői, valamint az állami múzeumok igazgatói vesznek részt a múzeumi tanács (Directeurkonvent Rijksmusea) évente többször megrendezésre kerülő ülésein. A határozatok előkészítésében jelentős szerep jut a „Restaurátorok és Műszaki szakemberek Múzeumi Egyesületének” (Vereiniging Musea Restaurateurs en Technici), melynek kezdeményezésére 1967-ben létrehozták a Múzeumok Központi Laboratóriumát (Centraal Laboratorium voor Onderzoek van Voorwerpen van Kunst en Wetenschap) azzal a céllal, hogy megvalósítsák a restaurátorok, művészettörténészek és tudományos kutatók együttműködését.

A Központi Laboratórium munkatársainak kutatásai kezdetben az anyagvizsgálati módszerek és az új restaurálási eljárások kidolgozására irányultak. Amikor bebizonyosodott, hogy a vegyileg legmegbízhatóbb konzerválási eljárásokkal kezelt tárgyra is rohamos pusztulás vár a helytelen kiállítási vagy raktározási körülmények között, vizsgálataikat kiterjesztették a fény, a klíma, a por és egyéb károsító tényezőkre is. E célra hozták létre a klimatizációs és finommechanikai osztályt, amely elsősorban a múzeumok klíma és fényviszonyainak mérésével, az eredmények feldolgozásával és a megfelelő körülmények kialakításával foglalkozik.

1976 májusában az amszterdami Rijksmúzeumban kapott helyet az ICCROM „Világítás és klimatizáció a múzeumokban” című vándorkiállítás. Ebből az alkalomból „Lichtdag” elnevezéssel konferenciát rendeztek a múzeumok vezetői és a gyűjteményekkel közvetlenül foglalkozó szakemberek számára. Az előadássorozatot rendkívüli érdeklődés fogadta és azóta is minden kiállítás megtervezésénél hasznosítják az ekkor közreadott kiadványt, amelyben röviden jellemzik a természetes és a mesterséges megvilágítások veszélyeit, konkrét javaslatokat adnak a tárgyak infravörös és ultraibolya sugarak elleni védelmére, de részletesen felsorolják a műtárgyakra veszélytelen mérőeszközöket, UV szűrőket és fényforrásokat a gyártó, illetve a forgalmazó cég nevével együtt. A konferenciával egyidőben a Rijksmúzeum „Hollandia története” című részének néhány helyiségében be is mutattak egy ideális világítási rendszert.

A résztvevőknek útmutatót adtak, melyből pontos információt szerezhettek a kiállítóhelyiségek és a vitrinek megvilágításáról.

Itt volt az ideje annak is, hogy a raktárakban őrzött anyagra is hasonló gondot fordítsanak. A jelentős gyűjtemények vezetői, kezelői saját hatáskörükön belül igyekeztek a legkorszerűbb és legáttekinthetőbb tárolási rendet kialakítani, melyhez a Központi Laboratórium és más intézmények szakemberei folyamatosan segítséget nyújtottak. Az amszterdami Rijksmúzeumban, a rotterdami Boymans van Beuningen Múzeumban, a hágai és az arnhemi viselettörténeti gyűjteményekben, ahol az anyagi lehetőségek engedték, a fapalcokat, faszekrényeket biztonsági okokból fémmre cserélték és intézkedések történtek az egyéb védelmi berendezések kialakítására is. Sok szellemes és helykihasználó megoldást találtak levéltári anyagok, textíliák tárolására. A helyzet országos méretű megváltoztatásához azonban pontos információkra volt szükség: mennyi és milyen jellegű az a műtárgyállomány, amelynek megfelelő tárolásáról intézkedni kell. Elkerülhetlenné vált a teljes felmérés megkezdése.

E célra 1978 júniusában Ir. I. Lodewijks, a Központi Laboratórium egykori igazgatójának vezetésével megalakult a műtárgyvédelmi szakfelügyeleti csoport, melyben jelentős szerep jutott a Holland Múzeumi Egyesület tagjainak. A bizottságban a Kulturális Minisztérium képviselői, a Központi Laboratórium és más intézmények vagy múzeumok művészettörténészei, restaurátorai, valamint tudományos kutatók vesznek részt. Az állandó létszám, a célvizsgálatokba bevont személyeket nem számítva 13 fő. Az „új múzeumpolitika” érdekében tartott parlamenti ülésen határozat született, mely szerint a műtárgyvédelmi szakfelügyeletnek területi szakemberek (provinciale consulenten) bevonásával és az IVA (Társadalomtudományi Kutató Intézet) irányításával fel kell mérnie a múzeumok klíma és fényviszonyait, a műtárgyak mennyiségét, fajtáit, konzerváltságuk, restauráltságuk fokát, a raktározási, kiállítási körülményeket, a gyűjteménykezelők és a restaurátorok létszámát. A munka előkészítését az IVA munkatársain kívül körülbelül 30 múzeumi, levéltári szakember, restaurátor, preparátor és tudományos kutató végezte. A beérkezett adatlapok kitöltésének objektivitását ugyanők szűrőpróbaszerűen ellenőrizték. Az adatlapokhoz mellékelt körlevélben részletesen elmagyarázták a felmérés célját, ígéretet tettek arra, hogy az adatokat teljes diszkrécióval kezelik, — lévén a gyűjtemények nagy része

nem állami – és tájékoztatást adtak a felmérés kiértékelését követő intézkedési terv várható szempontjairól is. Csatolták a felmérésben résztvevő személyek névsorát, címét és telefonszámát, megjelölve kihez, melyik kérdéssel fordulhatnak.

A beküldés határideje 1978. október 1. volt, de 1979 februárjában még jónéhány múzeumban ellenőrizték az adatokat.

Három különálló kategóriára osztották a felmériendő anyagot: kultúrtörténeti tárgyak, levéltári anyagok, természettudományi gyűjtemények.

Felépítésében mindhárom kérdőív hasonló, különbség az egyes kérdések megfogalmazásában, illetve az azokra adható válaszokban van. A kérdések jellege ragyogóan tükrözi a holland múzeumi gyűjtemények műtárgyvédelmi problémáit.

Nemcsak az állami vagy magánkézben lévő gyűjtemények sorsa izgatja a műkincsekért aggódó szakembereket. Ezért volt nagy jelentősége az arnhemi skanzenban (Het Nederlandsch Openlicht Museum), 1978 őszén a Központi Laboratórium rendezésében elkészített időszakos kiállításnak, mely a textiliák kezeléséről adott hasznos tanácsokat a magángyűjtőknek. Egyszerű eszközökkel, de szemléletes módon mutatta be a helytelen klíma vagy fényviszonyok hatásait, a fakulást, a törékenység kialakulását, a különböző kártevők fejlődését elősegítő, illetve gátló körülményeket, a megfelelő tároláshoz szükséges szekrényeket, a régi ruhákat nem sértő akasztási módokat, a mosás, tisztítás ajánlott módszerét és az ahhoz szükséges anyagokat, valamint a konzerválás, restaurálás házilag is megoldható lehetőségeit. Rajzokon mutatták be, a házban vagy a szobák mely falain éri a legkevesebb fény a díszítésre szánt falikárpitot vagy hímzést, és felhívták a figyelmet a gyűjtés dokumentálásának fontosságára is. Sok új ismeretet adott a kiállítás a múzeumi szakembereknek is.

Nem vállalkoztam arra, hogy átfogó képet adjak a hollandiai műtárgyvédelemről, csak néhány kiragadott példát mutattam be. Az az út, amelyet végigjártak és azok a feladatok, melyek a történelmi vagy művészeti értékeket féltő holland szakemberekre várnak, nem egyediek. A mód azonban, ahogyan a műtárgyak megmentéséért fáradoznak, feltétlenül figyelemreméltó.

HÍREK ESEMÉNYEK

(1978. JAN. 1-TŐL 1979. JÚLIUS 1-IG)

A jelzett másfél év alatt jelentős hazai és nemzetközi múzeumi események vonták magukra a szakmai közvélemény figyelmét.

1978. április 18–20 között a Magyar Munkásmozgalmi Múzeum nemzetközi konferenciát rendezett a munkásmozgalomtörténet muzeológiai kérdéseiről; középpontjában a Magyar Munkásmozgalmi Múzeum tapasztalatairól szóló előadások, referátumok szerepeltek.

1978. július 15–27 között Veszprémben – az MRMK szervezésében került megrendezésre – a nemzetközi restaurátor szeminárium, amelynek központi témája a műtárgyak kiegészítésének problémája volt.

A Kulturális Minisztérium Múzeumi Osztálya 1978-ban Pécsen tartotta évente esedékes értekezletét az országos, megyei és szakmúzeumok vezetői és az illetékes tanácsi és pártvezetők részvételével. A tanácskozás foglalkozott a megyei múzeumi szervezetek képző- és iparművészeti gyűjtőmunkájának koordinálási feladataival és a kiállítások eszmei, tartalmi és technikai fejlesztésének szempontjaival.

1979-ben Szeged látta vendégül május 21–22-én a KM és az ország múzeumainak képviselőit igazgatói értekezleten, amely a muzeális emlékek védelméről szóló új tvr. és végrehajtási rendelet előkészítésének szempontjairól és a múzeumi terület nemzetközi kapcsolatainak tapasztalatairól tanácskozott.

A MÚZEUMOK VEZETÉSÉBEN BEKÖVETKEZETT VÁLTOZÁSOK

Kinevezések

Raffai Saroltát a Petőfi Irodalmi Múzeum főigazgatójává,
Dr. Botka Ferencet a PIM főigazgatóhelyettesévé,
Dr. Tőkei Ferencnét a BTM Kiscelli Múzeumának igazgatójává,
Molnár Istvánt a Mezőgazdasági Múzeum főigazgatóhelyettesévé,
Prágai Györgyöt a Postamúzeum igazgatójává,
Dr. Fűzes Miklóst a Janus Pannonius Múzeum igazgatóhelyettesévé,
Nemes Dénest a Jantyik Mátyás Múzeum igazgatójává,
Matuss Lászlónét az Intercisa Múzeum igazgatójává,
Dr. Bodó Sándort a Heves megyei Múzeumok igazgatójává,
Fodorné Ludányi Gabriellát a Heves megyei Múzeumok igazgatóhelyettesévé,
Somogyi Miklósnét a Heves megyei Múzeumok igazgatóhelyettesévé,
Berényi Józsefet a Mátra Múzeum igazgatójává,
Pálos Lászlónét a Mátra Múzeum igazgatóhelyettesévé,
Ráduly Emilt a váci Vak Bottyán Múzeum igazgatójává,
Szilágyi Jánost a barcsi Múzeum igazgatójává,
Felhősné Csiszár Saroltát a Beregi Múzeum vezetőjévé,
Szigetváry Ferencet a kőszegi Patika Múzeum igazgatójává,
Dr. Tóth Sándort a Veszprém megyei múzeumok igazgatójává,
Törő Lászlót a Veszprém megyei Múzeumok igazgatóhelyettesévé,
Vándor Lászlót a Zala megyei Múzeumok igazgatóhelyettesévé,
Bics Istvánt az Érc- és Ásványbányászati Múzeum igazgatóhelyettesévé nevezték ki.

Megbízások

Dr. Vaszkó Ákost a Közlekedési Múzeum főigazgatói,
Bánszky Pált a Bács-Kiskun megyei Múzeumok igazgatói,
Wicker Erikát a Thorma János Múzeum vezetői,
Dr. Kovács Pétert a Fejér megyei Múzeumok igazgatóhelyettesi
teendőinek ellátásával bízták meg.

Kitüntetések

1978-ban MÓRA FERENC EMLÉKÉREMMEEL tüntették ki:

- Dr. Bakó Ferencet, a Heves megyei múzeumok igazgatóját,
- Dr. Módy Györgyöt, a Déri Múzeum tudományos főmunkatársát,
- Dr. Rózsa Györgyöt, a Magyar Nemzeti Múzeum osztályvezetőjét,
- Dr. Szabó Lászlót, a Damjanich Múzeum tudományos főmunkatársát;

KIVÁLÓ NÉPMŰVELŐ kitüntetésben részesült

- Dr. Andrásfalvy Bertalan, a Janus P. Múzeum munkatársa.
- Kormánykitüntetést kapott (Munka Érdemrend Ezüst)
- Dr. Harasztiné Dr. Takács Marianna, Szépművészeti Múzeum
- Dr. Szabadfalvy József, Herman Ottó Múzeum
- Dr. Miklós Róbert, PIM

A Kulturális Minisztérium Múzeumi Osztálya az 1978. évi Országos Múzeumi és Műemléki Hónap alkalmából NIVÓ jutalomban részesítette:

- P. Brestyánszky Ilonát, a Magyar Nemzeti Galéria tudományos főmunkatársát, A pest-budai ötvösség című munkájáért;
- Dr. Temesvári Ferencet, a Magyar Nemzeti Múzeum tudományos főmunkatársát, A fegyvertár modern gyűjteményének tervszerű gyarapításáért, rendszerezéséért;
- Dr. Novák Lászlót, a nagykőrösi Arany János Múzeum igazgatóját és
- Hámori Lászlót, a Központi Múzeumi Igazgatóság diszpécserét, a nagykőrösi állandó kiállítás tervezéséért és kivitelezéséért;
- Dr. Jánossy Dénest, a Természettudományi Múzeum osztályvezetőjét és
- Dr. Kecskeméti Tibort, a Természettudományi Múzeum osztályvezetőhelyettesét, a látogatókat új ismeretekkel gazdagító, természettudományos világképüket alakító őslénytani kiállítás magasszínvonalú rendezéséért;
- Szalai Zoltánt, a MRMK osztályvezetőjét
- új restaurálási eljárások bevezetéséért és a restaurátorképzésben elért eredményeiért;
- Péter Mártát, az Iparművészeti Múzeum csoportvezetőjét,
- Forgács Évát, az Iparművészeti Múzeum muzeológusát és
- Gáspár Zsuzsát, az Iparművészeti Múzeum propagandistáját,
- a Téralkotás – Tárgyformálás című kiállítássorozatáért, amellyel komplex közművelődési fórum kialakulására teremtettek lehetőséget a múzeumi kiállításon a társművészetek segítségével.

SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT KITÜNTETÉS
(1978)

Dr. Aradi Frigyesné Szenci Mária
a Szépművészeti Múzeum fényképésze

Attányi Károlyné
a Néprajzi Múzeum adminisztratív ügyintézője

Bánkuti Albin
a Központi Múzeumi Igazgatóság diszpécsera

Bokor Jánosné Nagy Katalin
a hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeum muzeológusa

Csap Erzsébet
a Magyar Nemzeti Galéria osztályvezetője

Dr. Csaplár Ferenc
a Petőfi Irodalmi Múzeum tudományos főmunkatársa

Eck Imréné
az Iparművészeti Múzeum restaurátora

Gádor Endréné
a Múzeumi Restaurátor és Módszertani Központ főelőadója

Hellerbrandt Magdolna
a miskolci Herman Ottó Múzeum muzeológusa

Dr. Illés Lászlóné
a Magyar Munkásmozgalmi Múzeum tudományos főmunkatársa

Dr. Kerényi Ferenc
a Petőfi Irodalmi Múzeum tudományos főmunkatársa

Hajtó Aurélné dr. Kolba Judit
a Magyar Nemzeti Múzeum muzeológusa

Koncsánszki Gyuláné
a Múzeumi Restaurátor és Módszertani Központ restaurátora

Koroknay Gyula
a nyíregyházi Jósa András Múzeum muzeológusa

Korompai Elek

a Központi Múzeumi Igazgatóság üzemvezetője

Kovács István

a Csongrád megyei Tanács VB. Nagymágocsi Szoc. otthon vezetője

Ladányi István

a Pest megyei Múzeumok Igazgatósága adminisztratív igazgatója

Litván Györgyné

a Budapesti Történeti Múzeum csoportvezetője

Dr. Mailáth Imre

a Pest megyei Múzeumok Igazgatósága tárlatvezetője

Majthényi Julianna

a Heves megyei Múzeumok Igazgatósága népművelési előadója

Mendöl Zsuzsanna

a Baranya megyei Múzeumok Igazgatósága muzeológusa

Mikus József

az Iparművészeti Múzeum gondnoka

Molnár Lajosné

a Nagytarcsai Falumúzeum vezetője

Molnár Mária

a Néprijzi Múzeum osztályvezetője

Molnár Mihály

a Szépművészeti Múzeum teremőrfelügyelője

Horváth Aurélné, dr. Moskovszky Éva

a Magyar Nemzeti Múzeum főkönyvtárosa

Dr. Nagy István Zoltán

a Természettudományi Múzeum tudományos főmunkatársa

Dr. Nagy Margit

a Budapesti Történeti Múzeum főosztályvezetőhelyettese

Dr. Papp László

a Természettudományi Múzeum muzeológusa

Dr. Petánovits Katalin
a keszthelyi Balatoni Múzeum osztályvezetője

Dr. Petercsák Tivadar
a szerencsi Zempléni Múzeum igazgatója

I. Sándor Ildikó
a Pest megyei Múzeumi Igazgatóság muzeológusa

Dr. Söptei István
a sárvári Nádasy Ferenc Múzeum igazgatója

Dr. Stemler Gyuláné
a Magyar Munkásmozgalmi Múzeum osztályvezetőhelyettese

Dr. Szabó Béla
a Magyar Munkásmozgalmi Múzeum osztályvezetője

Szajániné dr. Salomváry Erzsébet
a Természettudományi Múzeum osztályvezetőhelyettese

Dr. Szilágyi Miklós
a Tolna megyei Múzeumi Igazgatóság igazgatója

Dr. Tihanyi Tiborné
a Budapesti Történeti Múzeum könyvtárosa

Tóth Györgyné
a váci Vak Bottyán Múzeum könyvtárosa

Dr. Tóth Tibor
a Természettudományi Múzeum osztályvezetője

Dr. Vajda Ernőné
a Természettudományi Múzeum preparátora

Dr. Valkó Arisztid
nyugdíjas (Pest megye)

Varga András
a gyöngyösi Mátra Múzeum muzeológusa

Lőrincz Ferencné
a Somogy megyei Tanácsi Tervező Vállalat irányító tervezője

KIVÁLÓ MUNKÁÉRT KITÜNTETÉS
(1978)

Ambrus Attila

a Központi Múzeumi Igazgatóság technikai dolgozója

Dr. Banó Istvánné

a Központi Múzeumi Igazgatóság bérszámfejtője

Baracskai Mária

a Természettudományi Múzeum preparátora

Bánhidy Gyuláné

a Heves megyei Múzeumi Igazgatóság pénztárosa

Báránys Jánosné

a Veszprém megyei Múzeumi Igazgatóság főelőadója

Blénessy Tiborné

a Tihanyi Múzeum gondnoka

Bóta Miklósné

a Heves megyei Múzeumi Igazgatóság kisegítő dolgozója

Csabai Lajosné

a Veszprém megyei Múzeumi Igazgatóság pénztáros-teremőre

Deák Zoltánné

a Központi Múzeumi Igazgatóság gondnoka

Demeter Zsófia

a dunaújvárosi Intercisa Múzeum megbízott igazgatója

Ferenczi Imre

a Csongrád megyei Múzeumi Igazgatóság vezető teremőre

Ganda Gábor

a Központi Múzeumi Igazgatóság gépkocsivezetője

Garamvári Pál

az Országos Műszaki Múzeum osztályvezetője

Géczi Pálné

a szécsényi Helytörténeti Múzeum takarítója

Gulyás Éva
a Szolnok megyei Múzeumi Igazgatóság muzeológusa

Dr. Gyarmathy Istvánné
a zirci Bakonyi Természettudományi Múzeum teremőre

Gyerkó Tibor
a Néprajzi Múzeum fényképész műhelyvezetője

Dr. Gyulai Ernőné
a Budapesti Történeti Múzeum előadója

Halász Károly
a Baranya megyei Múzeumi Igazgatóság grafikusja

Héjjas Pál
a Budapesti Történeti Múzeum csoportvezetője

Ignéczi Miklós
a Központi Múzeumi Igazgatóság asztalosa

Iványi Imréné
a Néprajzi Múzeum adattári anyagkezelője

Jakab Istvánné
a Fejér megyei Múzeumi Igazgatóság gazdasági igazgatója

Kacsó István
a Magyar Nemzeti Galéria raktárkezelője

Kamarás Jenő
a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Múzeumi Igazgatóság kiállításrendezője

Kollár Józsefné
a Veszprém megyei Múzeumi Igazgatóság gazdasági csoportvezetője

Koncz Miklósné
a visegrádi Mátyás király Múzeum előadója

Kováts Tibor
a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Múzeumi Ig. restaurátora

Kövári Klára
a váci Vak Bottyán Múzeum muzeológusa

Látrányi Józsefné
a Magyar Nemzeti Galéria főelőadója

Dr. Lengyel Tamásné
a Természettudományi Múzeum preparátora

Márkus Pál
a Heves megyei belpátfalvi kiállítóhely gondnoka

Megyola Mihályné
a nyírbátori Báthory István Múzeum takarító-teremőre

Miklós Ferencné
a szentesi Koszta József Múzeum hivatalsegége

Molnár József
a Központi Múzeumi Igazgatóság raktárosa

Molnár Józsefné
a Tolna megyei Múzeumi Igazgatóság hivatalsegége

Nagy Anna
a keszthelyi Balatoni Múzeum takarítója

Nagy Juszтина
a Budapesti Történeti Múzeum dolgozója

Németh Mihályné
a Csongrád megyei Múzeumi Igazgatóság vezető teremőre

Novák Zsuzsanna
a sárvári Nádasy Ferenc Múzeum muzeológusa

Pásztor Barnabásné
a Nógrád megyei Múzeumi Igazgatóság főelőadója

Poszt József
a békéscsabai Szlovák Tájház teremőre

Pozsár Istvánné
a nagykőrösi Arany János Múzeum hivatalsegége

Prépost László
a sárvári Nádasy Ferenc Múzeum restaurátora

- Rónai Ferencné
a Múzeumi Restaurátor és Módszertani Központ ügyviteli dolgozója
- Simon Károlyné
a Balatonfüredi Jókai Emlékmúzeum gondnok-teremőre
- Sipos György
a Természettudományi Múzeum preparátora
- Soós Katalin
az Iparművészeti Múzeum restaurátora
- Schneller Istvánné
a Veszprém megyei Múzeumi Igazgatóság teremőre
- Streit Miklós
a Békés megyei Múzeumi Igazgatóság csoportvezetője
- Dr. Szabó Miklós
a Szépművészeti Múzeum muzeológusa
- Szakály Jenő
a Magyar Nemzeti Múzeum portása
- Szarvas Lászlóné
a Magyar Nemzeti Múzeum restaurátora
- Tóth Jánosné
a jászberényi Jász Múzeum gazdasági ügyintézője
- Vadászi György
a Budapesti Történeti Múzeum asztalosa
- Vándor László
a Zala megyei Múzeumi Igazgatóság muzeológusa
- Veres János
a Békés megyei Múzeumi Igazgatóság fűtő-telepőre
- Vinczellér Lászlóné
a Simontornyai Vár igazgatója
- Wojacsek Erzsébet
a Néprijzi Múzeum adminisztratív ügyintézője
- Zalubsky Róbert
a Budapesti Történeti Múzeum gépkocsivezetője

MÚZEUMPOLITIKA

A múzeumok szerepe és tevékenysége a közművelődésben	3
Dávid Katalin: Az egyházi gyűjtemények helyzete	12

MUZEOLÓGIAI MÓDSZEREK

Sz. Koroknay Éva: Az iparművészeti szakmai továbbképzés	21
Bezeczky Tamás: Számítógépes múzeumi nyilvántartás	24
Szalay Zoltán: Tárgyrestaurátorok felsőfokú oktatásának eredményei	29

KIÁLLÍTÁSOK

Erdész Sándor: A Sóstói Múzeumfalu	35
Szémán Zsuzsa: Gyermekélet a régi magyar faluban	45
Szikossy Ferenc: Múzeumi kiállítások a KMP megalakulásának és a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának 60. évfordulójára	48

HAGYOMÁNY ÉS KORSZERŰSÉG

Trogmayer Ottó: Tisztelgő szavak Móra Ferenc emlékére	53
Korek József: Móra Ferenc csókai ásatása	58
Kürti Béla: Móra Ferenc avarjai	62

HORIZONT

Szabó Miklós: Beszámoló az ICOM Museum Public Relations Nemzetközi Bizottsága budapesti üléséről	70
Timárné, Balázs Ágnes: Műtárgyvédelem Hollandiában	74

HÍREK – ESEMÉNYEK
(Összeállította: Nagy Lajosné)

Hírek – események (1978. január 1. – 1979. július 1.)	77
Kitüntetések	78

TARTALOMJEGYZÉK

1. A Magyar Tudományos Akadémia feladatai és felépítése 1

2. A Magyar Tudományos Akadémia elnöke 2

3. A Magyar Tudományos Akadémia elnöksége 3

4. A Magyar Tudományos Akadémia tagjai 4

5. A Magyar Tudományos Akadémia díjai és kitüntetései 5

6. A Magyar Tudományos Akadémia közéleti tevékenysége 6

7. A Magyar Tudományos Akadémia tudományos tevékenysége 7

8. A Magyar Tudományos Akadémia kulturális tevékenysége 8

9. A Magyar Tudományos Akadémia gazdasági tevékenysége 9

10. A Magyar Tudományos Akadémia nemzetközi kapcsolatai 10

11. A Magyar Tudományos Akadémia jogi helyzete 11

12. A Magyar Tudományos Akadémia szervezeti felépítése 12

13. A Magyar Tudományos Akadémia működésének szabályai 13

14. A Magyar Tudományos Akadémia évkönyve 14

15. A Magyar Tudományos Akadémia évkönyve 15

16. A Magyar Tudományos Akadémia évkönyve 16

17. A Magyar Tudományos Akadémia évkönyve 17

18. A Magyar Tudományos Akadémia évkönyve 18

19. A Magyar Tudományos Akadémia évkönyve 19

20. A Magyar Tudományos Akadémia évkönyve 20

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA



